

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ДЕМОГРАФІЇ ТА СОЦІАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
імені М. В. ПТУХИ

В. М. НОВІКОВ, А. Г. ГВЕЛЕСІАНІ, В. В. ЧЕРНІЧЕНКО

**ЕМПІРИЧНІ
ДОСЛІДЖЕННЯ
ПРОБЛЕМ
СОЦІАЛЬНОЇ
СТАБІЛЬНОСТІ**
(на прикладі інститутів
місцевого фінансування
та житлових програм)

*ПРОЄКТ
«НАУКОВА КНИГА»*

<https://doi.org/10.15407/978-966-00-1923-2>
УДК 336.1:352:365:316.4

У дослідженні розглянуто проблематику функціонування фінансової системи територіальних громад під вагою зовнішнього тиску, викликаного воєнними діями. Для надання усталеної стабільності фінансуванню місцевих бюджетів запропоновано використовувати потенціал програмно-цільового механізму, який у складних умовах сьогодення потребує додаткового розвитку. Здійснено аналіз забезпечення населення житлом у масштабах країни та в розрізі окремих регіонів з урахуванням методологічних особливостей оцінки показників доступності житла. Обґрунтовано прийнятний для сучасних умов механізм доступності житла на основі принципу оренди. У сучасних українських реаліях питання житлових програм з урахуванням державних пільг набувають пріоритетного значення. З огляду на потенціал попередніх досліджень державні пільги необхідно розглядати як елемент державної житлової політики з визначенням ролі кожної з програм залежно від загальної економічної ситуації і потреб населення у житлі.

Для широкого загалу.

За редакцією заслуженого діяча
науки і техніки України
д-ра екон. наук, професора *В. М. Новікова*

Р е ц е н з е н т и:

д-р екон. наук, професор *Г. А. Дмитренко*,
д-р екон. наук, професор *Л. С. Лісогор*,
д-р екон. наук, професор *Ю. М. Маршавін*

*Рекомендовано до друку вченою радою Інституту демографії
та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України
(протокол № 15 від 30 серпня 2023 року)*

***Видання здійснено за кошти Цільової комплексної програми НАН України
«Наукові основи функціонування та забезпечення умов розвитку
науково-видавничого комплексу НАН України»***

Науково-видавничий відділ соціогуманітарної літератури
Редактори *Я. О. Бондарчук, В. Є. Македон*

- © Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України, 2024
- © В. М. Новіков, А. Г. Гвелесіані, В. В. Черніченко, 2024
- © НВП «Видавництво “Наукова думка” НАН України», дизайн, 2024

ISBN 978-966-00-1923-2

ПЕРЕДМОВА

З метою більш чіткого визначення цільових орієнтирів бюджетів територіальних громад, що дозволяє конкретизувати виконання соціальних завдань людського розвитку у таких важливих галузях, як охорона здоров'я, дошкільне виховання, середня освіта, культура і мистецтво, фізичний розвиток, Міністерством фінансів України у 2022 р. прийнято рішення внести зміни до Програмної класифікації видатків і кредитування місцевого бюджету. Це ставить питання про посилення результативності методів бюджетування. Проте в Україні проблематика програмно-цільового підходу до управління бюджетними видатками недостатньо представлена в наукових дослідженнях та публікаціях. У зв'язку з цим важливо виявити модель системи програмно-цільового управління, яка потенційно може слугувати позитивним фактором комплексного вирішення проблем, які пов'язані з державними програмами на регіональному рівні. У цьому контексті потрібно проаналізувати особливості формування і реалізації місцевих бюджетів та надати оцінку практиці горизонтального переміщення грошових потоків всередині місцевих бюджетів, а також запропонувати модель системи програмно-цільового управління, яка спроможна комплексно вирішити проблеми, пов'язані з фінансовими джерелами людського розвитку.

Програмний підхід знаходить широке застосування у сфері житлового забезпечення населення. Задоволення потреб населення у житлі — базова характеристика якості людського розвитку, важлива умова відтворення демографічного потенціалу країни. На жаль, із впевненістю можна говорити, що переважна частина населення мешкає у скрутних житлових умовах і має невелику житлову площу. І тому не дивно, що тривалість життя характеризується невисоким кореляційним зв'язком із показником забезпеченості населення житлом (1 м^2 на одного мешканця), залишаючись стабільною протягом довгого часу, і на рівні коефіцієнта кореляції r дорівнює $0,36—0,39$.

На державному рівні майже три десятиліття ставиться питання задоволення потреб населення у житлі. Проте, попри опрацювання основних напрямів розвитку житлового забезпечення, визначені Концепцією державної житлової політики, схваленою Постановою Верховної Ради України від 30 червня 1995 р. № 254-95-ВР, помітних позитивних зрушень не відбувається. За останні шість років показники населення і структура домогосподарств за розміром житлової площі на одну особу практично не змінилася. У середньому на одного жителя припадає менше ніж 24 м^2 житлової площі, що в 1,7 раза менше за показники у розвинених країнах. За даними щорічного вибіркового обстеження домогосподарств (на час його публікації), різниця у забезпеченості житлом між децильними групами домогосподарств із найнижчим і найви-

шим середнім еквівалентним доходом на душу населення дорівнювала 2,3 раза за показником житлової площі до 7,5 м² на особу. Житлом з такою характеристикою володіють 13,1 % домогосподарств першого дециля і лише 5,6 % домогосподарств десятого дециля. Розрахунки, засновані на соціологічних обстеженнях, показують, що 72,7 % молоді, або 2,5–2,8 млн молодих сімей, мешкають у незадовільних житлових умовах і намагаються їх поліпшити. Враховуючи, що основна частина населення не може вирішити власні житлові проблеми, постає завдання разом із визначенням заходів, які необхідно вжити для поліпшення доступу населення до системи фінансування придбання житла, зорієнтувати девелоперів на будівництво комфортного житла, що позитивно позначиться на кількості членів сім'ї, при цьому покращуючи демографічну ситуацію в країні.

Доступність житла є першочерговим соціально-економічним завданням у надважких умовах воєнного стану. Державні та місцеві програми дають змогу придбати житло, створюючи додатковий попит на нього з боку різних за рівнем доходу верств населення. Проте сучасна житлова політика України спрямована переважно на розширення традиційних для країни програм забезпечення населення житлом: відновлення державних і комерційних житлових проєктів, які спираються на субсидіарні механізми, завдяки чому знижується навантаження на бюджет сімей не лише з низькими, а й з середніми та дещо вищими доходами. В умовах запровадженого воєнного стану в Україні викликає підвищений інтерес програмна платформа забезпечення населення житлом. Проте реалізація цієї програми стикається з рядом перешкод. Виявити їх та надати простір для застосування житлових програм — актуальна проблема. Пріоритетним стає завдання проведення перевірки дієздатності найбільш значущих механізмів реалізації житлових програм, визначити нагальні організаційні форми застосування програмного підходу в аспекті доступності житла для населення.

Монографію за редакцією заслуженого діяча науки і техніки України, доктора економічних наук, професора Новікова Валерія Миколайовича підготовлено авторським колективом у складі доктора економічних наук, професора Новікова Валерія Миколайовича (вступ, висновки, розділи 1, 2, 3); кандидата економічних наук, старшого наукового співробітника Гвелесіані Анни Гелаївни (розділи 1, 2); кандидата економічних наук, старшого наукового співробітника Черніченка Віктора Васильовича (розділ 3).

ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ЖИТЛОВИХ ПИТАНЬ В УКРАЇНІ

Сучасний стан і критичні проблеми житлової сфери. Ситуація в Україні із забезпеченням населення житлом в умовах гострого воєнного конфлікту зазнала додаткових ризиків, пов'язаних з необхідністю відновлення зруйнованого або пошкодженого житла. Це створює загрозу уповільнення вводу в дію обсягів загальної житлової площі, потрібної для виконання стратегічних цілей і річних завдань державної житлової політики.

Після 2014 року посилюється нерівномірність відновлення економіки житлової сфери і зростає нерівність у забезпеченні населення житлом як у регіональному, так й у соціальному планах. Внаслідок цього спостерігається підвищення напруженості у соціально-економічних і політичних відносинах, що проявляється у зниженні довіри населення до заходів з формування та реалізації державних житлових програм. Характер інституціональних інструментів фінансування житлового будівництва і реалізації житла залишається непрозорим, їх застосування не стимулює підвищення платоспроможного попиту населення на придбання житла.

За даними спеціального дослідження, обсяг пошкодженого і зруйнованого житла становить 131,3 тис. будівель. Прямі збитки становлять 47,8 млрд грн, з яким на багатоквартирні будинки припадає 88,5 % усіх збитків. Загалом пошкоджено і зруйновано 15,27 тис. багатоповерхових будинків (табл. 1.1). Вибуття цієї категорії будівель вкрай негативно вплинуло на забезпеченість населення житлом, на частку яких припадало 0,5 % усіх будинків, введених в експлуатацію. (Джерело: Втрати економіки України від пошкодження фізичної інфраструктури з початку воєнних дій (за даними від 5 вересня 2022 р.). KSE Institute (Kyiv School of Economics)).

Загальна площа житлових будівель, введених в експлуатацію — це один з основних показників забезпеченості населення житлом. З 2014 по 2021 рр. така динаміка була від'ємною на противагу попереднім рокам (табл. 1.2).

Так, за період 2000—2013 рр. загальна площа житла, введеного в експлуатацію, зросла більш ніж вдвічі, тоді як у 2015—2021 рр. її індекс становив 0,98. Уповільнення темпів зростання житла негативно позначається на житловому забезпеченні населення. У 2020 р. на кожного мешканця України припадало 24,5 кв. м. Цей показник порівнянний з аналогічними показниками по країнах СНД, проте поступається постсоціалістичним країнам, наприклад, Угорщині (28,7), Чеській Республіці (28,7), і є значно меншим, ніж в країнах ЄС, таких як Німеччина (41,9), Нідерланди (41,4), Швейцарія (44,5).

ТАБЛИЦЯ 1.1

Втрати житлової галузі

Об'єкти	Прямі збитки, млрд дол.	Обсяг, одиниць, тис.	Загальні непрямі втрати, млрд дол.	Загальна потреба у відновленні галузі, млрд дол.
Житлові будівлі	47,8	131,3	3,5	75,3
приватні будинки	5,4	115,9	—	—
багатоквартирні будинки	42,3	15,27	—	—

ТАБЛИЦЯ 1.2

Прийняття в експлуатацію загальної площі житлових будівель¹

Роки	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
тис. м ²	5558	5939	6073	6433	7560	7816	8628	10 244	10 496	6400	9339
Роки	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
тис. м ²	9410	10 750	11 217	9741	11 652	11 701	11 784	8689	11 029	8451	11 433

¹ Статистичний щорічник за 2020 рік. 2021. С. 326; с. 455.

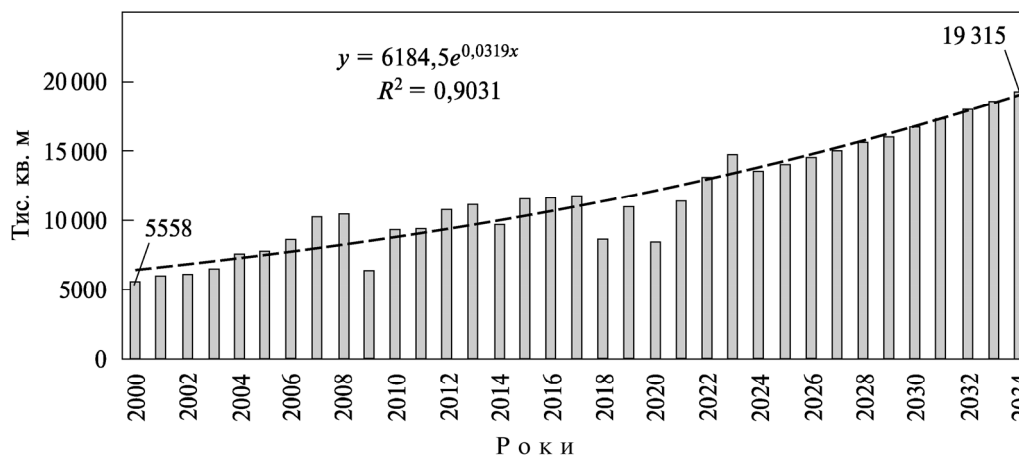

Рис. 1.1. Динаміка вводу загальної житлової площі будівель в експлуатацію
Джерело: Статистичний щорічник України за 2020 рік. Київ, 2021. С. 323.

Для того щоб протягом наступних десяти років (2024—2034) наблизитися до європейських країн за показниками забезпечення населення України житлом на рівні 35,0 кв. м загальної житлової площі на одну особу, необхідно на відновлення зруйнованих у 2022 і 2023 роках або пошкоджених житлових будівель (площею 3322 тис. кв. м) прискорити щорічні темпи житлового будівництва не менше як на 3,6 % (рис. 1.1).

Фактично за 2000—2019 рр. у містах індекс прийняття загальної площі в експлуатацію становив 1,57 житлових приміщень квартир — 1,69, що вдвічі

менше від потрібного. При цьому перевищення зростання житлових одиниць над розширенням житлової площі означає скорочення розмірів квартирної площі, яка вводиться в експлуатацію. Це відбувається через високі ринкові ціни на купівлю житла, наслідком чого є зниження доступності саме до комфортного помешкання. З позицій соціально-демографічної політики важливо надати сім'ї комфортні умови проживання, у зв'язку з чим стратегія забезпечення населення житлом має орієнтуватися на два показники: введення загальної площі в експлуатацію (тис. кв. м) і кількість житлових одиниць і кімнат в них, які відповідають сучасним житловим стандартам.

Житловий фонд України складається переважно зі старих будівель. Лише 8,7 % будинків побудовано після 1991 року. Решта житлового фонду у частині 40,5 % припадає на будинки, споруджені до 1960 року, що потребують капітального та поточного ремонту. Це багатоквартирні будинки, у яких вже вичерпано експлуатаційний ресурс після декількох десятиліть безгосподарності та відсутності належного догляду. За результатами науково-статистичних досліджень, будинки, в яких щороку здійснюють ремонт, становлять 0,1 % житлового фонду. Однак навіть тут ремонт обмежується невідкладними роботами, які не поліпшують скільки-небудь умов життя. Майже 0,4 % житлового фонду України — ветхе й аварійне. У таких будинках проживає 177,8 тис. громадян. Ще однією проблемою житлової політики в Україні є перенаселеність житла: узагальнено це майже 53,7 % населення. Найбільша частка припадає на Закарпатську, Івано-Франківську, Львівську, Хмельницьку, Тернопільську області і м. Київ (рис. 1.2).

Негативний стан житлового сектору посилюється тривалим невирішенням проблем перевантаження соціальних норм проживання населення. За статистичним дослідженням, 7,1 %, а у містах — 8,4 % домогосподарств майже втричі відстають від середнього по країні показника розмірів житлової площі на одну особу, тобто мають менше від 7,5 кв. м на кожного члена сім'ї. Обмеженість житлової площі та перенаселеність загострює питання подолання дефіциту житла.

Аналітичний огляд доступності житла. Аналіз житлових умов свідчить, що в загальній соціально-демографічній структурі домогосподарств існують різні групи, зокрема такі, що мешкають у незадовільних умовах і потребують особливої уваги у межах національної житлової політики. Проте на національному рівні відсутні офіційні оцінки придбання житла, на основі яких можна передбачати розвиток ринку житла і розробити ефективні фінансові інструменти житлового будівництва. Втім науковці регулярно розраховують показники доступності житла, до яких належать коефіцієнти доступності житла: віднесення медіанної вартості 1 кв. м житлової площі до медіанної заробітної плати. Цей показник характеризує попит населення на житло і вимірюється за кількістю років, за які родина спроможна придбати житло.

Відповідно до визнаної на міжнародному рівні методики Програми ООН з розвитку населених пунктів (ООН-Хабітат) існує загальноприйнята класифікація ринків житла за критерієм доступності (табл. 1.3).

В Україні дослідження доступності, будівництва та різноманітності житла тільки розпочинаються. Нижче наведено результати спостережень за доступністю житла в Україні, які порівнюються з аналогічними критеріальними показниками міжнародного значення і між собою (рис. 1.3).

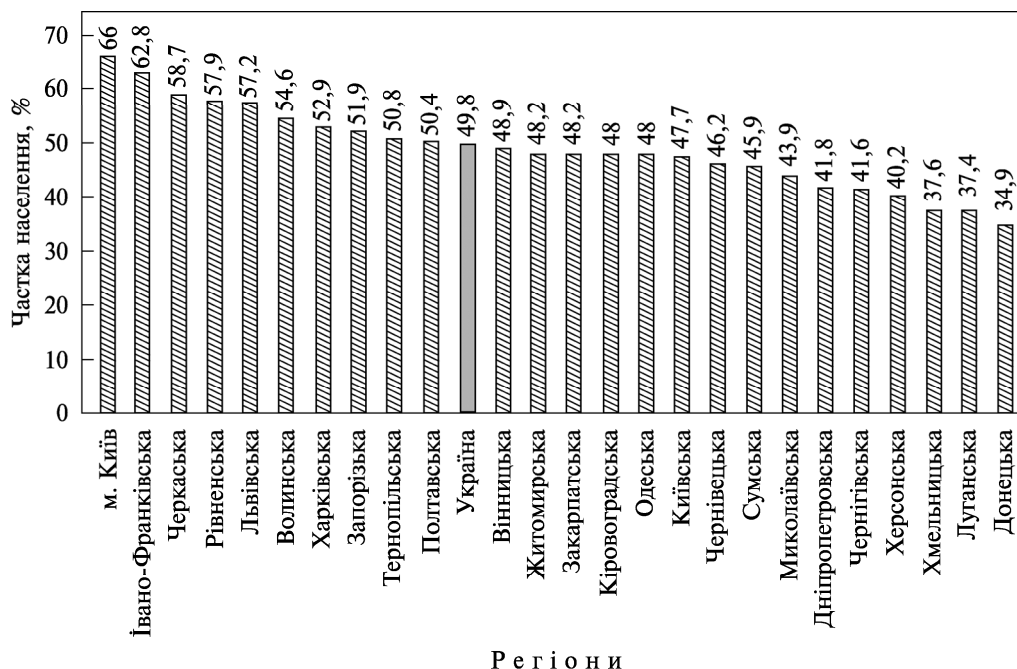

Рис. 1.2. Частка населення України, що мешкає у перенаселених житлових умовах
Джерело: Статистичний збірник: Соціально-демографічна характеристика домогосподарств України у 2021 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств). Київ, 2021. С. 34.

ТАБЛИЦЯ 1.3

Класифікація ринків житла по критерію доступності¹

Категорія ринку	Значення коефіцієнта доступності житла
Житло доступне	<3
Житло не дуже доступне	3—4
Придбання житла серйозно ускладнено	4—5
Житло суттєво недоступне	>5

¹ Demographia. URL: <http://www.demographia.com>

В Україні з огляду на брак точних відомостей про ціни на житло на локальних ринках доступність житла оцінювалась за середніми даними по цінах на рівні регіонів. Запропонований підхід, хоча й вбачається корисним, але не вирішує проблеми зіставлення оцінки платоспроможного попиту і будівництва житла, їх взаємовпливу, оскільки спирається на ручний збір інформації за відсутності офіційної статистики. Наведені дані свідчать, що в одній половині областей придбання житла серйозно ускладнено, в другій — суттєво недоступне і нема жодної області, де воно доступне або не дуже доступне. Для більш детального оцінювання доступності житла теоретично можна зіставити розрахований показник введення житла в експлуатацію по регіонах. Результати розрахунків наведено у табл. 1.4.

Р О З Д І Л 1. Шляхи вирішення житлових питань в Україні

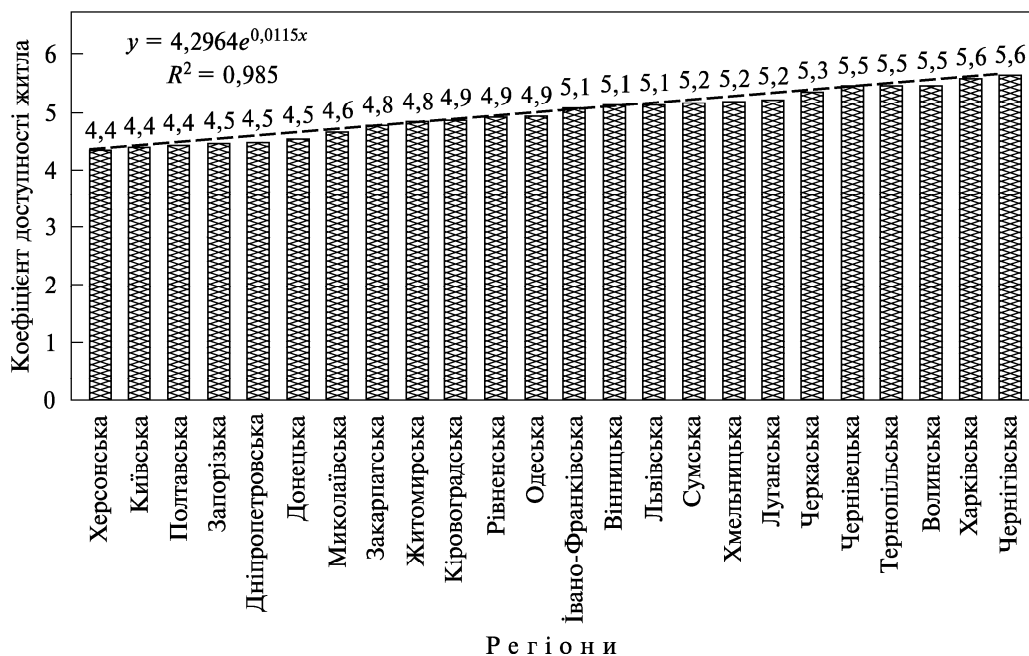

Рис. 1.3. Коефіцієнт доступності житла по областях України

Джерело: Розрахунки авторів за матеріалами статистичних збірників і даних інформаційних установ: Оплата праці та соціально-трудові відносини. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>; Статистичний щорічник України за 2020 рік. Київ, 2021. С. 67.

Дані табл. 1.4 показують значну різницю в регіональних показниках варіації між рядом доступності житла і рядом введення загальної житлової площі в експлуатацію. Коефіцієнти варіації характеризують амплітуду коливання ознак рядів і демонструють однорідність чи неоднорідність явищ і процесів, які визначають забезпечення населення житлом. Коефіцієнт варіації введення загальної площі житлових будівель в експлуатацію становить 144 %, що перевищує варіацію доступності житла майже в 17,8 раза. Це говорить про те, що регіональний попит населення на житло, який певною мірою визначається за коефіцієнтом доступності, не збігається з показниками його реалізації. Регіональні програми введення загальної площі житлових будівель в експлуатацію, як вже було зазначено, в 17,8 раза перевищує потреби населення у житлі, які тривалий час залишаються критично незадовільними. Кореляція між двома вказаними рядами від’ємна і низька (-0,086), що підтверджує низький рівень тісноти зв’язку між двома рядами і свідчить про слабкість житлової політики держави.

Від’ємна кореляція загалом по країні склалась певною мірою через ситуацію у дев’яти областях — Київській, Львівській, Одеській, Івано-Франківській, Закарпатській, Чернівецькій, Волинській, Дніпропетровській, Тернопільській.

В цих областях кореляція між показником доступності житла та показником введення загальної площі житлових будівель в експлуатацію від’ємна і ста-

ТАБЛИЦЯ 1.4

Показники варіації статистичних рядів забезпечення населення житлом по областях України, 2020 р.*

Область	Коефіцієнт доступності	Введення загальної площі житлових будівель в експлуатацію, тис. кв. м	Область	Коефіцієнт доступності	Введення загальної площі житлових будівель в експлуатацію, тис. кв. м
Вінницька	5,1	287	Полтавська	4,4	217
Волинська	5,5	437	Рівненська	4,9	352
Дніпропетровська	4,5	414	Сумська	5,2	111
Донецька	4,5	63	Тернопільська	5,5	411
Житомирська	4,8	196	Харківська	5,6	382
Закарпатська	4,8	507	Херсонська	4,4	121
Запорізька	4,5	90	Хмельницька	5,2	324
Івано-Франківська	5,1	753	Черкаська	5,5	173
Київська	4,4	1861	Чернівецька	5,5	490
Кіровоградська	4,9	71	Чернігівська	5,6	143
Луганська	5,2	21	Медіана	5,0	306
Львівська	5,1	1292	Стандартне відхилення	0,405	440,5
Миколаївська	4,6	112	Коефіцієнт варіації, %	8,1	144
Одеська	4,9	1087	Коефіцієнт кореляції	– 0,086	

* Розрахунки авторів за даними Статистичного щорічника України за 2020 рік. Київ, 2021. С. 323.

новить $-0,487$ при коефіцієнті варіації показника загальної площі, що вводиться в експлуатацію, більше одиниці (1,002) і доступності житла $-0,084$. В інших областях кореляція між показниками, що аналізуються, складає $0,353$ при варіації значень $0,084$ і $0,083$ відповідно. Високий рівень неоднорідності показників введення житлової площі в експлуатацію по регіонах зі всією очевидністю говорить, що в першій групі областей придбання населенням житла відбувалося не лише за рахунок наявної заробітної плати, а й з інших джерел доходів, які не враховувались статистичними органами. Ця тенденція зберігається стійкою багато років.

У найближчому майбутньому на співвідношення між двома рядами показників буде впливати стан будівельної галузі. Індикатор економічних настроїв (ТЕН) в будівництві має від'ємну статистичну оцінку, є нестійким і поступається індикаторам інших галузей (рис. 1.4). Індикатори ділової впевненості

Р О З Д І Л 1. Шляхи вирішення житлових питань в Україні

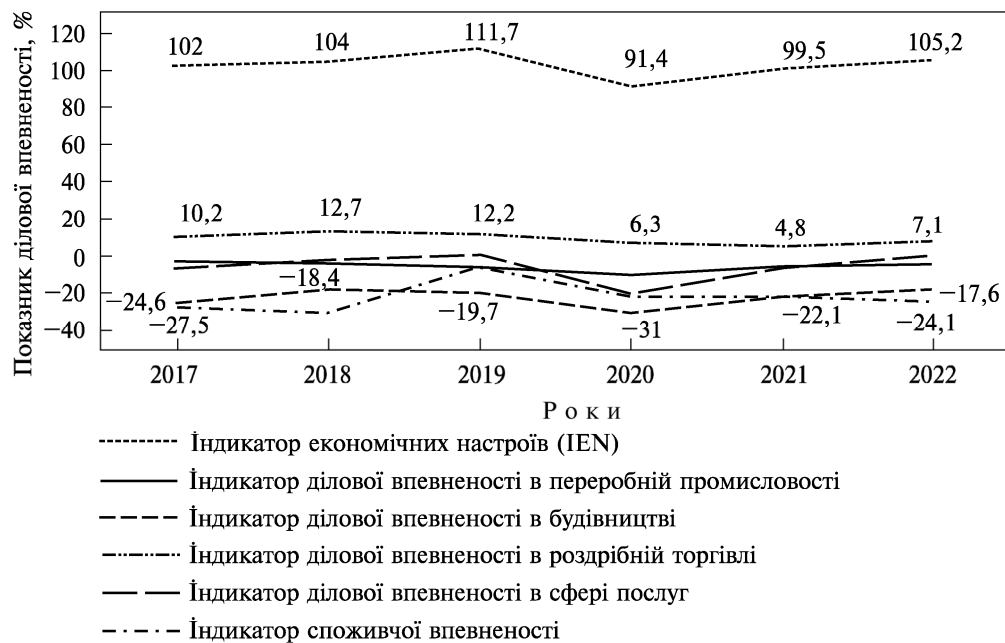

Рис. 1.4. Індикатор економічних настроїв*

* Індикатор обчислено відповідно до Методики розрахунку індикаторів ділових очікувань, затвердженої наказом Держстату від 03.12.2021. № 301.

залежно від сектору оцінюється на основі опитувань про поточний рівень замовлень і запасів готової продукції, змін обсягів продажів за останні три місяці, прогнозу зміни обсягів виробництва / продажів і кількості працівників у наступні три місяці. Уповільнення індикатора економічних настроїв в будівництві впливає й на житлове будівництво. Протягом 2017—2020 рр. індекси будівництва житла знизились з 22,5 до 14,6. В умовах бойових дій негативна динаміка індикатора економічних настроїв у будівництві може посилюватися. Уже в I кв. 2022 р. індикатор становив 17,6, відповідно уповільниться й введення загальної площі житлових будівель в експлуатацію. Для поживлення ділової активності девелопери вживатимуть заходи для зменшення вартості 1 кв. м житла. Це може поліпшити коефіцієнт доступності житла. Проте в структурі цього коефіцієнта значна частка все ж таки належатиме неплатоспроможним домогосподарствам, потреби яких в житлі залишаються незадовільними. На величину коефіцієнта доступності житла позитивно можуть впливати і заходи з відновлення зруйнованого та пошкодженого житла, оскільки власниками такого житла більшою мірою є домогосподарства з низькими та середніми доходами. За даними уряду, попит на житло останніми роками лише посилиться — близько 800 тис. українців потребують ремонту чи відновлення помешкань. Завдяки державній житловій політиці на задоволення їх потреб вживатимуть заходи соціальної підтримки. Першочергово компенсацію отримають категорії громадян, які визначить Верховна Рада України. Заявку на компенсацію зруйнованого житла подали понад 220 тис. осіб.

У цих умовах необхідно переглянути та удосконалювати механізми фінансування житлового будівництва.

Фінансові інструменти і стратегічні цілі розвитку житла. До початку кризового стану в Україні існувала розгалужена система інституціональних інструментів фінансування будівництва житла: через фізичну особу, житлово-будівельні кооперативи, інститути спільного фінансування, цільові облигації, опціони з використання венчурного фонду, фонди фінансування будівництва; надавалися банківська та державна іпотеки; діяли програми пільгового фінансування житла (державні, регіональні, корпоративні, банківські). Інституціональні характеристики цих способів фінансування згадувались в інформаційних публікаціях.

Проте перед альтернативою вибору пріоритетного способу фінансування будівництва житла в період воєнних дій слід звернути увагу на низку важливих питань. Першочергове значення для інвестора, забудовника і покупців квартир має визначення ризиків під час використання певного способу фінансування.

У разі фінансування через фізичну особу остання виступає замовником і, відповідно, власником усіх квартир у будинку. Під час будівництва така фізична особа укладає з покупцями квартир попередні договори купівлі-продажу нерухомості, за якими зобов'язується у встановлений строк, після введення будинку в експлуатацію, укласти з покупцями основні договори купівлі-продажу і передати їм права на квартири. Отримані кошти фізична особа направляє генеральному підряднику, який безпосередньо здійснює будівництво на підставі договору генерального підряду. Після введення будинку в експлуатацію фізична особа укладає основні договори купівлі-продажу і за актом передає квартири їхнім новим власникам.

Цей спосіб фінансування житла має певні переваги. Відповідно до ст. 173 Податкового кодексу України особа, яка володіє нерухомим майном до трьох років, у разі його продажу сплачує 5 % податку з доходів фізичних осіб (ПДФО) та 1,5 % воєнного збору. Вартість послуг нотаріуса становить близько 2 %. Отже, податкове навантаження на фізичну особу — замовника будівництва становитиме лише 8,5 %. Ця схема особливо поширена у Київській обл., де є малоповерхова забудова невеликих за площею будинків.

Житлово-будівельні кооперативи (ЖБК) до переходу економіки на ринкові відносини фактично були масовим і єдиним способом фінансування житла населенням поза державних і відомчих джерел. ЖБК як традиційний спосіб придбання житла інтегрувався в ринкову економіку і використовується населенням паралельно з іншими способами для поліпшення житлових умов. За кооперативного способу фінансування ЖБК виступає замовником будівництва, а покупець стає членом ЖБК і укладає договір на пайову участь. За документом покупець робить пайовий внесок у ЖБК і після завершення будівництва отримує квартиру.

Переваги ЖБК як неприбуткової організації полягають в тому, що в сукупності з фізичними особами-підприємцями, які надають різного роду послуги для ЖБК, істотно оптимізує податки на власну користь. Кооперативний спосіб фінансування житла через ЖБК внаслідок кооперативної форми власності містить певні обмеження для розвитку містобудівної інфраструктури.

Так, якщо проєкт будівництва передбачає розміщення у житловому будинку приміщень комерційного призначення (магазини, кафе, ресторани), то набуття їх фізичними особами у власність через ЖБК ускладнена, оскільки це суперечитиме статутним цілям ЖБК, коли житло визначене як основний об'єкт.

Для покупців квартир найбільш ризикованим є фінансування в будівництво житла шляхом набуття членства в ЖБК, тому що у разі припинення будівництва з будь-яких причин (і навіть унаслідок припинення фінансування, виникнення перешкод у погодженні проєктної документації в державних органах тощо) відповідальність за це, і, відповідно, повернення коштів вкладникам (покупцям квартир) фактично ніхто не несе.

Юридична специфіка ЖБК полягає в тому, що покупці квартир, об'єднуючи власні фінансові та інші ресурси, самостійно здійснюють будівництво. Фактично забудовник відсутній у звичному розумінні як такий, адже забудовником виступає ЖБК як юридична особа, членами якої і є самі ж покупці. Звідси витікає, що в одному суб'єкті економічних відносин поєднані дві юридичні особи. У разі виникнення проблем під час будівництва, з'являється колізія власності: члени кооперативу не позбавляються правової основи для її вирішення через кооперативну організацію, членами якої вони є.

Проблема може вирішуватись через асоційоване членство, що передбачено законодавством країни. Протягом багатьох років склалася практика, що реальні забудовники виступають засновниками ЖБК і стають його членами з правом голосувати та приймати будь-які рішення. Усі покупці квартир, які інвестують у будівництво житла, приймаються винятково як асоційовані, а не повноправні члени. Головна відмінність полягає в тому, що асоційовані члени мають право лише дорадчого голосу, що не дозволяє їм голосувати та приймати рішення з питань діяльності та функціонування ЖБК. Тому членство в ЖБК жодних реальних привілеїв інвесторам (асоційованим членам) не надає.

Застій економіки, починаючи з 2012 р., та глибока рецесія після 2013 р. стали основними перешкодами на шляху до оновленої розробки та реалізації житлової політики. До того ж Україна стикнулася з кількома серйозними проблемами у зв'язку з конфліктом на сході країни в 2014 р. і тривалою відсутністю ключових реформ у цій сфері. За цих умов нагальним завданням стало пошук впровадження інституціональних форм державної підтримки будівництва житла. У зв'язку з цим у 2013 р. ухвалено Закон України «Про інститути спільного інвестування». Під інститутами спільного інвестування (ІСІ) розуміють інвестиційні фонди, в яких акумулюються кошти інвесторів для подальшого отримання прибутку через вкладення їх у цінні папери інших емітентів, корпоративні права та нерухомість. В Україні такими інститутами є корпоративні, або пайові, фонди, в будівництві — це КІФи (корпоративні інвестиційні фонди) чи ПІФи (пайові інвестиційні фонди). Суть спільного інвестування полягає у спільному інвестуванні як засновниками КІФів/ПІФів, так і фізичними, і юридичними особами, що купують емітовані такими фондами цінні папери.

За інвестування з участю КІФів/ПІФів найчастіше використовують таку схему: 1) продажу фондом майнових прав на квартири; або 2) продажу деривативів (форвардних контрактів).

За першою схемою інвестування, майнові права на квартири забудовник відчужує на КІФ/ПІФ, який надалі від свого імені відчужує 100 % майнових прав на квартири майбутнім власникам. За другою схемою, — компанія-збудовник випускає на товарній біржі форвардні контракти на купівлю майнових прав на квартири, тобто здійснюється продаж права на купівлю майнових прав. КІФ/ПІФ купує на біржі ці контракти і надалі укладає договори купівлі-продажу деривативів (форвардних контрактів) з покупцями квартир, які платять КІФу чи ПІФу визначену в договорі ціну. Покупець, укладаючи цей договір, набуває право в майбутньому укласти із забудовником договір купівлі-продажу майнових прав на квартиру.

Основна перевага для забудовника – це податкова оптимізація. КІФ/ПІФ виступає для забудовника як гаманець, в якому накопичується чистий прибуток від продажу квартир. За другою схемою покупець укладає у відділі продажу одночасно два договори — з КІФом/ПІФом та з компанією-збудовником. Частина коштів покупець платить на КІФ/ПІФ, який завдяки особливому статусу не сплачує податок на прибуток, а іншу — на компанію-збудовника, яка витрачає кошти безпосередньо на будівництво.

За першою схемою для покупця основний недолік полягає у незахищеності прав через відсутність реєстру майнових прав на квартири. Як результат — одна і та сама квартира може бути продана кільком покупцям. Щодо другої схеми, то у судовій практиці форвардні контракти ототожнюються з договорами контрактації сільськогосподарської продукції (зерна, пшениці тощо), де вони переважно і застосовуються. Один із ключових критеріїв такої продукції — це речі, визначені як родові ознаки, в той час як квартири встановлені індивідуальними ознаками.

Інший недолік — це коли КІФ/ПІФ купує у забудовника майнові права чи деривативи винятково за кошти, отримані від покупців квартир. Тоді така операція не відповідає змісту спільного інвестування, що передбачає залучення коштів як засновників КІФа/ПІФа, так і сторонніх покупців. Існує ризик визнання таких правочинів судом фіктивними чи удаваними за позовом податкових органів з відповідним донарахуванням податків та штрафів.

З 1 січня 2004 р. набрав чинності Закон України «Про фінансово-кредитні механізми та управління майном при будівництві житла та операції з нерухомістю». Відповідного до нього забудовники та інвестори-посередники втратили механізм залучення коштів у будівництво житла через інвестиційні договори. Новий Закон фінансування житла передбачає залучення коштів через випуск цільових облігацій. Цільові облігації — це борговий цінний папір, придбання якого дає змогу одержати товари або послуги. Збудовник провадить емісію цільових облігацій, погашення яких відбувається шляхом передачі об'єктів нерухомості. Зазвичай викуп емітованих облігацій здійснюють інститути спільного інвестування (КІФ/ПІФ). Позитивний бік операції з облігаціями для КІФ/ПІФ не є предметом оподаткування ПДВ, а також ці інститути не сплачують податок на прибуток, що дуже важливо в умовах нестабільної економічної ситуації.

Проте інститут цільових облігацій на практиці виявляє певні суперечності. Ключова умова випуску цільових облігацій згідно з законодавством — це викуп такої емісії облігацій у повному обсязі за номінальною вартістю.

Оскільки облігації випускають на всю площу об'єкта будівництва, то зробити їхній повний викуп, навіть за ціною собівартості будівництва, втілити доволі проблематично — потрібно залучити велику суму коштів.

Зазвичай за такою схемою інвестування покупець придбає облігації, за кожною з яких закріплена певна кількість квадратних метрів (які не є товаром) без деталізації приміщень. Додатково забудовник і покупець підписують договір бронювання / резервування приміщень, із закріпленням у ньому характеристик квартири, яка має бути передана в майбутньому у власність покупцю. Однак такий договір бронювання / резервування не несе реальних юридичних зобов'язань для забудовника, і як наслідок — покупець придбає квадратні метри на невизначений об'єкт. До того ж резервується проектний номер квартири, і тому після завершення будівництва нумерацію квартир може бути змінено.

Поряд із зазначеним Законом в Україні діє Закон «Про інвестиційну діяльність» (1991), які разом визначають загальні принципи правові та організаційні засади залучення коштів фізичних і юридичних осіб в управління з метою фінансування будівництва житла та особливості управління цими коштами, правові засади та особливості випуску, розміщення та обліку сертифікатів фондів операцій із нерухомістю, а також умови інвестиційної діяльності на території України.

Поширеним фінансовим механізмом придбання житла є іпотека, яка регулюється Законом України «Про іпотеку» (2003). Іпотека — банківський цільовий кредит на житло. Це вигідно з кількох причин: відсутні витрати на оренду тимчасового житла; немає потреби накопичувати значні суми коштів; спосіб уникнути інфляції, тому що нерухомість зростає у ціні. Сплативши початковий внесок, люди стають власниками житла, за яке поступово розплачуються. Банківські програми також поширюються на земельні ділянки і паї в споруджуваних житлових комплексах. Це робить іпотеку ще більш вигідною — на нульовому циклі ціни нижчі, ніж на стадії здачі житла в експлуатацію. Тривалий термін іпотеки дозволяє придбати власну нерухомість без особливого збитку для сімейного бюджету. Процентні ставки за іпотекою, як правило, нижчі, ніж за іншими видами позик. Кредитори можуть запропонувати різноманітні іпотечні кредити і можна підібрати конкретну іпотечну угоду, що оптимально підходить для обставин людини, а також зробити доступним варіантом. За іпотечного кредитування існує можливість рефінансування — переклад кредиту в інший банк при зниженні ставок. Також дозволяється дострокове погашення іпотеки без штрафів у разі збільшення доходів.

Недоліком іпотечного кредитування вважають ризик залишитися з боргом, навіть через багато років, якщо не виконано зобов'язання повернути велику суму протягом певного періоду, включаючи відсотки.

Іпотека — це кредит під заставу майна, тому якщо людина не встигає з виплатами, вона може втратити житло. Також отримувач іпотеки не може продати власність, доки не розрахується з боргами.

Система іпотеки передбачає різні збори. Окрім відсотків, які сплачуються, можуть додатися інші збори, наприклад, плата за оцінювання нерухомості, страхування, різні комісійні збори. Передбачено, що процентні ставки за іпотечними кредитами можуть підвищуватися залежно від ситуації на ринку.

Значні загальні витрати — ще один недолік іпотечного кредитування. Сума, яка сплачується протягом усього строку дії іпотеки, може дорівнювати вартості житла, що переходить у власність отримувачу іпотеки.

Важливе соціальне значення має іпотека з державною фінансовою підтримкою. Переваги такого способу забезпечення населення житлом полягають у тому, що низька процентна ставка розширює коло людей, здатних сплачувати цей кредит. У пільгових іпотечних програмах існує можливість постійного стимулювання позичальника з питань погашення кредиту. Якщо протягом трьох місяців кредит не поновлюється, то позичальник взагалі втрачає привілеї на компенсацію. Діяльність банків має на озброєнні методи, що не допускають обнуління фінансових коштів, які призначені на будівництво житла. Це дозволяє банківським установам поступово списувати кошти незалежно від тимчасових перебоїв із бюджетним фінансуванням.

Вузьким місцем пільгової іпотеки вважається її фінансова залежність від державної соціальної підтримки, зі зниженням чи припиненням якої іпотечна програма втрачає дієздатність. Кризові тенденції 2014—2017 рр. негативно вплинули на виконання державних програм забезпечення житлових потреб тієї групи громадян, яким частково компенсують вартість будівництва житла. Найпоширеніші три житлові програми: «Доступне житло», «Програма здешевлення вартості іпотечних кредитів», «Державна програма забезпечення молоді житлом на 2013—2017 роки» були скорочені через брак коштів починаючи з 2013 р. Державні кошти використовували лише на виконання зобов'язань за раніше укладеними договорами.

Аналіз основних способів фінансування житла свідчить, що вони переважно мають виключно ринкове спрямування і розраховані на використання заможними домогосподарствами. Сталість зазначених фінансових механізмів тісно пов'язана фінансовою стабільністю економічної системи: чим вона міцніша, тим ефективніше працюють інституціональні механізми у житловій сфері. Стабільна й ефективна система фінансових способів придбання житла, якій довіряють громадяни, — необхідна умова розвитку житлової сфери. Український центральний банк, який має широкий інструментарій для забезпечення фінансової стабільності, недостатньо уваги приділяє дієвості механізмів фінансування житла, якісному їх аналізу та інформуванню і попередженню про виявлення ризиків. Необхідно, щоб Національний банк України, який дотримується рекомендацій Європейської ради із системних ризиків (ESRB), чітко та публічно встановив цілі та визначив інструменти макропруденційної політики у сфері будівництва і придбання населенням житла. Важливо, щоб це було зроблено й оприлюднено у макропруденційних стратегіях. Такі напрями мають зосереджуватись на вирішенні двох актуальних завдань: відновлення зруйнованого житла та створення сучасного цивілізованого ринку житла на майбутнє.

Останнє може бути успішно реалізовано завдяки введенню механізму житлової оренди як цільового вектора забезпечення населення житлом в системі державно-приватного партнерства. В оновленні житлової політики особливе значення набуває система будівництва дохідних домів у регіонах, забезпечуючи доступність житла для широких верств населення. Такі схеми можуть бути реалізовані на державному і регіональному рівнях за безпосередньої участі

інвесторів і місцевих органів самоврядування. Фінансування дохідних домів має стати головним джерелом і організаційним механізмом розвитку житлового будівництва у середньостроковій перспективі.

Орендне житло на основі некомерційного найму дасть можливість забезпечити житлом групи домогосподарств, доходів яких недостатньо на придбання власних квартир.

Створення соціальних перспектив поліпшення житлових умов для всіх верств населення без збалансованого функціонально-просторового розвитку територій і підвищення якості міського середовища несе ризики втрати сталої просторової організації населених пунктів. В умовах воєнних дій, нестабільності ринку житла, внутрішньої міграції населення і вільного пересування капіталів необхідне вираховування перспектив комплексного соціально-економічного розвитку міських і сільських територій. Розширення спектра можливостей у цьому напрямі дозволить не лише попередити негативні наслідки в розпорядженні землею при будівництві житла, а й сприятиме впровадженню нових планових рішень.

Компаративний аналіз міжнародного досвіду повоєнного відновлення житлової сфери вказує на домінуючу роль держави у забезпеченні житлових прав постраждалих громадян, і важливе значення міжнародної допомоги у справі компенсації за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна.

Досвід відбудови повоєнної Західної Німеччині вказує на позитивний ефект від використання міжнародної допомоги, ініціативи держави у житловому будівництві. У повоєнній Німеччині було реалізовано англо-американський план GARIOA (Government Aid and Relief in Occupied Areas), підсиленої «планом Маршалла» (European Recovery Program) ¹.

На той час у житловій політиці Західної Німеччині відбулася лібералізація ринку житлового будівництва. Через звужений внутрішній ринок капіталу і дефіцит грошових заощаджень мешканців країни вирішальним фактором у реалізації житлової програми стали державні дотації, що використовувались для компенсації розриву між орендною платою за житло, яка була визначена законодавчо, та реальними витратами дивелоперів на нове будівництво.

Згодом у рамках удосконалення іпотечного кредитування було прийнято рішення: 90 % від нової суми внесків перераховувалось до спеціального державного фонду, через який здійснювалося інвестування житлового будівництва; решта коштів (10 %) отримували іпотечні установи.

У Німеччині для фінансування будівництва житла було створено Кредитну установу Kreditanstalt für Wiederaufbau (KfW), за допомогою якої було профінансовано кожен десяту нову квартиру.

У 1956 р. ухвалили новий закон «Про житло». Разом з цим змінились й пріоритети житлового будівництва: замість спорудження багатоквартирних соціальних будинків розпочався розвиток окремих будиночків із присадибними ділянками. Разом із тим щороку планувалося зменшувати державні ін-

¹ Урядова допомога (GARIOA) — це програма, згідно з якою Сполучені Штати після закінчення Другої світової війни 1945 року від 1946 року надавали екстрену допомогу окупованим країнам — Японії, Німеччині та Австрії.

вестиції у житлове будівництво на 10 %, а забудовникам замість державних субсидій почали надавати безвідсоткові позики.

Певний досвід забезпечення населення житлом після воєнних дій є й у Хорватії. Серед форм державної підтримки у реконструкції пошкоджених будинків, повернення захопленої приватної власності, стимулювання переселення ВПО у знелюднені райони виокремлюють такі:

- оренда індивідуального житлового будинку державної форми власності;
- оренда пошкодженого індивідуального житлового будинку державної власності;
- оренда житла, що перебуває у державній власності;
- безоплатне отримання землі і будівельних матеріалів від держави;
- безоплатне отримання необхідних будівельних матеріалів для відновлення власного зруйнованого житла;
- фінансова підтримка будівництва будинку на власній земельній ділянці.

Велику частину житлової допомоги також надавалося за моделлю видачі будівельних матеріалів на реконструкцію або грошова компенсація за пошкоджені / зруйновані будівлі. Ця альтернатива розв'язання житлової проблеми була менш витратною для державного бюджету, і тому багато людей змогли дістати допомогу. Фінансування відновлення зруйнованої інфраструктури та житлового фонду відбувалося із державного бюджету, а також коштом Хорватського банку реконструкції та розвитку, який видавав постраждалим особам пільгові кредити. Уряд енергійно працював над залученням зовнішньої допомоги для відбудови країни. Від міжнародних донорів протягом 1992—2003 рр. надійшло близько 4,2 млрд дол. США, а найбільші фінансові внески зробили ЄС, ООН, Світовий банк, ЮНЕСКО, USAID, ICOMOS тощо ¹.

У Грузії для допомоги населенню у вирішенні житлових питань реалізувалася низка довгострокових проєктів через Міністерство з питань вимушено переселених осіб, біженців і розселення та Фонд муніципального розвитку, а також із залученням міжнародної допомоги. Задоволення потреб переміщених осіб у житлі є серйозним фінансовим тягарем для країни, і тому внески міжнародних партнерів вкрай потрібні та важливі. Одним із заходів є сприяння викупу житла у приватних власників та передача його у власність ВПО. Така альтернатива житла дешевша порівняно з будівництвом нових багатоквартирних чи приватних будинків, і розглядалася урядом як основний підхід до розв'язання житлової проблеми.

Висновки. Проблематика доступності житла вимагає узгодження цілей та завдань житлової політики з цілями та завданнями інших напрямів регулювання, наприклад фінансового. В Україні вивчення доступності та різноманітності механізмів будівництва житла з прив'язкою до рівня доходу домогосподарств лише розпочинаються, що пов'язано здебільшого з дефіцитом необхідних статистичних даних. У дослідженні застосовано коефіцієнти доступності житла: віднесення медіанної вартості 1 кв. м житлової площі до медіанної заробітної плати. Це дозволило охарактеризувати попит населення на житло. Найбільш дефіцитними є 16 областей країни (Кіровоградська, Полтавська,

¹ Український соціум. 2023. Міжнародний досвід повоєнної відбудови житлового фонду та вирішення житлових проблем ВПО.

Р О З Д І Л 1. Шляхи вирішення житлових питань в Україні

Чернігівська, Сумська та ін.). Відповідно до загальноприйнятої класифікація ринків житла за критерієм доступності в Україні придбання житла серйозно ускладнено. Значення коефіцієнта доступності житла дорівнює 5. Вище від цього критерію житло вважається недоступним. У дослідженні доступність житла розглядається як інструмент підвищення платоспроможного попиту населення на будівництво житла. Проведено моніторинг та оцінка діючих інституціональних механізмів залучення коштів населення на придбання комфортного житла. Визначено потенціал таких механізмів стосовно вартості житла і доступності залучених фінансових ресурсів населення. Інтерпретуючи одержані результати, важливо брати до уваги те, що інвестиційне значення кожного з цих ринкових механізмів у кожний момент часу умовні і не можуть слугувати універсальною мірою доступності житла.

Для забезпечення доступності житла запропоновано концепцію орендних будинків некомерційного найму. Такий підхід дає можливість у пріоритетному порядку забезпечити житлом громадян за соціальними стандартами, які мають невеликі доходи і потребують поліпшення житлових умов. Механізм розвитку дохідних домів некомерційного найму орієнтований на можливість пільгової оренди за ставками нижче від ринкових. Позитивне ставлення до механізму оренди спирається на європейську практику: майже 50 % домогосподарств в країнах Європи мешкають на основі оренди.

Вихід житлової проблеми України з кризового становища має враховувати різні вектори міжнародного досвіду, найважливішими з яких є залучення та використання фінансової допомоги. Втім варто наголосити, що масштаби її в Україні не відповідають практико-орієнтованій спрямованості завдань, які ставлять за мету відновити пошкоджене та зруйноване житло. Успішна практика використання зарубіжної допомоги можлива в умовах її концентрації в органах місцевого рівня і залучення донорських структур до їхнього цільового управління. Бажано також ширше враховувати ринковий потенціал для стимулювання забудовників у відновленні житла, зокрема компенсаційне субсидування та безвідсоткові позики.

ФІНАНСУВАННЯ ЖИТЛОВИХ ТА ІПОТЕЧНИХ ПРОГРАМ В УКРАЇНІ

З 1 березня 2021 р. за ініціативою Президента України і Міністерства фінансів України держава ввела в дію програму «Доступна іпотека 7 %». Кабінет Міністрів України на виконання завдання президента України стосовно реалізації цієї програми затвердив постанову про приєднання Державної іпотечної установи до ПАТ «Українська фінансова житлова компанія» з тим, щоб нова структура виступала посередником між банком і громадянами, аби вони могли брати іпотечні кредити під фінансову заставу у 7 %. «Укрфінжитло» має забезпечити масове іпотечне кредитування через уповноважені банки. Установа надаватиме кошти банкам під 3 % річних, а ті видаватимуть кредити позичальникам під 7 %. Для визначених соціальних категорій (військові, медики, педагоги) частину процентної ставки компенсуватиме Фонд розвитку підприємництва: отже, замість 7 % сплатять лише 3 %. Проте, незважаючи на інституціональне нововведення з метою поліпшення управління процесом кредитування житла, українська іпотека не набула розширення. Обсяги банківського іпотечного кредитування залишаються невеликими. До програми приєдналися лише сім банків (ПриватБанк, Укргазбанк, Ощадбанк, ОТП банк, Глобус, Мегабанк і Кредобанк), надаючи декілька сотень іпотечних кредитів замість кількох тисяч.

З початку жовтня 2022 р. розпочала роботу державна програма «Доступна іпотека», за якою громадяни зможуть отримати іпотечний кредит на пільгових умовах під 3 % річних. Програма розрахована на чотири категорії громадян: військовослужбовці за контрактом та працівники сектора безпеки і оборони; медичні працівники; вчителі та педагогічний персонал; науковці. Термін іпотеки становить до 20 років. Мінімальний початковий внесок — 20 % від вартості житла. За урядовим повідомленням, роботодавці вказаних чотирьох категорій працівників матимуть можливість компенсувати їм початковий внесок та частину тіла кредиту за рахунок бюджетних програм. Розмір компенсаційної допомоги залежатиме від вислуги років. Пізніше програма стане доступною для всіх жителів країни. У рамках «Доступної іпотеки» можна буде придбати житло до 52,5 кв. м загальної площі, до якої додається 21 кв. м на кожного наступного члена сім'ї. Тобто родина з трьох членів може розраховувати на отримання іпотеки для купівлі квартири до 94,5 кв. м, а для однієї людини буде доступна іпотека на квартиру до 52,5 кв. м. Позитив програми «Доступна іпотека» полягає в тому, що завдяки їй можна створити умови для часткового зменшення дефіциту житла, мотивуючи цим громадян України, які втратили свою житлову площу, повернутись з вимушеної еміграції. З 2023 р. програма запрацює для всіх громадян, які потребують покращення житлових умов. Іпотечні пільги становитимуть 7 %.

РОЗДІЛ 2. Фінансування житлових та іпотечних програм в Україні

За сучасних умов невизначеності через активну фазу російсько-української війни реалізація програми має певні обмеження. Уряд, розраховуючи на розвиток доступної іпотеки, не оприлюднив деталей компенсаційного механізму. Питання ускладнюється ще й нестачею бюджетного фінансування відповідних відомств, у яких зосереджені пріоритетні категорії громадян, що можуть претендувати на доступну іпотеку. Незрозумілим є й механізм, у який саме спосіб вирішувати питання компенсації зруйнованого житла, що перебувало в іпотеці в банку. Внаслідок цього у банків зростає кількість непрацюючих кредитів. Потенційно подальша видача кредитів, забезпечених іпотекою, але без перспективи компенсації, може збільшувати кількість таких непрацюючих кредитів. Проблемою відновлення іпотечного кредитування є також недоступність страхування предмета іпотеки за обставин високих воєнних ризиків.

Більшість комерційних банків з лютого 2022 р. частково або повністю згорнули власні, а також спільні з забудовниками іпотечні програми. Це стосується і банків, що були учасниками державної програми під 7 %. Основними причинами згортання іпотечного кредитування стали високі ризики зростання обсягів пошкодженого через війну майна, яке може бути придбано в іпотеку, суттєве підвищення облікової ставки НБУ, що потенційно збільшує відсоткові виплати позичальника до 30—35 % на рік, а також інфляційні процеси¹.

Крім цих інструментів, реалізація державних житлових програм здійснюється через Державну спеціалізовану фінансову установу «Державний фонд сприяння молодіжному житловому будівництву» (Держмолодьжитло), створену у 1994 р., яка реалізує різноманітні механізми державної підтримки громадян у їх прагненні здобути власне житло. Держмолодьжитло має регіональні управління в усіх областях України, через які забезпечує виконання державних та місцевих програм будівництва та придбання житла. На сьогодні Держмолодьжитло реалізує програму кредитування молоді за рахунок власних коштів фонду (відсоткова ставка = обліковій ставці НБУ), програму кредитування внутрішньо переміщених осіб, учасників АТО/ООС на придбання житла (3 % річних), а також програму кредитування внутрішньо переміщених осіб за рахунок грантових коштів уряду Німеччини, що надаються через Банк розвитку — KfW (3 % річних). Держмолодьжитло — виконавець понад 126 місцевих житлових програм по всіх регіонах України. Крім того, на обслуговуванні Держмолодьжитла перебувають договори за раніше виданими кредитами за програмами, фінансування яких з коштів державного бюджету на сьогодні не відбувається: кредитні договори про надання пільгових довгострокових кредитів молодим сім'ям та самотнім молодим громадянам; договори про надання часткової компенсації відсоткової ставки за кредитами комерційних банків, наданих на будівництво або придбання житла; договори зі здеешевлення вартості іпотечних кредитів для забезпечення доступним житлом громадян, які

¹ Доступна іпотека під 3 %: коли запрацює і хто може її отримати. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/dostupna-ipoteka-pid-3-koli-zapracyuye-ta-hto-zmozhe-otrimati-11979882.html>; Державна програма забезпечення молоді житлом продовжена до 2023 року. URL: <https://auc.org.ua/novyna/derzhavna-programa-zabezpechennya-molodi-zhytloom-prodovzhena-do-2023-roku>

потребують поліпшення житлових умов; кредитні договори з ОСББ та підприємствами, які працюють у сфері ЖКГ¹. Фінансові послуги, які надають Держмолодьжитло, складаються з коштів у позику, зокрема й на умовах фінансового кредиту; управління майном для фінансування об'єктів будівництва або здійснення операцій з нерухомістю відповідно до Закону України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю».

У світлі євроінтеграційних прагнень України і підписання Рамкової програми партнерства між Урядом України та ООН на 2018—2022 рр. Державний фонд сприяння молодіжному житловому будівництву веде активну співпрацю з такими міжнародними організаціями, як Комітет житлового господарства та землекористування Європейської економічної комісії ООН, проєкт Ради Європи, Управління Верховного комісару ООН у справах біженців, Данська рада у справах біженців, Ініціатива «Житлове господарство у Східній Європі», Естонський союз квартирних кооперативів.

З метою впровадження найкращих європейських практик житлових програм в Україні та для досягнення Цілей сталого розвитку, а саме — Цілі 11 «Сталий розвиток міст і громад», зокрема, виконання завдання щодо доступності житла, керівництво Держмолодьжитла вживає заходи з налагодження міжнародних зв'язків з аналогічними Фонду європейськими установами, фінансовими інституціями ЄС для обміну досвідом з його використання у подальшому під час створення проєктів соціальних і житлових програм і розробки нових державних і регіональних механізмів фінансування житлового будівництва в Україні.

На сьогодні Державний фонд сприяння молодіжному житловому будівництву є партнером Проєкту Ради Європи «Внутрішнє переміщення в Україні: розробка тривалих рішень».

Парламентською Асамблеєю Ради Європи було прийнято Резолюцію 2198 (2018), в якій Асамблея закликала Банк розвитку Ради Європи створити доступні кредитні програми, які можна буде використовувати на підтримку житлових проєктів для вразливих верств населення України, і навіть ВПО, що потребують постійного житла, проєктів реконструкції, а також медичних та освітніх закладів у найбільш зруйнованих регіонах. У рамках співробітництва з Європейською економічною комісією ООН можна констатувати початок виконання рекомендації ЄЕК ООН, викладеної в Національному огляді житлового господарства та землекористування (Україна, 2013) щодо розширення асортименту економічно доступного житла.

Державний фонд сприяння молодіжному житловому будівництву бере активну участь у міжнародних заходах, що проходять на території України. Так, наприклад, у 2021 р. керівництво Держмолодьжитла взяло участь у роботі таких заходів: наглядової ради Проєкту Ради Європи «Внутрішнє переміщення в Україні: розробка тривалих рішень»; в онлайн-семінарі «Управління житлом для підтримки доступності житла», організованому Міністерством навколишнього середовища та просторового планування Словенії, Європейською

¹ Про фонд. URL: <https://www.molod-kredit.gov.ua/zhytlovi-rohramy/kredytuvannia-osbb/zahalna-informatsiia>

Р О З Д І Л 2. Фінансування житлових та іпотечних програм в Україні

економічною комісією ООН (ЄЕК ООН, UNECE, UNECE Housing and Land Management) за підтримки Housing Europe, Союзу для Середземномор'я і ООН-Хабітат; в онлайн-наradі з перегляду портфеля кредитів німецького банку KfW в Україні за участі заступника міністра фінансів Олександра Кави, представників міністерств і відомств, директора Київського офісу Банку розвитку KfW Курта Штрассера, проектного координатора банку Віталія Шмериги, співробітників посольства ФРН у Києві; в онлайн-конференції «Доступне житло: від України до Гаваїв», організованій асоціацією «Професійний уряд» (Professional Government Association of Ukraine); брало безпосередню участь у проекті «Локалізація Цілей сталого розвитку в країнах східного партнерства».

Однією з найважливіших подій 2021 р. можна вважати підписання 9 лютого 2021 р. окремої угоди до грантової та проектної угоди між Держмолодьжитлом і Банком розвитку KfW у рамках Німецького фінансового співробітництва з Україною. Ще одну угоду укладено на підставі і на виконання міжурядової угоди між Кабінетом Міністрів України і Урядом Федеративної Республіки Німеччина про фінансове співробітництво, підписаної 3 червня 2020 р. і ратифікованої Верховною Радою України 2 грудня 2020 р., а також грантової та проектної угоди між Кабінетом Міністрів України в особі Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України, Держмолодьжитлом і KfW від 28 грудня 2020 р.

Реалізація проекту розпочалася в травні 2021 р., і 5 серпня 2021 р. було підписано перші договори з отримувачами іпотечних кредитів у рамках проекту «Житлові приміщення для внутрішньо переміщених осіб» за рахунок коштів гранту, наданого урядом Німеччини через Кредитну установу для відбудови (KfW).

Житлові програми, які реалізує Держмолодьжитло, здійснюються за такими напрямками:

- кредит зі статутного капіталу;
- кредит для ВПО та АТО (ООС);
- кредит для ВПО (KfW);
- доступне житло;
- пільгове молодіжне кредитування;
- здешевлення іпотеки;
- часткова компенсація;
- кредитування ОСББ;
- житло у фінансовий лізинг (оренда з викупом);
- фінансування будівництва (добудови) житла.

Зрозуміло, що за воєнних обставин фінансування більшості програм, які адмініструє Держмолодьжитло, наразі не провадиться. Однак фонд продовжує працювати і використовувати всі наявні можливості, щоб запропонувати українським родинам сталі рішення житлового питання.

Кредит зі статутного капіталу. Порядок надання довгострокових пільгових кредитів для будівництва (реконструкції) та придбання житла молодим сім'ям та самотнім молодим громадянам за рахунок власних коштів (коштів

ТАБЛИЦЯ 2.1

Показники надання пільгових кредитів молодим сім'ям за рахунок власних коштів Держмолодьжитла (статутний капітал) у 2009–2021 рр.

Рік	Профінансовано, тис. грн	Надання кредитів	Проінвестовано житла, тис. кв. м
2009	25 752,0	97	6,6
2010	16 784,0	55	3,5
2011	31 376,0	104	5,9
2012	56 901,0	165	9,7
2013	35 613,9	100	5,6
2014	23 121,8	63	3,6
2015	58 956,1	91	5,2
2016	34 301,6	75	4,3
2017	63 559,3	127	6,7
2018	36 968,2	62	3,7
2019	67 417,8	115	6,4
2020	83 023,8	120	6,9
2021	77 405,9	96	5,4
Загалом	611 181,3	1270	73,4

Джерело: Таблиця створена за матеріалами Держмолодьжитла: Про фонд. Статистика. URL: <https://www.molod-kredit.gov.ua/zhytlovi-prohramy/kredyt-z-statutnoho-kapitalu/statystyka>

статутного капіталу) Державної спеціалізованої фінансової установи «Державний фонд сприяння молодіжному житловому будівництву», врегульований постановою Кабінету Міністрів України від 11 травня 2011 р. № 488 «Питання використання коштів, передбачених у державному бюджеті для збільшення статутного капіталу Державної спеціалізованої фінансової установи «Державний фонд сприяння молодіжному житловому будівництву» та Положенням про порядок надання довгострокових пільгових кредитів для будівництва (реконструкції) та придбання житла за рахунок власних коштів (коштів статутного капіталу) Державної спеціалізованої фінансової установи «Державний фонд сприяння молодіжному житловому будівництву».

У табл. 2.1 подано інформацію про динаміку надання пільгових кредитів молодим сім'ям за рахунок статутного капіталу спеціалізованої фінансової установи Держмолодьжитло за тривалий період 2009–2021 рр. Аналіз даних табл. 2.4 показує, що протягом 2009–2021 рр. обсяг фінансових ресурсів для надання кредитів молодим сім'ям зростав, а інвестування в будівництво житлової площі зменшувались. У 2021 р. потреби молоді в житлі профінансовані у розмірі 77 402,9 тис. грн, що втричі більше, ніж у 2009 р. Разом із тим інвестиції в будівництво житла скоротились на 20,0 %. Така ситуація певною мірою склалась внаслідок дії інфляційного фактора, завдяки чому реальний обсяг фінансування пільгових кредитів молодим сім'ям був нижчим від показників 2009 р. Інфляційна складова частина у пільговому фінансуванні кредитів становила 70 %.

Р О З Д І Л 2. Фінансування житлових та іпотечних програм в Україні

Взагалі інвестування програми пільгового молодіжного кредитування є майже мізерним. Програмою проінвестовано за 13 років (2009—2021 рр.) 73,4 тис. кв. м, або 0,077 % усієї житлової площі будівель, введених в експлуатацію за зазначений термін.

Кредит для ВПО та АТО/ООС. Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання пільгового довгострокового державного кредиту внутрішньо переміщеним особам, учасникам проведення антитерористичної операції (АТО) та/або учасникам проведення Операції об'єднаних сил (ООС) на придбання житла, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 27 листопада 2019 р. № 980. З часу дії постанови інформацію про її виконання наведено у табл. 2.2.

Аналіз табл. 2.2 свідчить про регресивну динаміку надання кредитів для внутрішньо переміщених осіб та учасників бойових дій. Кількість договорів з 2019 по 2021 рр. для внутрішньо переміщених осіб зменшилось у 8,9 раза, для учасників бойових дій — у 6,6 раза. В останній звітний 2021 р. обидві категорії громадян уклали 26 договорів. Це дуже незначна кількість договорів, враховуючи, що, за показниками інформаційної бази даних про внутрішньо зареєстрованих переміщених осіб Міністерства соціальної політики України, кількість сімей, які потребують поліпшення житлових умов, становить 1 173 203 ¹.

Кількість учасників АТО/ООС — це понад 400 тис. осіб. Фактично в 2021 р. кількість укладених договорів з ними становила 0,0035 %. У 2022 р. протягом лютого—жовтня за житловими програмами, які отримують фінансування, фонд з початку дії у цьому напрямі підписав 100 договорів із сім'ями на придбання житла. Загальний обсяг фінансування сягнув 143 млн грн — ці кошти вже спрямовані в економіку нашої країни. Отже, за 10 місяців 2022 р. укладено лише 2 договори на суму 25,5 тис. грн. Це свідчить про те, що динаміка показників надання кредитів для ВПО та АТО/ООС не поліпшується, а навпаки, зазнає труднощів.

Доступне житло. Відповідно до Порядку надання державної підтримки та забезпечення громадян доступним житлом та Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання державної підтримки для будівництва (придбання) доступного житла, затверджених постановою КМУ від 10 жовтня 2018 р. № 819 зі змінами, затвердженими постановою КМУ від 28 жовтня 2019 р. № 895, забезпечення громадян доступним житлом здійснюється шляхом надання державної підтримки, яка полягає у сплаті державою:

- 30 % вартості будівництва (придбання) доступного житла;
- 50 % вартості будівництва (придбання) доступного житла для громадян, на яких поширюється дія пп. 19 та 20 ч. 1 ст. 6, пп. 10—14 ч. 2 ст. 7 та абзаців четвертого, шостого і восьмого п. 1 ст. 10 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»;

¹ Кількість зареєстрованих ВПО станом на 13 квітня 2020 р. URL: <https://www.min-re.gov.ua/page/kilkist-zareyestrovanyh-vpo-stanom-na-13-kvitnya-2020-r>

Показники надання кредитів для ВПО та АТО/ООС

Рік	Внутрішньо переміщені особи			Учасники АТО/ООС		
	Кількість договорів, од.	Площа житла, кв. м	Сума наданих кредитів, тис. грн	Кількість договорів, од.	Площа житла, кв. м	Сума наданих кредитів, тис. грн
2019	98	6001,2	96 635,4	100	6520,0	93 252,8
2020 *	7	379,8	7294,6	6	397,6	7080,1
2021	11	667,8	13 592,2	15	837,0	14 350,0
Всього	116	7048,76	117 522,20	121	7754,58	114 682,87

Джерело: Таблиця складена за матеріалами Держмолодьжитла: Про фонд. Статистика. URL: <https://www.molod-kredit.gov.ua/zhytlovi-prohramy/kredyt-dlia-vpo-ta-ato-oos/statystyka>

* Фінансування програми не передбачено у загальному фонді Державного бюджету, кредити надавались лише за рахунок бюджетних коштів від повернення кредитів до спеціального фонду Державного бюджету за укладеними договорами у 2019 р.

- 50 % вартості будівництва (придбання доступного житла та/або пільгового іпотечного житлового кредиту для громадян, на яких поширюється дія Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб».

Окрім державної програми забезпечення доступним житлом громадянам можуть бути доступні місцеві програми, умови надання підтримки за якими можуть визначатись особливими умовами, встановленими чинними нормативними актами, виданими державними органами відповідного регіону.

Динаміка показників табл. 2.3 свідчить, по-перше, про соціальну нестабільність Державної соціально-економічної програми «Доступне житло» та її нездатність відповідати вітчизняним завданням сприяти забезпеченню населення житлом у сучасних кризових умовах. По-друге, про інституціональну девальвацію джерел фінансування програми: провідна роль державного бюджету як головного фактору державної підтримки будівництва житла порушується. У 2015, 2016, 2020 та 2021 рр. державна підтримка програми доступного житла не здійснювалась. Місцеві бюджети, які переважно є дефіцитними, нездатні замінити державну підтримку фінансування житла.

Пільгове молодіжне кредитування. Порядок надання пільгових довготермінових кредитів молодим сім'ям та самотнім молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) чи придбання житла за рахунок коштів державного бюджету урегульовано Положенням про порядок надання пільгових довготермінових кредитів молодим сім'ям та самотнім молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) і придбання житла, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 29 травня 2001 р. № 584. Що стосується місцевих програм, то кожна з них може визначати особливі умови для мешканців відповідного регіону.

Р О З Д І Л 2. Фінансування житлових та іпотечних програм в Україні

ТАБЛИЦЯ 2.3

Показники виконання Державної соціально-економічної програми «Доступне житло» (надання державної підтримки для будівництва/придбання доступного житла)

Рік	Кількість квартир, всього за роками	Надано державної підтримки, з них за рахунок коштів			
		Державний бюджет		Місцеві бюджети	
		Кількість квартир	млн грн	Кількість квартир	млн грн
2010	590	590	71,4	—	—
2011	792	792	98,2	—	—
2012	1258	1222	156,6	36	3,0
2013	823	802	91,1	21	1,6
2014	147	144	17,9	3	0,4
2015	11	0	0,0	11	1,3
2016	39	0	0,0	39	6,5
2017	11	91	29,6	20	4,9
2018	263	237	85,3	26	9,8
2019	974	878	346,9	31	9,1
2020	95	0	0,0	32	11,6
2021	27	0	0,0	22	8,3
Загалом	5130	4756	897,0	241	56,5

Джерело: Таблиця складена за матеріалами Держмолодьжитла: Про фонд. Статистика. URL: <https://www.molod-kredit.gov.ua/zhytlovi-prohramy/dostupne-zhytlo/statystyka>

Інформацію про виконання програм пільгового молодіжного кредитування подано у табл. 2.4.

Аналітичний огляд табл. 2.4 показує, що основним джерелом фінансування кредитів молодим сім'ям є місцеві бюджети. З 1998 по 2021 р. на виконання згаданої програми з **державного бюджету виділено 955 805,2 тис. грн; місцевих бюджетів — 1 352 115,4 тис. грн**, тобто в 1,41 раза більше. З 2015 р. програма надання пільгових кредитів молодим сім'ям на будівництво (придбання) житла взагалі не фінансується. Третім джерелом надання пільгових кредитів молодим сім'ям на будівництво (придбання) житла є **власні кошти (статутний капітал) Держмолодьжитла**. Починаючи з 2009 р., обсяг власних коштів фонду становив 611 181,3 тис. грн.

Аналіз соціальної діяльності Держмолодьжитла свідчить, що зменшення фінансування з державного бюджету знижує ефективність програми пільгових кредитів. За період 1988—2008 рр. середньорічні темпи надання кредитів та проінвестованого житла становили 1,476 та 1,0486 відповідно, тобто темпи вводу проінвестованого житла (тис. кв. м) були вищими за кількістю наданих кредитів. За період 2010—2021 рр. аналогічні показники становили 1,022 і 1,014 відповідно. Фактично показники проінвестованого житла (тис. кв. м) поступались показникам надання кредитів, отже, відповідальність за реалізацію житла за рахунок державного бюджету була вищою від аналогічних за рахунок

Показники надання пільгових кредитів молодим сім'ям на будівництво (придбання) житла за 1998–2021 рр.

Рік	Державний бюджет, тис. грн	Місцеві бюджети, тис. грн	Власні кошти (статутний капітал), тис. грн	Надано кредитів	Проінвестовано житла, тис. кв. м
1998	6199,0	6975,0	—	305	21,9
1999	5640,0	11 016,0	—	331	26,9
2000	60 709,0	15 032,0	—	1421	93,2
2001	54 338,0	8253,0	—	1075	69,9
2002	48 309,0	8831,0	—	838	56,7
2003	69 359,0	17 718,0	—	1123	78,7
2004	122 700,0	19 680,0	—	1601	113,4
2005	110 571,0	20 823,0	—	1089	79,8
2006	91 002,0	34 289,0	—	646	45,7
2007	94 273,0	51 450,0	—	632	45,0
2008	76 799,0	56 538,0	—	486	35,2
2009	0,0	34 191,0	25 752,0	224	16,0
2010	36 119,0	31 102,0	16 784,0	297	20,8
2011	59 999,0	40 253,0	31 376,0	444	29,3
2012	24 891,0	37 735,0	56 901,0	359	23,3
2013	70 629,7	33 532,3	35 613,9	407	28,8
2014	24 267,5	36 624,4	23 121,8	253	16,1
2015	0,0	64 694,2	58 956,1	231	14,5
2016	0,0	94 336,7	34 301,6	254	16,3
2017	0,0	115 693,1	63 559,3	319	19,7
2018	0,0	145 679,0	36 968,2	299	19,2
2019	0,0	155 924,1	67 417,8	351	21,6
2020	0,0	146 473,2	83 023,8	313	20,3
2021	0,0	165 272,4	77 405,9	291	19,0
Всього	955 805,2	1 352 115,4	611 181,3	13 589	931,3

Джерело: Таблиця складена за матеріалами Держмолодьжитла: Про фонд. Статистика. URL: <https://www.molod-kredit.gov.ua/zhytlovi-prohramy/pilhove-molodizhne-kredytuvannia/statystyka>

місцевих бюджетів. У перспективі позбавлення фінансування за рахунок державного бюджету негативно позначиться на забезпеченні молоді житлом.

З травня 2012 р. в Україні діє програма здешевлення вартості іпотечних кредитів для забезпечення доступним житлом громадян, які потребують поліпшення житлових умов. Механізм реалізації цієї програми регламентовано Порядком здешевлення вартості іпотечних кредитів для забезпечення доступним житлом громадян, які потребують поліпшення житлових умов, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 25.04.2012 № 343.

Р О З Д І Л 2. Фінансування житлових та іпотечних програм в Україні

Сутність програми полягає у здешевленні вартості іпотечних кредитів для вказаних громадян шляхом відшкодування державою частини відсотків за банківськими кредитами, отриманими на будівництво чи придбання житла в новобудовах. Інакше кажучи, громадянин, який став учасником програми, зможе отримати іпотечний кредит в банківській установі, сплачуючи відсотки за яким йому реально треба буде платити 3 % річних, а решту компенсуватиме держава.

Здешевлення іпотеки. Об'єкти для участі у цій програмі затверджені рішенням міжвідомчої комісії.

Безпосередні умови кредитування встановлюються внутрішніми правилами комерційних банків, за ними ж — останнє слово у рішенні щодо видачі.

Термін кредитування та часткової компенсації — до 15 років з моменту укладення договору; відсоткова ставка — не більше як 16 %. Обов'язковий власний внесок позичальника визначається внутрішніми правилами банків, але не більше 25 % від суми кредиту. Максимальна сума кредиту не повинна перевищувати похідне нормативної площі та розрахункової вартості.

Нормативна площа житла визначається з розрахунку 40 кв. м загальної площі на одинокого громадянина чи сім'ю з двох осіб і 58 кв. м загальної площі на сім'ю з трьох і більше осіб. Розрахункова вартість за 1 кв. м житла встановлюється з урахуванням місця проживання громадян.

Для населених пунктів, які розташовані у 15-кілометровій зоні від міст Києва, Севастополя, Сімферополя та обласних центрів, розрахункова вартість житла може бути збільшена на 10 %. Допускається перевищення нормативної площі та розрахункової вартості житла не більш як на 25 %.

Щомісячний платіж за кредитом з урахуванням компенсації не повинен перевищувати 40 % сукупного доходу сім'ї.

Проте потужний соціальний потенціал програми з об'єктивних причин з 2015 р. не використовується (табл. 2.5). Залучення банківських ресурсів протягом 2015—2021 рр. не спостерігалось, так як й укладення кількості договорів. Фактично програма здешевлення вартості іпотечних кредитів для забезпечення житлом громадян, які потребують поліпшення житлових умов, не фінансувалася.

Часткова компенсація. Відповідно до постанови КМУ від 04.06.2003 № 853 видатки на часткову компенсацію відсоткової ставки кредитів комерційних банків молодим сім'ям та одиноким молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) і придбання житла передбачаються тільки за раніше укладеними договорами.

Статистичні дані про стан виконання програми «Часткова компенсація» вказують на її нульову комерціалізацію протягом 2009—2021 рр. (табл. 2.6).

Кредитування ОСББ. Державна спеціалізована фінансова установа «Державний фонд сприяння молодіжному житловому будівництву» здійснює цільове спрямування коштів, передбачених у державному бюджеті для пільгового кредитування юридичних осіб, зокрема об'єднань співвласників багатоквартирних будинків, для проведення реконструкції, капітального та поточного ремонту об'єктів житлово-комунального господарства та відповідно до Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для пільгового кредитування юридичних осіб, у тому числі об'єднання співвласників

Емпіричні дослідження проблем соціальної стабільності

Т А Б Л И Ц Я 2.5

Показники здешевлення вартості іпотечних кредитів для забезпечення житлом громадян, які потребують поліпшення житлових умов у 2012–2021 рр.

Рік	Кількість укладених угод, шт.	Обсяг банківських ресурсів, тис. грн	Виплачено компенсації, тис. грн
2012	1233	285 376,82	6400,00
2013	2154	500 970,68	53 364,99
2014	170	40 054,31	89 351,62
2015	0	0,00	78 824,66
2016	0	0,00	68 779,37
2017	0	0,00	59 856,61
2018	0	0,00	51 090,24
2019	0	0,00	42 469,59
2020	0	0,00	34 510,38
2021	0	0,00	26 406,49
Загалом	3557	826 401,81	498 657,93

Джерело: Таблиця складена за матеріалами Держмолодьжитла. URL: <https://www.molod-kredit.gov.ua/zhytlovi-prohramy/zdeshevlennia-ipoteky/statystyka>

Т А Б Л И Ц Я 2.6

Показники часткової компенсації відсоткової ставки кредитів комерційних банків молодим сім'ям та самотнім молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) і придбання житла у 2003–2021 рр.

Рік	Кількість укладених угод, шт.	Обсяг банківських ресурсів, тис. грн	Виплачено компенсації, тис. грн	Рік	Кількість укладених угод, шт.	Обсяг банківських ресурсів, тис. грн	Виплачено компенсації, тис. грн
2003	62	7167,70	250,000	2013	0	0	44 988,333
2004	1143	96 811, 60	1500,000	2014	0	0	44 074,469
2005	15 800	1 736 113,30	25 000,000	2015	0	0	59 816,778
2006	0	0	99 250,000	2016	0	0	53 376,981
2007	205	47 280,90	114 243,000	2017	0	0	41 537,177
2008	675	153 052,50	103 729,000	2018	0	0	33 043,95
2009	0	0	70 000,000	2019	0	0	25 118,475
2010	0	0	117 800,000	2020	0	0	15 195,17
2011	0	0	103 340,000	2021	0	0	9854,080
2012	0	0	91 297,000	Загалом	17 885	2 040 426,00	1 053 414,415

Джерело: Таблиця складена за матеріалами Держмолодьжитла. URL: <https://www.molod-kredit.gov.ua/zhytlovi-prohramy/chastkova-kompensatsiia/statystyka>

багатоквартирних будинків, для проведення реконструкції, капітального та поточного ремонту об'єктів житлово-комунального господарства, затверженого постановою Кабінету Міністрів України від 31 травня 2012 р. № 599. На даний час програма не фінансується.

Проведений огляд компенсаційної політики країни показує поступове зниження їх соціального значення у фінансовій підтримці населення придбати житло. Для поліпшення ситуації було б доцільно посилити роль бюджетних джерел як базового елемента допомоги заради стимулювання бюджетів нижчого рівня збільшувати свій внесок у програми забезпечення населення житлом. Поєднувати державні житлові моделі, норми та цінності орієнтири дозволить ефективніше координувати процеси іпотечної допомоги в рамках державно-приватного партнерства.

Воєнні дії в Україні негативно вплинули не лише на пільгові програми забезпечення населення житлом, а й на іпотечне кредитування через банківську систему. Більшість комерційних банків з лютого 2020 р. частково або повністю згорнули власні іпотечні програми, а також спільні іпотечні програми із забудовниками. Це також стосується комерційних банків — учасників державної програми під 7 %. Хоча українська банківська система адаптується до воєнних викликів, іпотечні кредити не набувають пріоритету. Результати самооцінки банками власних іпотечних портфелів засвідчують, що у 2022 р. тільки 5 комерційних банків надавали іпотечні кредити. У березні—квітні кредитів взагалі не надавалось. У наступні три місяці (червень—серпень) було видано 15 іпотечних кредитів, з яких 14 — на купівлю житла на вторинному рівні, де середньозважена кредитна ставка нижча порівняно з первинним ринком (табл. 2.7).

З позицій проведеного аналізу проглядається тенденція до руйнації існуючої моделі житлової політики, заснованої переважно на основі грошових доходів домогосподарств, як джерел доступності житла для більшості населення.

Житло у фінансовий лізинг (оренда з викупом). Програма «Житло у фінансовий лізинг» планується визнати флагманською програмою для забезпечення житлом державних службовців і внутрішньо переміщених осіб та запровадити її на інші категорії громадян.

Міжнародний досвід показує, що інтегровані кредитні та орендні ринки житла, в яких немає адміністративних бар'єрів між прибутковим та неприбутковим секторами, успішно забезпечують доступ до житла для різних категорій населення. Зі зростанням частки публічного сектору лізингового житла в житловому фонді він успішно конкуруватиме з прибутковим сектором і матиме непрямий вплив на нього з позицій якості, термінів та цін на лізинг житла.

Міжнародний досвід і результати опитувань показують, що за умови браку податкових та інших економічних стимулів власності лізинг житла може виявитися ефективним способом забезпечення житлом для значної кількості домогосподарств. На забезпечення його використання рекомендується прийняти зміни до Податкового кодексу України.

На підтримку пропозицій ДІУ Кабінетом Міністрів України, зокрема МВС України, і був прийнятий відповідний Порядок, затверджений Постановою КМУ № 1201 від 14 листопада 2018 р. для поліцейських Нацполіції та рятувальників ДСНС. За останні півтора року було забезпечено 2235 сімей поліцейських та рятувальників квартирами на умовах фінансового лізингу з компенсацією частини лізингових платежів за рахунок МВС України. На сьо-

Результати анкетування банків про кредити, надані фізичним

Період	Кількість банків, що заявили про видачу нових кредитів за звітний місяць, од.	Нові іпотечні кредити, що видані фізичним особам за звітний період, тис. грн			
		Усього	у т. ч. видані п'ятьма банками, що видали найбільше іпотеки за звітний період	у т. ч. у розрізі цільового спрямування іпотеки на купівлю житла на:	
				первинному ринку нерухомості	вторинному ринку нерухомості
Грудень 2018	10	216 571	209 493	42 783	173 788
Грудень 2019	12	242 291	226 141	29 061	213 231
Грудень 2020	14	510 212	446 532	62 472	447 740
Грудень 2021	13	942 227	830 019	89 784	852 443
Січень 2022	11	611 562	569 255	63 730	547 832
Лютий 2022	13	553 040	509 123	44 324	508 716
Березень 2022	0	0	0	0	0
Квітень 2022	0	0	0	0	0
Травень 2022	0	0	0	0	0
Червень 2022	2	2164	2164	1914	250
Липень 2022	1	750	750	0	750
Серпень 2022	2	9073	9073	0	9073

* Статистика НБУ. Результати анкетування банків про кредити, надані фізичним особам на купівлю житла.
Джерело: Національний банк відновлює щомісячну публікацію результатів опитування банків
 bank-vidnovlyuye-schomisyachnu-publikatsiyu-rezultat-iv-opituvannya-bankiv-pro-obsyagi-nadanih-naselennyu-

годні понад 13 тис. сімей вже надали згоду на отримання житла на умовах фінансового лізингу та очікують від держави фінансування.

Ця програма діє по всій території України: 78 % придбаного житла розташовано в обласних центрах; 22 % — в інших населених пунктах. Середня лізингова ставка по портфелю, переданого у фінансовий лізинг житла, становила 8,6 %.

Наявні позитивні відгуки на результати впровадження ДІУ нового механізму «Житло у фінансовий лізинг» свідчать про необхідність подовження реалізації Порядку № 1201 та розповсюдження цього механізму на інші державні структури. ДІУ звернувся до уряду і подав потрібні обґрунтування щодо використання цього механізму для забезпечення житлом державних службовців, військовослужбовців, зокрема військовослужбовців Міноборони, Служби безпеки України, Національної гвардії України, лікарів Міністерства охорони здоров'я та вчителів Міністерства освіти та науки України й інших категорій працівників і службовців, які отримують заробітну плату (грошове забезпечення) за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів, і навіть внутрішньо переміщених осіб.

Р О З Д І Л 2. Фінансування житлових та іпотечних програм в Україні

ТАБЛИЦЯ 2.7

особам на купівлю, будівництво та реконструкцію нерухомості *

Нові іпотечні кредити, що видані фізичним особам за звітний період, од.				Середньозважена ефективна ставка за новими кредитами, що надані за звітний період у розрізі цільового спрямування іпотеки:	
Усього	у т. ч. видані п'ятьма банками, що видали найбільше іпотеки за звітний період	у т. ч. у розрізі цільового спрямування іпотеки на купівлю житла на:		первинному ринку нерухомості, %	вторинному ринку нерухомості, %
		первинному ринку нерухомості	вторинному ринку нерухомості		
417	408	75	342	20,96	21,18
417	401	47	370	21,63	20,70
732	663	89	643	16,97	14,01
1085	993	93	992	16,50	13,60
701	653	69	632	15,84	13,94
636	590	46	590	16,67	13,66
0	0	0	0	—	—
0	0	0	0	—	—
0	0	0	0	—	—
2	2	1	1	13,35	11,48
1	1	0	1	—	12,05
12	12	0	12	—	14,75

півлю, будівництво та реконструкцію нерухомості під заставу нерухомості. про обсяги наданих населенню іпотечних кредитів. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-ipotechnih-kreditiv>

Кошти на реалізацію своїх програм ДІУ були залучені на внутрішньому ринку цінних паперів завдяки випуску облігацій, гарантованих урядом України.

Фінансування будівництва (добудови) житла. Відновлення Програми «Фінансування будівництва (добудови) житла», згідно з якою на прозорих умовах будуть добудовані та придбані квартири для реалізації програм іпотечного кредитування та фінансового лізингу. Для зменшення вартості збудованого житла планується залучити зовнішні запозичення.

Програмою розвитку пропонується знизити до 30 % частку отриманих державних гарантій у разі здійснення ДІУ внутрішніх запозичень. Проведення засновником докапіталізації забезпечить виконання пруденційних вимог регулятора фінансових послуг і вимог інвесторів (кредиторів) щодо достатності власного капіталу. Відновлення капіталу — це необхідність для розвитку ДІУ та відновлення ліквідності.

Докапіталізація дає можливість знизити відсоткові ставки за іпотечними кредитами та плату за одержання житла у фінансовий лізинг для громадян.

Житловий бізнес і його очікувана еволюція. Висока дохідність і високі ризики характерні для сфери житлового будівництва. На ринку іпотечного кредиту-

вання превалюють п'ять найактивніших банків, які укладають 90 % нових угод. *Такий стан речей свідчить про високий рівень концентрації ринку нерухомості в Україні та його неспроможність забезпечити сприятливі умови конкуренції для більшості функціональних агентів будівництва і розподілу житла.*

У Верховній Раді України у квітні 2022 р. прийнято законопроект (№ 7198) про компенсацію за пошкодження та знищення нерухомості внаслідок бойових дій. Документ розроблено, щоб визначити правові та організаційні засади надання державою компенсації на відновлення об'єктів пошкодженого нерухомого майна.

Всеукраїнська асоціація органів місцевого самоврядування «Асоціація міст України» наголошує, що швидке відновлення нерухомості є запорукою відновлення складу та спроможності територіальних громад. Проте таке поновлення має бути комплексним і охоплювати увесь будинок, прибудинкові споруди, комунальні мережі та об'єкти надання комунальних послуг, місцеве самоврядування, бізнес, благоустрій тощо. Нехтування цілісністю процесу відбудови житла не дасть відповіді на більшість із поставлених питань, а також лишає серйозні прогалини у тих питаннях, на які розрахований законопроект.

Зауваження, які надані Асоціацією міст України, стосуються, по-перше, звуженого кола осіб та об'єктів нерухомості, пошкодження чи знищення яких повинно обліковуватися і за які передбачена компенсація. У законопроекті не передбачено порядку обліку та компенсації втрат комунальної та приватної господарської інфраструктури (нежитлової нерухомості). По-друге, відсутній перелік повноважень органів місцевого самоврядування з реалізації законопроекту та порядку фінансування такої їхньої діяльності. По-третє, не визначено для військових та військово-цивільних адміністрацій населених пунктів (громад) повноважень аналогічних повноваженням органів місцевого самоврядування (ОМС). По-четверте, законопроект недостатньо врегулює порядок створення та діяльності комісій органів місцевого самоврядування (ОМС) з розгляду питань про надання компенсації. По-п'яте, законопроектом не врегульовано механізм компенсації вартості знищеного / пошкодженого майна багатоквартирних будинків: 1) у частині, що належить до комунальної, державної форм власності, нежитлових приміщень приватної власності; 2) у частині, де власники з різних причин не подали заяви на компенсацію пошкоджень. По-шосте, законопроектом не передбачено порядок реалізації права на компенсацію для осіб, які перебувають за кордоном, лікуються, проходять військову службу, зникли без вісті, мають похилий вік чи є неповнолітніми, а також діяльність яких зупинена (для юридичних осіб — ОСББ, малий бізнес, ОМС у разі утворення військових адміністрацій). По-сьоме, положення проекту передбачають компенсацію лише за житло, спільну сумісну власність і не враховують господарські споруди окремих домоволодінь і багатоквартирних будинків. По-восьме, незрозуміло визначено порядок забезпечення пріоритетного права на отримання компенсації окремим категоріям громадян у багатоквартирних житлових будинках. По-дев'яте, належним чином не визначено джерела фінансування діяльності ОМС¹.

¹ Зауваження АМУ до законопроекту № 7198 про компенсацію за пошкодження та знищення нерухомості внаслідок бойових дій. URL: <https://auc.org.ua/novyna/zauvazhennya-amu-do-zakonoproektu-no7198-pro-kompensaciyu-za-poshkodzhennya-ta-znyshchennya>

Такі зауваження характерні для сфери, в якій переважають культура монетизації економічних інститутів, методологічна неврегульованість управління системою, що слугує підґрунтям для корупційних схем у житловому будівництві. Контрольні перевірки роботи будівельно-монтажних управлінь показують, що їхня корупційна маржа становить від 20 до 40 % вартості споруджених об'єктів. Близько 90 % усіх новобудов в Україні фінансуються через непрозорі венчурні інвестиційні фонди, яких нараховується понад 1500 шт. Ще 10 % новобудов фінансуються за не менш ризикованими схемами чи навіть через пряме залучення необлікованої готівки. Загальні обсяги цих українських небезпечних форм фінансування, за якими на населення перенесено майже всі відомі фінансові ризики, сягають майже пів трильйона гривень¹. Щоб запобігти появі корупційних ризиків, які призводять до зловживань і зниження якості капіталовкладень, має відбутися поетапне посилення контролю за фінансуванням будівельних робіт. Саме таку практику вважають загальноприйнятною у світі, яка спирається на результати технічного аудиту. Цей підхід вкрай важливий у сучасних умовах інвестування територіальних громад у житлове забезпечення на місцевому рівні. Основою фінансування місцевих інвестиційних житлових програм є місцеві запозичення. Проте існуючі форми місцевих запозичень виявляються неадекватними сучасним вимогам і потребам громад у довгостроковому фінансуванні зруйнованих або пошкоджених житлових об'єктів областей, районів, міст, селищ та сіл.

Спеціально для потреб територіальних громад із можливістю його використовувати одночасно кількома громадами пропонуємо новий інструмент залучення коштів для реалізації місцевих інвестиційних проектів — облігації фондів місцевого розвитку.

На відміну від облігацій місцевих позик, коли емітентами можуть бути лише міські ради, рішення про емісію облігацій фондів місцевого розвитку можуть також приймати обласні, районні, селищні та сільські ради.

Облігації фондів місцевого розвитку, за міжнародною класифікацією, належать до інфраструктурних облігацій. Світова практика налічує багато прикладів ефективного застосування інфраструктурних облігацій на відновлення та будівництво не лише житла, а й доріг, електромереж, комунальних та соціальних об'єктів. Емітентами таких облігацій виступають державні банки розвитку, спеціалізовані державні агентства і комерційні банки. Проте найбільш поширеною виявилася практика випуску органами місцевого самоврядування, у тому числі через спеціально створені ними ж фонди. Саме такий досвід пропонується запровадити в Україні.

Облігації фондів місцевого розвитку відрізняються від облігацій підприємств та облігацій місцевих позик за такими параметрами. По-перше, цільове використання позичених коштів. Кошти від розміщення (продажу) облігацій інвесторам можуть бути використані тільки на об'єкти житлового будівництва та їх реконструкцію, будучи призначеними для задоволення потреб територіальних громад.

¹ Волков С. Іпотека з «європейськими» відсотками має стати доступною українцям. *Дзеркало тижня*. 29 квітня 2022 р. URL: <https://zn.ua/ukr/finances/ipoteka-z-jevropejskimi-vidsotkami-maje-stati-dostupnoju-ukrajintsjam.html>

У проєкті Закону України «Про облігації фондів місцевого розвитку» запропоновано використовувати найпоширеніший в Європі механізм розрахунків, що передбачає участь банку на місцевому рівні у фінансуванні будівництва житла та інших інфраструктурних об'єктів. Банк, фінансуючи будівництво за рахунок задепонованих на рахунках-ескроу коштів майбутніх власників житла або видаючи кредит, перевіряє документи і контролює цільове використання коштів. Така вимога, наприклад, закріплена в законодавствах Німеччини, Польщі, Італії та Франції¹.

Загальну європейську практику можна застосовувати до випадків, пов'язаних зі зруйнованим чи пошкодженим житлом. За аналогією зі згаданим механізмом відновлення або капітального ремонту житла забезпечується механізм, коли банки виступають у ролі ескроу-агентів, які захищають інтереси постраждалих власників нерухомості. Порядок, за яким забудовник може розпоряджатися коштами власників нерухомості, набуває чинності лише у разі дотримання певних умов, зокрема, забудовником взятих на себе зобов'язань. У такому випадку банк виплачує кошти траншами, що значно знижує ризики, пов'язані з порушенням плану проведення будівельно-монтажних робіт.

Використання українських банків як агентів-ескроу дозволить запобігти корупції та крадіжкам завдяки незалежному контролю і збільшити обсяги будівництва, що спиратиметься на фінансування, джерелом якого виступатимуть задепоновані компенсаційні кошти та іпотека. Також підвищиться й якість і скоротяться терміни будівництва та ремонту за рахунок посилення конкуренції у галузі. У подальшому з'являється можливість мінімізувати іпотечні кредитні ризики завдяки продовженню субсидування відсотків з боку уряду².

Перспективним може вважатися визначення індикативної вартості 1 кв. м житла, яка встановлюється з урахуванням конструктивних особливостей будинку, його географічного розташування, офіційного курсу іноземної валюти, а також з урахуванням зміни цінової кон'юнктури на ринку основних будівельних матеріалів та інших суттєвих складових собівартості будівництва. Такий підхід, як зазначають спеціалісти, не потребує складної та дорогою вартісної процедури оцінювання. Лише у разі капітального ремонту треба буде фахово оцінити відсоток пошкоджень від повної вартості житла³.

Розвиток банківського фінансування будівництва житла завдяки використанню механізмів іпотечного кредитування передбачає введення низки інновацій, до яких, зокрема, належить і поліпшення управління відсотковою ставкою. Банки повинні мати можливість встановлювати помірні фіксовані ставки, застосовуючи властиві ринку іпотечні цінні папери інструментів хеджування: відкриття угод на одному з перспективних ринків для компенсації впливу цінових ризиків на неконкурентних ринках. Це означає розширення меж залучення фінансових коштів шляхом випуску цінних іпотечних паперів.

¹ Проєкт Закону про облігації фондів місцевого розвитку, № 9023 від 27.08.2018 р. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64518

² Будівельна галузь насичена корупційними ризиками. Час їх позбутися. URL: <https://unia.kiev.ua/budivelnna-haluz-nasychena-koruptsiinymy-ryzykamy-chas-ikh-pozbutysia/>

³ Там само.

Необхідним кроком має стати створення для банків умов збереження капіталу іпотечного кредитного портфеля або частково позбавлення тиску на капітал із допомогою випусків іпотечних облігацій і програм сек'юритизації, чим активно користуються банки по всьому світу, крім, звісно, українських ¹.

Критично важливим вбачається розвиток довгострокової іпотеки через розширення обігу іпотечних облігацій — головного інструменту залучення довгострокових кредитних ресурсів з ринку цінних паперів. Це сприятиме диверсифікації внутрішніх інституцій з боку пенсійних фондів і страхових компаній. До того ж з'являться стимули розвитку іпотеки завдяки включенню іпотечних облігацій до інструментів рефінансування НБУ, як це робиться в решті центральних банків для економічного зростання. Іпотечні цінні папери можуть сприяти залученню й зовнішніх інвестицій до житлової галузі.

Ризиковою і соціально непродуктивною є венчурна діяльність інститутів спільного інвестування. За даними Української асоціації інвестиційного бізнесу, їх активи переважно утворюються з дебіторської заборгованості забудовників, яка складається з внесків громадян на придбання деривативів або за допомогою інших механізмів, які пропонують компанії з управління активами. За такого способу в Україні фактично виникає паралельна фінансово-банківська система, яка активно залучає кошти населення. Обсяги цього небанківського фінансування вже становили понад 10 % ВВП країни, що перевищує 60 % робочого кредитного портфеля всіх українських банків. Однак такий спосіб акумуляції коштів громадян є некерованим з боку Національного банку України, що несе ризики зловживання довірою і коштами населення. Виправлення цього становища ставить перед Національним банком України завдання застосовувати ліцензійні методи управління, за змістом такі, що застосовуються до ліцензованих фінансових компаній ².

Еволюція практичних моделей «Доступного житла» залежить від упорядкування взаємин між процесом будівництва житлових об'єктів та визначення ціни на землю під забудову. Зараз внаслідок відсутності єдиного правового режиму спорудження і продажу будинків без урахування вартості земельних ділянок, які належать місцевим громадам і які безоплатно надаються під забудову, з'являються безліч чисельних проблем з визначенням прав забудовника не лише на частку землі навколо будинку, а й на власне квартири у зведеній будівлі. Отже, встановлення кадастрової ціни земельної ділянки під житлову забудову може нівелювати гострі нерегульовані питання власності на споруджений будинок і залучити певний обсяг грошей на відновлення зношених комунальних мереж, які підведені під нову забудову.

Підсумовуючий комплекс заходів, що сприятимуть еволюції виконання програм, які стосуються й програми «Доступного житла», можна констатувати нагальність потреби в удосконаленні заходів, спрямованих на управління стандартними ризиками, що виникають у сфері банківської діяльності, зокрема, ризиками кредитування, утворення капіталу, відсоткових іпотечних ставок і ліквідності.

¹ Там само.

² Волков С. Іпотека з «європейськими» відсотками має стати доступною українцям. *Дзеркало тижня*. 29 квітня 2022 р. URL: <https://zn.ua/ukr/finances/ipoteka-z-jevropejskimi-vidsotkami-maje-stati-dostupnoju-ukrajintsjam.html>

Оренда приватного житла. Відповідно до офіційних даних частка домогосподарств, яка мешкає у житлі і володіє ним на правах власності в результаті безоплатної приватизації чи покупки нерухомості на вільному ринку, сягає 95 %. Частка домогосподарства, яка займає державне або відомче житло, становить 1,7 і 0,2 % відповідно. Разом з тим частка домогосподарства, що володіють житлом на правах приватної оренди, у мирний час не перевищувало 3,4 %. Така низька кількість орендного житла не давала реального уявлення про стан ринку оренди приміщень в країні, оскільки багато угод про таку оренду укладалися без законодавчого оформлення, що дозволяло уникнути оподаткування. За оцінками Державної статистичної служби України, фактично в оренду здавалось майже 13 % житлового фонду країни ¹.

У період воєнних дій житлова оренда здійснюється двома доступними шляхами:

— через неприватизоване житло, частка якого становить 7 % житлового фонду ²;

— через ринок приватної оренди, який в сучасних кризових умовах зростає і перевищує 13 % житлового фонду. У приватних орендодавців житло орендують 2,5 % і вище домогосподарств. Якщо у мирний час спостерігалась концентрація ринку оренди житла переважно у великих містах, де винаймалося 4,2 % усіх квартир, то в умовах інтенсивної міграції населення виникає попит на оренду житла й у малих містах. Розмір орендної плати встановлюється вільно і законодавчими заходами не обмежується, що ускладнює доступ до житла для населення, особливо тимчасових переселенців.

Соціальне житло. Надання соціального житла в умовах економічної нестабільності і загрози втрати перспектив житлового забезпечення є однією з першочергових цілей українського уряду. У зв'язку з цим у 2020 р. Кабінет Міністрів України ухвалив постанову, якою передбачені зміни до Порядку визначення величини опосередкованої вартості наймання (оренди) житла в населеному пункті, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 23 липня 2008 р. № 682 «Деякі питання реалізації Закону України “Про житловий фонд соціального призначення”». Рішення уряду стосуються осіб, які потребують соціального захисту і мають недостатній для купівлі чи оренди житла дохід, зможуть бути взятими на соціальний квартирний облік та у подальшому отримати соціальне житло. До прийняття відповідних змін соціальне житло залишалося недоступним через невідповідність норм чинного законодавства вимогам ринку, а саме:

- середньомісячний сукупний дохід громадян мав бути меншим від величини опосередкованої вартості найму житла у гуртожитку та прожиткового мінімуму, тому громадяни за наявності доходу в розмірі мінімальної заробітної плати або мінімального розміру пенсії не могли бути взятими на соціальний квартирний облік;

- дохід громадян був недостатнім для наймання (оренди) квартири чи житлового будинку через значну розбіжність у вартості проживання у гуртожитку та квартирі.

¹ Национальный обзор жилищного хозяйства и землепользования. Украина; ООН. Нью-Йорк; Женева. 2013. С. 22.

² Там само. С. 23.

До осіб, які підпадають під зазначене урядове рішення, віднесено громадян, для яких соціальне житло є єдиним місцем проживання та середньомісячний сукупний дохід яких менший від величини опосередкованої вартості найму житла в населеному пункті та прожиткового мінімуму (особи із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; особи з інвалідністю, зокрема через війну; реабілітовані особи; особи, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи; громадяни, житло яких визнано непридатним для проживання; багатодітні та молоді сім'ї; учасники бойових дій; громадяни, які хворіють на тяжкі форми деяких хронічних захворювань; пенсіонери та особи, які втратили працездатність, та інші вразливі верстви); ВПО, які не мають житла для проживання або житло яких зруйновано внаслідок бойових дій.

В історії України це вже друга спроба покращити забезпечення соціальним житлом відповідних верств населення. Попередній проект Закону «Про Загальнодержавну цільову програму передачі гуртожитків у власність територіальних громад на 2020—2021 роки», внесений на розгляд Верховної Ради України 11 листопада 2019 року, був відкликаний 4 березня 2020 р. Дискусійне питання, яке заважає прийняттю і реалізації зазначеної програми, полягає в удосконаленні критеріїв доступу до соціального житла.

Гуртожитки. Основною функцією гуртожитків є забезпечення гідних умов проживання іногороднього персоналу підприємств, організацій, закладів освіти, а також громадян, які внаслідок низьких доходів не мають можливості придбати чи орендувати житло. До окремої категорії гуртожитків належать соціальні гуртожитки. Вони мають статус соціального житла, яке надається громадянам України на час їх перебування на соціальному квартирному обліку за умови, що таке житло — єдине місце їх проживання. Соціальний гуртожиток — це заклад для тимчасового проживання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, метою діяльності якого є створення умов для соціальної адаптації осіб, що в ньому проживають, та їх підготовка до самостійного життя.

В умовах воєнних дій, у яких опинилось українське суспільство, роль гуртожитків у надійному забезпеченні громадян житлом зростає через низку несприятливих факторів: збільшення кількості громадян, що залишилися без власного житла, руйнування промислових підприємств, звуження кола їхньої економічної діяльності, скорочення зайнятості, нарощування міграційних процесів, поширення бідності та ін.

У цих обставинах доступ до житла посилює увагу до удосконалення інституціональних механізмів функціонування гуртожитків в нових умовах. Перші спроби застосування урядових програм для адаптації гуртожитків до ринкової економіки докладалися на початку 1990-х років.

На той час законодавством України мешканці гуртожитків із постійною реєстрацією були відносно захищені від виселення у зв'язку з «наданням іншого житла». З настанням епохи приватизації та зміною житлового законодавства гуртожитки підприємств і організацій зазнали масової приватизації з боку підприємств без урахування інтересів робітників, що проживають у них, з подальшим масовим виселенням. У структурі гуртожитків, які мали, наприклад, у 2012 р. загальну житлову площу розміром 19,8 млн кв. м, 5,7 млн кв. м

Характеристика житла домогосподарств

Роки	Домогосподарства, %	Розподіл домогосподарств за типом житла, %			
		окрема квартира	індивідуальний будинок	гуртожиток	наймають у фізичних осіб (оренда)
2012	100	48,1	45,6	2,6	3,0
2021	100	46,3	49,3	2,1	4,8

Джерело: Статистичний збірник: Соціально-демографічна характеристика домогосподарств України у 2021 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств). Київ, 2021. С. 26.

(27,6 %) і 10,9 млн кв. м (55,2 %) належали муніципальній і державній формам власності. Внаслідок особливостей процесу приватизації українських підприємств понад 3,4 млн кв. м гуртожитків потрапили у приватну форму власності (17,2 %) ¹. Правовий статус жителів цих гуртожитків не було визначено, що загрожувало їх правам на займане житло. Були випадки, коли окремі підприємства здавали в оренду чи продавали такі гуртожитки або пропонували мешканцям викупити їх за ринковими цінами, чого більшість проживаючих не могли цього зробити. Такі дії роботодавців мали антисоціальний характер, регулярно спричинювали масові акції протесту мешканців гуртожитків. Для виправлення цієї ситуації уряд країни почав вживати відповідні законодавчі заходи. Проте їхнє регуляторне значення не давало очікуваного ефекту. Урядове рішення про передачу гуртожитків у муніципальну власність в умовах, коли будівля гуртожитку перебуває як актив на балансі підприємства, не мало сенсу, що негативно позначилося на переговорному процесі.

За даними обласних адміністрацій, дозвіл на приватизацію помешкань отримали 1491 гуртожиток з 2029. Проте завершили її лише 102 гуртожитки.

За строк, минулий з 2012 по 2021 р., свідчить, що загальна житлова площа, яку займають гуртожитки, скоротилась на 20,7 % і дорівнює 15,7 млн кв. м. Кількість домогосподарств, які розташовуються у гуртожитках, за цей строк зменшилась з 2,6 до 2,1 %, тобто пропорційно динаміці зниження житлової площі, що оцінюється такими даними (табл. 2.8).

З табл. 2.8 видно, що разом зі скороченням частки домогосподарств, які мешкають у гуртожитках, підвищилась частка тих, хто проживає в орендованому житлі. Зазначена тенденція свідчить про зростання попиту на приміщення для розташування переміщених осіб, оскільки дефіцит цього типу житла зумовлює розширення ринку його оренди. Це не єдиний фактор у поясненні винаймання громадянами квартир для проживання, але його роль здається переважною. В областях України, враховуючи кризову ситуацію, відбувається будівництво приміщень для переміщених осіб. Наприклад, у 2022 р. Гвіздецька селищна рада Івано-Франківської області уклала договір на капі-

¹ Национальный обзор жилищного хозяйства и землепользования. Украина; ООН. Нью-Йорк; Женева. 2013. С. 21.

Р О З Д І Л 2. Фінансування житлових та іпотечних програм в Україні

тальний ремонт приміщення для внутрішньо переміщених осіб за 4,9 млн грн з ТОВ «Гвіздецьке»¹.

Для більш послідовного вирішення житлових проблем населення, що проживають у гуртожитках, було прийнято два законодавчі акти: Закон України «Про забезпечення реалізації житлових прав мешканців гуртожитків» (2008)² і проєкт Закону України «Про Загальнодержавну цільову програму передачі гуртожитків у власність територіальних громад на 2021 рік» (2020).

Закон України «Про забезпечення реалізації житлових прав мешканців гуртожитків» поширюється на громадян та членів їхніх сімей, одиноких громадян, які не мають власного житла, не використали право на безоплатну приватизацію державного житлового фонду, на правових підставах, визначених цим Законом, вселені у гуртожиток та фактично проживають у гуртожитку протягом тривалого часу.

Цим Законом передбачено, що мешканці гуртожитку, які проживають у гуртожитках державної форми власності, а також у гуртожитках, включених до статутних капіталів товариств, і навіть тих, що у подальшому були передані до статутних капіталів інших юридичних осіб чи відчужені в інший спосіб, набувають право на приватизацію займаних ними житлових приміщень у таких гуртожитках після їх передачі у власність відповідної територіальної громади. Перелік гуртожитків та графік їх передачі затверджуватиметься обласними і Київською міською державними адміністраціями на підставі прийнятих місцевими радами рішень про прийняття / передачу гуртожитків.

Проєктом Програми передбачалося передати у власність територіальних громад 490 гуртожитків, з яких 271 — державної власності та 219 — включених до статутних капіталів підприємств. Витрати фінансуватимуться як з державного, так і з місцевих бюджетів. Зокрема, кошти на відновлення документації на гуртожитки, визначення і благоустрій їх прибудинкових територій та проведення їх капітального ремонту мають бути передбачені органами місцевого самоврядування у місцевому бюджеті. Також посилюється відповідальність суб'єктів господарювання, до статутних капіталів яких включено гуртожитки, за передачу їх у власність територіальних громад гуртожитків.

Складність перелічених умов стримує реалізацію житлових прав мешканців гуртожитків. Прикладом цього є те, що проєкт програми передачі гуртожитків у власність територіальних вже неодноразово передавався на розгляд Верховної Ради України. Так, попередній проєкт Закону «Про Загальнодержавну цільову програму передачі гуртожитків у власність територіальних громад на 2020—2021 роки» від 11 листопада 2019 р., він був відкликаний 4 березня 2020 р.

Місцеві органи влади з огляду на нагальну соціальну актуальність проблеми приватизації житлової площі гуртожитків мають переходити до стимулюючої політики її вирішення, користуючись наданими повноваженнями. Наприклад, Київська міська рада пропонує внести зміни до законодавства

¹ У Туреччині знайшли гробницю святого Миколая. URL: <https://kurs.if.ua/culture/uturechchyni-znajshly-grobnyczyu-svyatogo-mykolaya/>

² Про забезпечення реалізації житлових прав мешканців гуртожитків. *Відомості Верховної Ради України*. 2008. № 46. Ст. 323. URL: https://kodeksy.com.ua/pro_zabezpechennya_realizatsii_zhitlovih_prav_meshkantsiv_gurtozhitkiv.htm

для забезпечення житлових прав мешканців гуртожитків. Таке звернення до парламенту спрямовано на створення спрощеної процедури приватизації житлових кімнат у гуртожитках. Сутність пропозиції полягає в тому, щоб надати право передавати у комунальну власність територіальних громад частини гуртожитків, кімнат, блоків для подальшої їхньої приватизації мешканцями гуртожитку. Зараз площа (кількість кімнат) будівлі гуртожитків коридорного типу, в яких постійно проживають мешканці гуртожитку, які мають право на приватизацію, сягає приблизно 60 % загальної площі будівлі. Однак приватизувати цей обсяг житлової площі мешканці не мають достатніх правових підстав. Справа в тім, що визначений законодавством підхід до реалізації права на приватизацію кімнат у гуртожитку дозволяється лише після передачі всієї будівлі гуртожитку до комунальної власності, що призводить до невідповідного обмеження права на приватизацію процедури приватизації квартир чи кімнат у комунальних квартирах. Забезпечення права на приватизацію мешканцям гуртожитків, які включені до статутних капіталів товариств і перебувають у приватній власності, може бути досягнуто шляхом передачі у комунальну власність тих частин (кімнат, житлових блоків у гуртожитку), які займають мешканці, що мають право на приватизацію кімнат. Приватизацію таких кімнат можна здійснювати за аналогією до приватизації кімнат у комунальних квартирах [1].

Соціальні гуртожитки. Соціальний гуртожиток — заклад для тимчасового проживання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Доступність соціальних гуртожитків залежить від того, наскільки повно державними органами враховуватиметься специфічний дитячий контингент в умовах соціально-демографічної нестабільності країни.

Соціальний гуртожиток доступний для всіх інших контингентів населення, які перебувають на соціальному квартирному обліку. Це вразливі громадяни, середньомісячний сукупний дохід яких за попередній рік з розрахунку на одну особу в сумі менший від величини опосередкованої вартості найму житла в даному населеному пункті та прожиткового мінімуму, встановленого законодавством. Зазначене рішення приймається з урахуванням вартості майна, що перебуває у власності громадянина та членів його сім'ї на момент взяття на соціальний квартирний облік. Це зроблено для того, щоб цьому мати на увазі зруйновано або житло, яке стало непридатним для проживання внаслідок воєнних дій [2].

Певним кроком, який потенційно таїть у собі негативний вплив на фінансове забезпечення житлових програм, є Закон України від 20 вересня 2022 р. № 2600-ІХ «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з об'єктами нерухомого майна, які будуть споруджені в майбутньому». Цим Законом встановлено порядок оподаткування ПДФО доходу від операцій з житловим об'єктом незавершеного будівництва або майбутнім об'єктом нерухомості.

Передбачається запровадження для девелоперів податку на додану вартість за касовим методом, а для громадян — продавців на первинному ринку — податок на доходи фізичних осіб у розмірі 18 % з різниці між ціною купівлі та ціною продажу при першому продажу квартири. Чинником, який спричинив прийняття зазначеного Закону, є намагання державних органів

Р О З Д І Л 2. Фінансування житлових та іпотечних програм в Україні

зменшити маніпуляції з податковим кредитом, що виникає в компанії-забудовників у процесі будівництва, та спроба збільшити надходження в бюджет¹.

У цьому випадку, як вважають деякі фахівці, податок на додану вартість не виконуватиме своєї прямої функції — стримування перевиробництва, а у разі будівництва в умовах війни та необхідності стимулювання економіки ПДВ має бути взагалі скасований та змінені сама сутність і форма такого податку. Це, по-перше, унеможливить будь-які маніпуляції з відшкодуванням та оптимізацією ПДВ, а по-друге, стимулюватиме зростання обсягів будівництва [1]. У сучасних умовах стосовно житлової проблеми виникає розбіжність: або девелоперу знизити власні очікування прибутку, або перекласти податковий тягар на покупця. В останньому випадку ціни на первинному ринку можуть зрости мінімум на 20 % без урахування зростання собівартості будівництва, яка з початку великої війни збільшилася на 20—25 %. Зростання цін «від забудовника» на розмір ПДВ може призвести до скорочення кількості інвестиційних угод. Результатом цього може стати перехід частини ринку в тінь, коли офіційно демонструватимуть мінімальну різницю з купівлі-продажу, а більша частина прибутку буде оформлятися готівкою. Запровадження оподаткування інвестиційних угод фактично прирівнює первинний ринок до вторинного. Відповідно може суттєво скоротитися кількість громадян, які використовують первинний ринок як вид бізнесу, вкладаючи кошти на початкових стадіях будівництва з метою подальшого продажу майбутніх квартир ближче до завершення будівництва з прибутком у середньому від 30 % на кожній квартирі [3].

Важливою проблемою українського уряду є відновлення пошкодженого та зруйнованого житла в результаті бойових дій. У цьому напрямі у 2023 р. були здійснені певні кроки. Верховною Радою України прийнято проєкт закону про компенсацію населенню втрат за пошкоджене або зруйноване житлове майно. Цей законопроєкт пропонує п'ять таких заходів:

- впровадити надання компенсації за окремі категорії пошкоджених і знищених об'єктів нерухомого майна громадянам України, об'єднанням співвласників багатоквартирних будинків, управителями багатоквартирних будинків, житлово-будівельними (житловими) кооперативами, які утримують відповідні будинки, щодо відновлення пошкодженого спільного майна багатоквартирного будинку;
- визначити способи надання компенсації;
- врегулювати механізм подання і розгляду заяви про надання компенсації;
- встановити джерела фінансування компенсації;
- визначити основні положення щодо обліку осіб, які мають право на отримання компенсації та її надання;

¹ Податковий кредит — сума, на яку платник податку на додану вартість має право зменшити податкове зобов'язання звітного (податкового) періоду, визначена згідно з розділом V Податкового кодексу України. На період дії правового режиму воєнного стану нормами п. 322 підрозділу 2 розділу XX Податкового Кодексу України визначено особливості формування податкового кредиту (див.: Податковий кредит. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Податковий_кредит).

- з'ясувати механізм розгляду питань про надання компенсації;
- створити Державний реєстр майна, пошкодженого і знищеного внаслідок бойових дій як єдину державну інформаційно-комунікаційну систему, що призначена для збирання, накопичення, обліку, обробки, зберігання та захисту інформації (документів) про майно, яке пошкоджене та знищене внаслідок бойових дій, власників такого майна, та іншу інформацію (документи), визначену проектом Закону.

Проте Національним агентством з питань запобігання корупції визначені корупціогенні фактори, які перешкоджають ефективній реалізації компенсаційних механізмів з відновлення пошкодженого житла. Одними з головних серед них є:

1. Встановлення дискреційних повноважень сільських, селищних, міських голів. Встановлення чи розширення дискреційних повноважень органу державної влади чи органу місцевого самоврядування або особи відбувається за відсутності визначення вичерпних випадків, підстав, форм, строків, порядку здійснення таких повноважень, контролю за їх реалізацією та відповідальності за можливі зловживання. Незавершені механізми правового регулювання в частині оцінки пошкодженого майна. Проект закону містить відсылки до положень про те, що методика проведення оцінки вартості відновлення пошкодженого майна визначається Кабінетом Міністрів України. Однак законопроект не містить положень про суб'єктів, уповноважених на проведення оцінки, порядок їх відбору, строки проведення, фінансування тощо. Незавершені механізми правового регулювання зумовляють корупційний ризик зловживань, різну правозастосовну практику та ускладняють отримання компенсації.

2. Недостатньо структурована система управління процесом грошового покриття збитків у разі створення Комісії з розгляду питань про надання компенсації без належно визначеного її статусу, складу та порядку роботи. Проект Закону не визначає конкретного суб'єкта, уповноваженого на створення комісії. Відтак комісія може бути створена розпорядчим актом як виконавчого комітету відповідної виконавчої ради сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад, як і будь-якого відділу. Зважаючи на повноваження сільського, селищного, міського голови, голови районної у місті ради на формування та діяльності різних виконавчих органів, виникає корупційний ризик зловживань у разі вибору суб'єкта створення комісії для подальшого незаконного впливу на її діяльність.

ЕМПІРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУВАННЯ

У 2022 р. Міністерством фінансів України представлена удосконалена модель системи програмно-цільового управління, яка потенційно має стати позитивним фактором комплексного вирішення питань, пов'язаних із державними програмами на регіональному рівні. Розробка моделі стала наслідком аналізу наявних проблем та прийнятих рішень, який підтвердив низьку продуктивність програмного підходу. Використання оновленої моделі може стати базою для вдосконалення програмно-цільового управління витратами на місцевому рівні.

Програмний бюджет ще з 2000-х років сприймається як основа цільового і стратегічного планування соціально-економічного прогресу інфраструктурних галузей, а отже, й людського розвитку. У 2002 р. Кабінетом Міністрів України прийнято Концепцією застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі, якою малось на меті встановити безпосередній зв'язок між виділенням бюджетних коштів на реалізацію програм і результатами їхнього використання на різних рівнях — від державного, обласного, міського, районного, сільського, селищного бюджетів до бюджетів територіальних громад [4].

У 2010 р. програмно-цільовий метод введено до Бюджетного кодексу України як один із пріоритетних механізмів управління бюджетним процесом і людським розвитком.

У ході управління економікою з використанням методів прогнозування, які застосовувались на той час, було виявлено неефективність такої важливої ланки, як контроль за витрачанням коштів, що чинило негативний вплив на реалізацію програм. Для виправлення цього недоліку у 2007 р. розпочалося здійснення експерименту із запровадженням програмного бюджету [5]. До кінця 2014 р. передбачалося перевести місцеві бюджети на програмно-цільовий метод бюджетування. Проте експеримент не був завершений. Труднощі, з якими продовжували стикатися у ході застосування програмно-цільового методу, виникали не тільки на рівні місцевого самоврядування, а й проявляють себе і на рівні планування як державного бюджету, так і системи місцевих бюджетів (області, обласного, міських, районного, сільського та селищного).

З метою більш чіткого визначення цільових орієнтирів бюджетування, що дозволяє конкретизувати виконання соціальних завдань людського розвитку у таких важливих галузях, як охорона здоров'я, дошкільне виховання, середня освіта, культура і мистецтво, фізичний розвиток, Міністерством фінансів України у 2022 р. прийнято рішення внести зміни до Програмної класифіка-

ції видатків і кредитування місцевого бюджету, що примушує ставити питання про посилення результативності методів бюджетування [6].

У Додатку 2 наведено зі скороченням Типову програмну класифікацію видатків та кредитування місцевого бюджету. Відповідно до неї диференційована й статистична звітність місцевих бюджетів, яка суттєво відрізняється від звітної структури показників, що функціонувала до 2020 р. Зміни торкнулись не лише табличного присудка, а й підмета. Узагальнення стосувалось, по-перше, скасування звітності об'єднаних територіальних громад; по-друге, введення звітності по територіальних громадах — від областей і міст до районів, сіл та селищ, що з теоретичної позиції має ввести певні корективи у систему регулювання міжбюджетних відносин. Вони торкаються перш за все забезпечення суб'єктності регіонів і підвищення їх бюджетної самостійності.

Програмно-цільовий підхід в управлінні людським розвитком є інститутом, що визначає методи, способи та засоби досягнення ефективності у вирішенні соціальних проблем країни та її окремих територій. Цей метод починає посідати у багатьох країнах центральне місце в системі державного і регіонального управління, виявляючи себе не тільки у встановленні цілей та розробці програмних дій, взаємопов'язаних за термінами, ресурсами та виконавцями, а й конкретних механізмів реалізації.

В Україні проблематика програмно-цільового підходу до управління бюджетними видатками недостатньо представлена у наукових дослідженнях і публікаціях. Останнє з відомого в країні дослідження на цю тематику є дисертація І. Ф. Щербини, присвячена питанням гармонізації соціальної і бюджетної політики з застосуванням програмного підходу¹. Майже відсутні дискусії з визначення дефініції програмного бюджетування. Не виявляються через колегіальне обговорення нагальні проблеми, що перешкоджають застосуванню програмно-цільового методу і пошуку шляхів їх вирішення. Втім в умовах воєнного стану впровадження програмних підходів у бюджетний процес дозволить звернутись до розв'язання низки важливих проблем щодо відбудови соціальної інфраструктури та підвищення рівня людського розвитку. Потрібна підвищена увага з боку держави як до якості цільових програм, так і до методологічного удосконалення інститутів, що сприятимуть реалізації програмного підходу.

Програмно-цільовий підхід в управлінні соціальним розвитком орієнтує на досягнення кінцевого результату у логіці формування цілей і підцілей. Конкретність і чіткість постановки мети є основною умовою для застосування цього підходу. В основі розробки довгострокових цілей лежить планування: це насамперед розробка обґрунтованих планів. Сутність виконання цього етапу полягає у тому, що цілі мають бути сформульовані на кожному рівні управління програми, передусім по горизонталі.

В Україні програмно-цільовий метод формування місцевих бюджетів, який найбільшою мірою комплементарний людському розвитку і комплексно охоплює багато аспектів, і навіть гендерний, застосовується з 2019 р.²

¹ Щербина І. Ф. Забезпечення людського розвитку через механізм бюджетного регулювання: автореф. ... канд. екон. наук, спец. 08.00.08. Київ, 2009.

² Методичні рекомендації щодо впровадження та застосування гендерного орієнтованого підходу в бюджетному процесі затверджені наказом Міністерства фінансів України від

РОЗДІЛ 3. Емпіричні дослідження місцевого бюджетування

Проте форма і правила складання паспортів бюджетних програм затверджені Міністерством фінансів України в 2014 р.¹ У редакції наказу Міністерства фінансів України від 1 листопада 2022 р. № 359 структура паспортів бюджетних програм місцевих бюджетів складається з двох фондів: загального та спеціального².

Через загальний фонд надходять кошти, призначені для виконання органами місцевого самоврядування загальних функцій (надання освітніх і медичних послуг, соціального захисту, оборони та ін.). У ці ж сфери перерозподіляють і кошти спеціального фонду, але з однією суттєвою відмінністю — вони мають конкретні, чітко визначені джерела наповнення і напрями використання. До спеціального фонду входять власні надходження бюджетних установ, які додатково надходять до коштів загального фонду: плата за надання послуг, виконання робіт і цільових заходів, гранти, дарунки та благодійні внески, а також надходження від реалізації в установленому порядку продукції чи майна та іншої діяльності. Різниця між цими фондами відображає їхнє економічне і функціональне призначення. Загальний фонд являє собою обсяг фінансових ресурсів, що визначається на основі бюджетної забезпеченості гарантованих державних соціальних стандартів і нормативів, які встановлюються законом та іншими нормативно-правовими актами на послуги закладів інфраструктури. У разі розрахунку фінансового нормативу бюджетної забезпеченості може передбачатися обсяг нерозподілених видатків, який об'єднує види видатків на ті повноваження, встановлення нормативів за якими є недоцільними.

Державне регулювання людським розвитком має виходити з поняття бюджету як особливої форми фінансових відносин, що характеризують бюджетні ресурси з позиції загальносуспільної власності, що передбачає соціально справедливий і рівномірний їх розподіл по території країни. Отже, тренд видатків загального фонду має прагнути до мінімальної асиметрії показників розподілу бюджетних ресурсів.

Спеціальний фонд бюджету містить обсяг фінансових ресурсів, призначених на конкретну мету, розподіл яких здійснюється за повною економічною класифікацією видатків на здійснення видатків спеціального призначення, а також відповідно до реалізації пріоритетних заходів, пов'язаних із виконанням установою основних функцій. Відповідно до Бюджетного кодексу України у спеціальному фонді, як зазначалося, акумулюються власні надходження бюджетних установ, тобто кошти, отримані в установленому порядку як плата за надання послуг, виконання робіт, гранти, дарунки та благодійні внески, а також кошти від реалізації в установленому порядку продукції чи

02.01.2019. № 1. «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо впровадження та застосування гендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0001201-19#Text>

¹ Наказ Міністерства фінансів України від 26.08.2014 № 836 «Про деякі питання запровадження програмного методу складання та виконання місцевих бюджетів». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1103-14#Text>

² Наказ Міністерства фінансів України від 01.11.2022 № 359. «Про внесення змін до наказу Міністерства фінансів України від 26 серпня 2014 року № 836». URL: ips.ligazakon.net/document/Re38759?an-622@lang-ua

ТАБЛИЦЯ 3.1

Частка спеціального фонду відносно загального фонду, %

Види послуг	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Культура і мистецтво	23,0	17,6	15,6	14,9	9,6	7,6	6,4
Освіта (надання загальної середньої освіти за рахунок коштів місцевого бюджету)	7,6	10,6	10,6	10,7	6,9	6,3	4,3
Дошкільна освіта	19,1	17,0	14,1	12,4	9,2	8,4	4,0
Професійно-технічна освіта (підготовка кадрів закладами професійної професійно-технічної освіти та іншими закладами освіти)	10,6	12,1	13,0	13,0	11,1	11,8	7,8
Охорона здоров'я (первинна медична допомога населенню, що надається центрами первинної медичної медико-санітарної допомоги) *	8,5	9,2	6,7	21,9	15,0	9,6	5,6

Джерело: Розрахунки за даними Міністерства фінансів України.

* Статистику по охороні здоров'я необхідно читати по періодам: 2016—2018 та 2019—2021, оскільки, починаючи з 2019 року різко підвищилась питома вага витрат державного бюджету на медичне обслуговування населення. У 2021 році частка державного бюджету становить 83,3 % у витратах на лікування.

майна та іншої діяльності. Надходження від плати за послуги, що надаються бюджетними установами згідно з їхніми функціональними повноваженнями, використовуються на покриття витрат, пов'язаних з організацією та наданням цих послуг. Динаміка видатків спеціального фонду відображає (індивідуальні) специфічні можливості закладів соціальної інфраструктури здійснювати позабюджетну діяльність, і тому може характеризуватись відповідним розподілом бюджетних ресурсів порівняно з показниками загального фонду. Наприклад, видатки спецфонду розподіляють на поточні видатки, зокрема на оплату праці, і на капітальні видатки.

Статистичні дані дозволяють зіставити стан двох фондів місцевих бюджетів та їхні потенційні можливості для цілей людського розвитку в сучасних повоєнних умовах. Загальний фонд у складі місцевих бюджетів є переважаючим, роль якого у людському розвитку — головна і останнім часом зростає. Про це свідчить зменшення частки спеціального щодо загального фонду (табл. 3.1). У закладах культури і мистецтва частка спеціального фонду скоротилась у період 2016—2021 рр. у 2,4 раза, у закладах загальної середньої освіти — 1,8, дошкільних закладах — в 4,2, професійно-технічної освіти — в 1,4, центрах надання медичної допомоги — в 1,5 раза.

З огляду на вищу динаміку загального фонду відносно скорочення спеціального фонду вказує на зниження його функціональної ролі у забезпеченні людського розвитку.

На рис. 3.1—3.5 продемонстровано зростання протилежної динаміки загального і спеціального фондів по роках: перші мають зростаючі тренди, другі — спадаючі. Разом із тим співвідношення цих фондів у регіональному і галузевому розрізах різні. З метою дослідження кількісного стану загального і

РОЗДІЛ 3. Емпіричні дослідження місцевого бюджетування

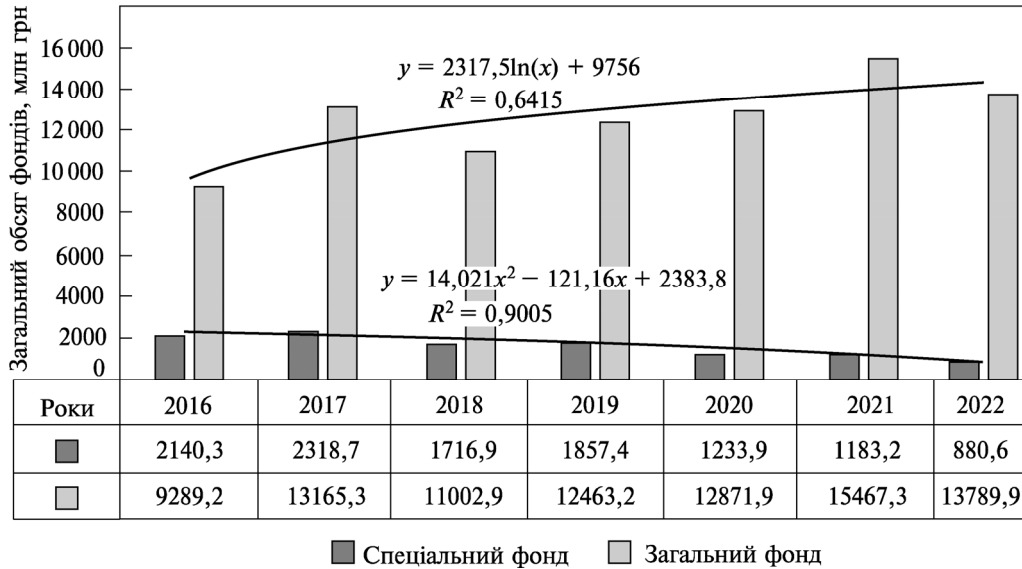

Рис. 3.1. Культура і мистецтво

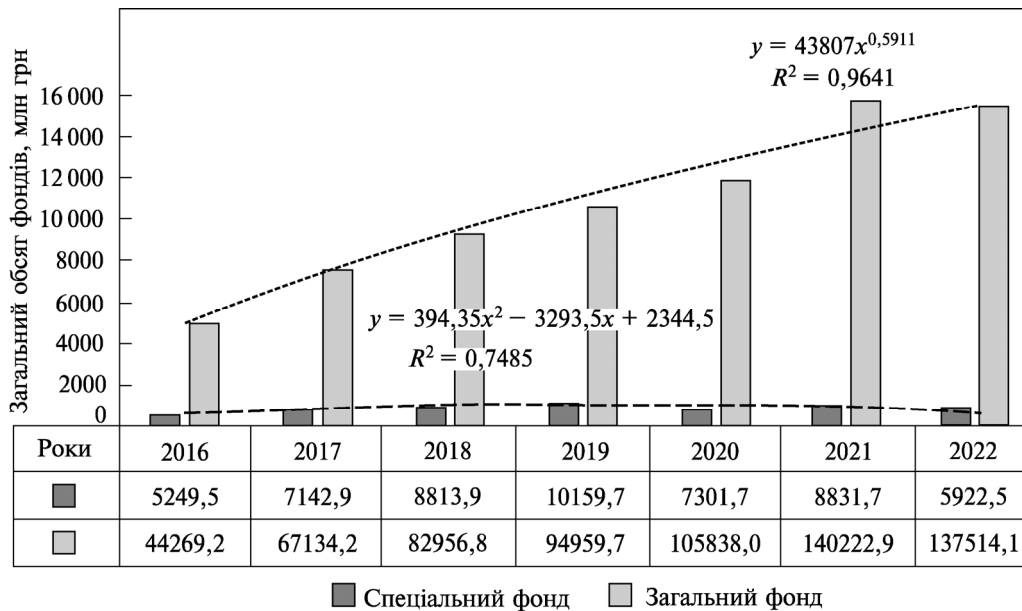

Рис. 3.2. Загальна середня освіта (надання загальної середньої освіти закладами загальної середньої освіти за рахунок коштів місцевого бюджету)

Емпіричні дослідження проблем соціальної стабільності

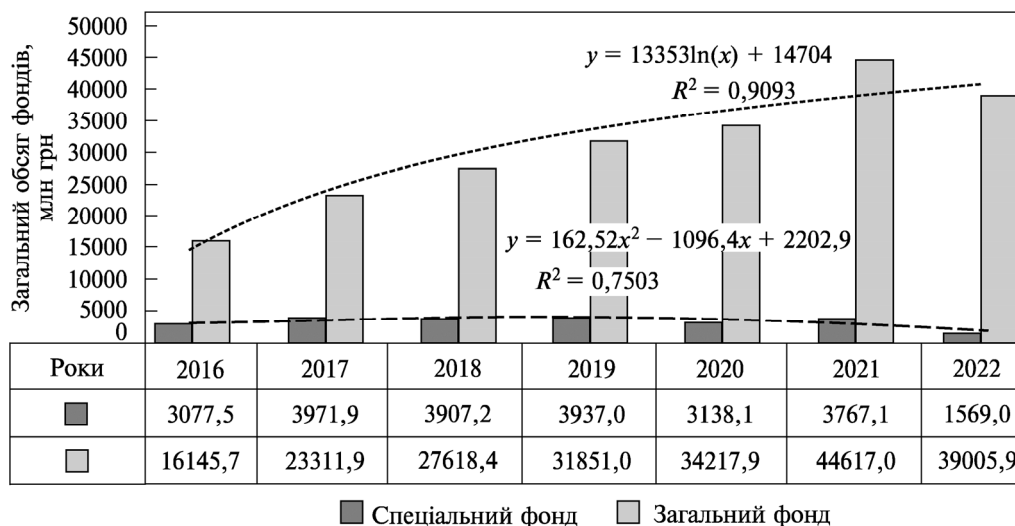

Рис. 3.3. Дошкільна освіта

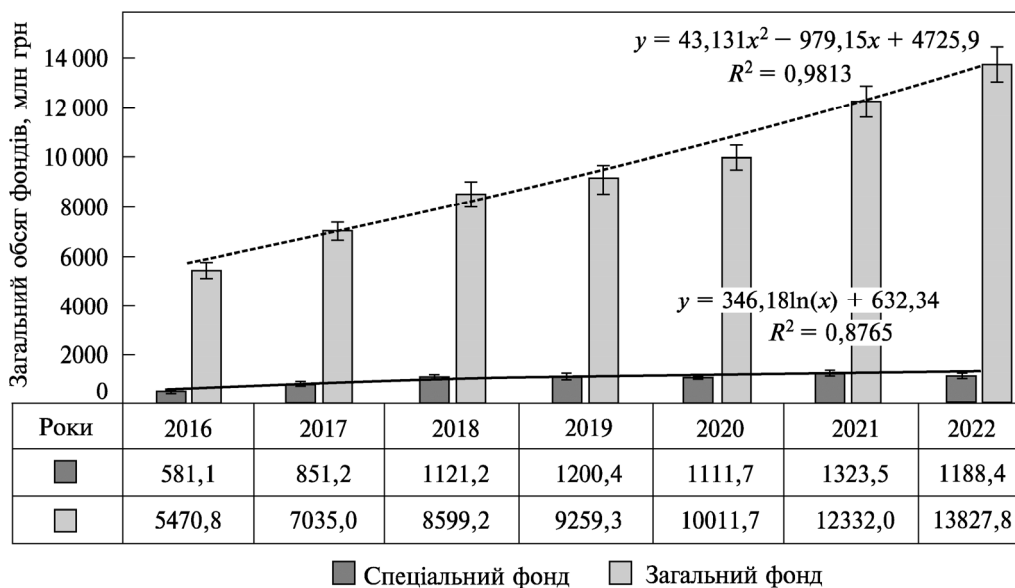

Рис. 3.4. Професійно-технічна освіта

місцевих фондів у часі та економічної ролі останніх у місцевих бюджетах важливо зіставити їх розподіл по областях України. Для цього скористуємось індексними рядами, які характеризують питому вагу спеціальних фондів в обсязі загальних фондів. З метою з'ясування економічної спрямованості цих фондів з окремих видів надання послуг питоми показники розраховуються по

РОЗДІЛ 3. Емпіричні дослідження місцевого бюджетування

областях та інфраструктурних галузях: загальної середньої, дошкільної та професійно-технічної освіти, культури і мистецтва, охорони здоров'я.

З рис. 3.1 видно, що у закладах загальної середньої освіти протягом 2016—2022 рр. питома вага спеціальних фондів в обсязі загальних зменшилась за значного зростання варіації цього показника між областями України. Медіанний рівень питомої ваги спеціального фонду в обсязі загальних зменшився з 12,1 до 3,81 %; коефіцієнт варіації зріс з 22,8 до 32,32 %, або у 1,4 раза. Водночас динаміка варіації зростає і протягом 2021—2022 рр. збільшилась в 1,24 раза, тоді як за 2016—2021 рр. — лише в 1,14 раза, тобто на 8,8 %. Аналогічна динаміка і подібний регіональний розподіл частки спецфонду по областях характерні для інших галузей (табл. 3.2—3.5).

Якщо в закладах культури і мистецтва питома вага спеціального фонду у витратах загального фонду зменшилась протягом 2016—2022 рр. у 2,5 раза: з 16,0 до 6,4 % (табл. 3.1), то коефіцієнт варіації підвищився у 2016—2022 рр. з 52,6 до 81,8 % (рис. 3.1). Варіація збільшилася у 1,6 раза. Основна вага зростання припадає на останній 2022 р. У закладах дошкільної, професійної освіти та закладах охорони здоров'я спостерігалось скорочення обсягів спеціального фонду зі значною їхньою варіацією по областях України, особливо в останній за спостереженням рік. Зворотна тенденція була в центрах первинної медичної (медико-санітарної) допомоги (табл. 3.5).

Будь-яку чітку регіональну тенденцію, яка впливає з наведених вище даних, виявити важко. Проте серед областей, які частіше розташовуються нижче від медіанного рівня у 2016—2021 рр., є, наприклад, інфраструктурні

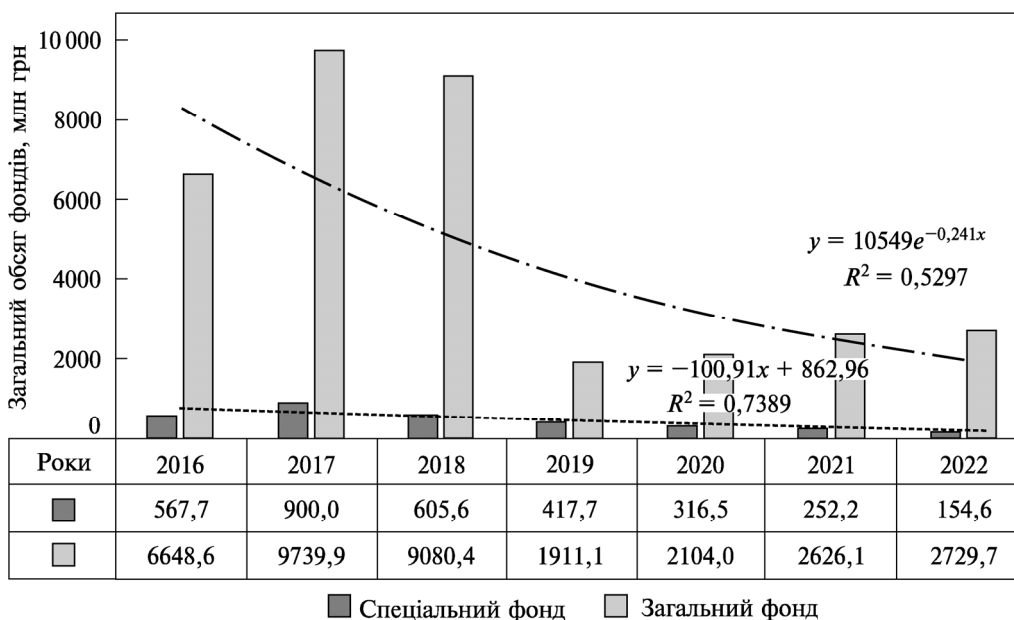

Рис. 3.5. Первинна медична допомога населенню, що надається центрами первинної медичної (медико-санітарної) допомоги

Питома вага спеціального фонду в обсязі загального фонду в закладах загальної середньої освіти, %

2015		2021		2022	
Івано-Франківська	5,4	Івано-Франківська	3,4	Херсонська	0,9
Чернігівська	6,4	Закарпатська	3,8	Запорізька	1,8
Львівська	8,4	Кіровоградська	4,1	Тернопільська	2,3
Закарпатська	8,4	Чернігівська	4,3	Луганська	2,5
Житомирська	8,9	Волинська	4,3	Закарпатська	2,6
Волинська	9,2	Житомирська	4,4	Чернівецька	2,8
Одеська	9,6	Вінницька	4,4	Волинська	2,9
Рівненська	10,1	Львівська	4,5	Житомирська	3,4
Дніпропетровська	10,2	Миколаївська	4,8	Рівненська	3,4
Вінницька	10,4	Тернопільська	4,9	Івано-Франківська	3,5
Сумська	11,1	Сумська	5,1	Донецька	3,6
Чернівецька	12,0	Рівненська	5,4	Миколаївська	3,6
Кіровоградська	12,1	Хмельницька	6,57	Кіровоградська	3,81
Херсонська	12,1	Черкаська	6,6	Львівська	3,9
Запорізька	12,4	м. Київ	6,7	Хмельницька	3,9
Київська	13,3	Херсонська	6,7	Полтавська	4,1
Миколаївська	13,4	Запорізька	6,8	Харківська	4,5
Черкаська	13,5	Харківська	7,1	Сумська	4,9
Тернопільська	13,5	Київська	7,4	Вінницька	4,9
Харківська	13,7	Чернівецька	7,7	м. Київ	5,1
Хмельницька	13,8	Дніпропетровська	8,0	Черкаська	5,3
м. Київ	15,2	Одеська	8,4	Дніпропетровська	5,9
Луганська	17,6	Полтавська	10,0	Одеська	6,5
Полтавська	19,5	Луганська	10,2	Чернігівська	7,1
Донецька	20,9	Донецька	10,3	Київська	7,2
М	12,1	М	6,57	М	3,81
N	2,8	N	1,7	N	1,2
k	22,8	k	26,1	k	32,3

Джерело: Тут і далі в таблицях: М — медіана; N — середнє лінійне відхилення; k — коефіцієнт варіації.

заклади Одеської, Чернівецької, Івано-Франківської, Рівненської, Волинської, Тернопільської, Закарпатської та деяких інших областей. У 2022 р. серед областей, нижче від медіанного рівня, спостерігаються Луганська, Донецька, Харківська, Херсонська. Загалом значна питома вага спеціального фонду означає, що його фінансові ресурси заміщують фінансові ресурси загального фонду, що свідчить про ослаблення бюджетної політики на рівні місцевого самоврядування. Така ситуація спостерігалась у 2022 р. в обслуговуванні жи-

Р О З Д І Л 3. Емпіричні дослідження місцевого бюджетування

телів Луганської обл. у центрах первинної медичної допомоги; у Києві у 2019 р. у тих самих медичних центрах; у закладах професійно-технічної освіти Житомирської обл. у 2022 р.

З останніх згаданих областей лише Львівська, Закарпатська, Чернівецька та Донецька перевищують медіанний рівень надання дошкільної освіти як у 2016, так й у 2022 р. Висока питома вага спеціального фонду у загальному простежується у Києві у галузі дошкільної освіти та первинної медичної допомоги.

Т А Б Л И Ц Я 3.3

Питома вага спеціального фонду в обсязі загального фонду в закладах культури і мистецтва, %

2016		2021		2022	
Івано-Франківська	9,1	Луганська	2,6	Львівська	0,4
Чернігівська	10,7	м. Київ	3,2	Хмельницька	0,5
Чернівецька	11,7	Тернопільська	3,4	Одеська	1,2
Одеська	13,7	Херсонська	4,3	Київська	1,5
Рівненська	14,1	Одеська	4,3	Херсонська	1,9
Сумська	14,2	Київська	4,5	Луганська	1,9
Волинська	14,3	Харківська	4,5	Донецька	2,1
Закарпатська	14,8	Донецька	4,5	Житомирська	2,2
Кіровоградська	15,0	Чернігівська	4,6	Закарпатська	2,7
Тернопільська	15,3	Волинська	5,2	Харківська	2,9
Житомирська	15,8	Миколаївська	5,5	Сумська	3,1
Черкаська	15,8	Чернівецька	5,6	м. Київ	3,1
Львівська	16,0	Закарпатська	6,4	Чернігівська	3,3
Запорізька	16,2	Івано-Франківська	6,6	Тернопільська	3,5
Херсонська	16,7	Сумська	6,7	Кіровоградська	3,8
Дніпропетровська	18,1	Львівська	7,2	Черкаська	3,9
Миколаївська	19,7	Житомирська	7,5	Дніпропетровська	4,0
Полтавська	21,2	Вінницька	7,6	Волинська	4,1
Вінницька	21,4	Полтавська	8,3	Івано-Франківська	4,6
Київська	23,4	Дніпропетровська	9,8	Миколаївська	5,7
Луганська	25,4	Черкаська	10,6	Вінницька	6,4
Харківська	30,0	Рівненська	11,7	Запорізька	7,2
Хмельницька	30,8	Хмельницька	12,0	Чернівецька	8,5
м. Київ	56,7	Кіровоградська	13,8	Рівненська	9,0
Донецька	63,7	Запорізька	27,5	Полтавська	23,6
М	16,0	М	6,4	М	3,3
D	8,4	D	3,3	D	2,7
k	52,6	k	51,8	k	81,8

Питома вага спеціального фонду в обсязі загального фонду у закладах дошкільної освіти, %

2016		2021		2022	
Івано-Франківська	11,4	Кіровоградська	4,8	Запорізька	1,1
Чернігівська	13,1	Сумська	4,9	Луганська	1,5
Сумська	13,7	Житомирська	5,3	Дніпропетровська	1,7
Дніпропетровська	14,0	Чернігівська	5,3	Харківська	1,7
Рівненська	14,7	Рівненська	5,4	Херсонська	1,7
Кіровоградська	15,0	Івано-Франківська	5,5	Миколаївська	2,2
Полтавська	16,0	Луганська	5,6	Сумська	2,3
Волинська	16,1	Дніпропетровська	5,7	Кіровоградська	3,0
Миколаївська	16,2	Львівська	5,7	Житомирська	3,1
Хмельницька	16,5	Черкаська	5,8	Тернопільська	3,8
Вінницька	16,8	Миколаївська	5,8	Волинська	3,8
Одеська	17,3	Волинська	6,1	Івано-Франківська	3,9
Житомирська	17,5	Чернівецька	6,2	Чернігівська	3,9
Харківська	17,7	Полтавська	6,4	Рівненська	4,0
Тернопільська	17,7	Запорізька	6,5	Донецька	4,0
Черкаська	18,3	Тернопільська	6,7	Київська	4,0
Чернівецька	18,9	Закарпатська	7,1	Одеська	4,3
Луганська	19,0	Харківська	7,1	Полтавська	4,3
Запорізька	19,2	Хмельницька	7,6	Хмельницька	4,5
Закарпатська	20,0	Київська	7,6	Львівська	4,5
Херсонська	20,2	Донецька	7,7	Черкаська	4,8
Львівська	21,7	Херсонська	7,8	Закарпатська	5,2
Донецька	21,7	Вінницька	9,1	Чернівецька	5,2
Київська	27,5	Одеська	10,8	Вінницька	6,7
м. Київ	29,9	м. Київ	19,3	м. Київ	7,2
М	17,5	М	6,2	М	3,9
N	2,9	N	1,7	N	1,2
k	16,7	k	27,0	k	31,0

В умовах воєнного стану, коли важко дотримуватись встановлених законодавством норм, зокрема щодо складання бюджетної декларації та місцевих прогнозів, розробка реалістичних показників соціально-економічного розвитку регіонів, порядок і способи виконання повноважень учасників бюджетного процесу потребують покращення з огляду на необхідність оперативного забезпечення прийняття і реалізації управлінських рішень.

Для фінансового забезпечення першочергових потреб регіонів та соціального захисту громадян урядом і Верховною Радою України у 2022 р. прийня-

РОЗДІЛ 3. Емпіричні дослідження місцевого бюджетування

то Закон України «Про внесення змін до розділу VI “Прикінцеві та перехідні положення” Бюджетного кодексу України щодо посилення гнучкості місцевих бюджетів та підвищення оперативності прийняття рішень» [7].

Законом передбачається доповнення норм розділу VI, які не застосовуються в умовах воєнного стану. Йдеться про механізм передачі коштів між загальним і спеціальним фондами: «...передачу коштів зі спеціального фонду місцевого бюджету (крім власних надходжень бюджетних установ та міжбюджетних трансфертів) до загального фонду місцевого бюджету, як виняток з

ТАБЛИЦЯ 3.5

Питома вага спеціального фонду в обсязі загального фонду у закладах професійної (професійно-технічної) освіти, %

2016		2021		2022	
Луганська	5,8	Закарпатська	5,4	Луганська	1,6
Житомирська	6,2	Івано-Франківська	6,4	Херсонська	2,1
Львівська	6,8	Тернопільська	7,2	м. Київ	2,6
Харківська	7,0	Львівська	7,4	Запорізька	3,4
Закарпатська	7,3	Чернівецька	7,8	Донецька	4,0
Рівненська	7,8	м. Київ	8,7	Харківська	5,6
Чернівецька	8,9	Рівненська	8,9	Закарпатська	5,7
Івано-Франківська	8,9	Харківська	9,1	Сумська	6,1
Полтавська	9,1	Запорізька	9,2	Івано-Франківська	6,6
Сумська	9,3	Луганська	9,7	Полтавська	6,9
Донецька	9,5	Дніпропетровська	9,8	Одеська	7,3
Тернопільська	9,5	Херсонська	10,0	Львівська	7,6
Волинська	9,7	Сумська	10,8	Рівненська	7,7
Чернігівська	9,9	Київська	11,3	Дніпропетровська	8,1
м. Київ	10,6	Одеська	11,4	Чернівецька	8,2
Одеська	11,2	Донецька	12,1	Київська	8,6
Дніпропетровська	11,8	Чернігівська	12,4	Черкаська	9,8
Хмельницька	11,9	Волинська	13,8	Тернопільська	10,1
Черкаська	12,0	Хмельницька	14,6	Волинська	10,2
Київська	12,2	Миколаївська	14,8	Миколаївська	10,8
Запорізька	13,5	Кіровоградська	15,6	Вінницька	12,3
Миколаївська	14,4	Вінницька	16,6	Чернігівська	12,3
Вінницька	17,4	Полтавська	17,2	Кіровоградська	15,6
Кіровоградська	17,6	Черкаська	19,6	Хмельницька	16,2
Херсонська	18,8	Житомирська	37,7	Житомирська	37,3
М	9,7	М	10,8	М	7,7
N	2,7	N	4,1	N	4,2
k	28,0	k	38,2	k	55,5

Питома вага спеціального фонду в обсязі загального фонду у центрах первинної медичної (медико-санітарної) допомоги, %

2019		2021		2022	
Закарпатська	5,3	Тернопільська	0,5	Сумська	0,5
Чернігівська	6,2	Черкаська	0,7	Хмельницька	0,7
Миколаївська	6,5	Чернігівська	1,1	Запорізька	0,8
Дніпропетровська	7,7	Миколаївська	1,5	Київська	1,4
Рівненська	8,0	Сумська	2,6	Кіровоградська	1,9
Херсонська	8,4	Кіровоградська	3,1	Волинська	2,4
Хмельницька	9,2	Закарпатська	4,2	Рівненська	3,7
Вінницька	10,0	Хмельницька	4,4	Полтавська	4,0
Кіровоградська	11,1	Волинська	4,9	Дніпропетровська	5,1
Черкаська	12,5	Чернівецька	5,3	Вінницька	5,5
Львівська	14,0	Полтавська	5,6	Житомирська	5,6
Волинська	14,0	Луганська	5,7	Тернопільська	6,5
Сумська	14,6	Дніпропетровська	5,8	Миколаївська	6,7
Житомирська	15,4	Житомирська	5,9	Закарпатська	7,4
Полтавська	16,5	Львівська	6,5	Чернівецька	8,0
Тернопільська	19,1	Рівненська	8,4	Одеська	8,7
Київська	19,8	Херсонська	10,0	Донецька	12,0
Запорізька	32,4	Запорізька	10,6	Херсонська	12,3
Харківська	38,3	Одеська	10,6	Івано-Франківська	12,4
Одеська	39,1	Київська	11,1	Львівська	20,6
Донецька	44,1	Вінницька	13,4	Чернігівська	24,4
Чернівецька	46,0	Харківська	15,3	Київ	44,7
Луганська	53,3	Івано-Франківська	15,9	Луганська	73,2
Івано-Франківська	102,4	Донецька	34,7	Харківська	0,0
м. Київ	147,3	Київ	44,1	Черкаська	0,0
М	14,6	М	5,8	М	6,5
N	22,3	N	6,6	N	10,2
k	152,6	k	114,3	k	157,2

положень статті 72 Кодексу, місцевий бюджет може затверджуватись з профіцитом за спеціальним фондом та дефіцитом за загальним фондом шляхом внесення змін до рішення про місцевий бюджет» [8].

Такий захід додатково до несприятливої економічної ситуації, що склався у країні, потенційно спричиняє демотиваційний вплив на формування спеціального фонду місцевих бюджетів. Одним із примітних факторів, що зменшує обсяги спеціального фонду, є зниження надходжень від орендної плати за користування майном, що належить орендодавцю в особі закладу соціальної інфраструктури. Причина скорочення плати за оренду майна полягає у звіль-

Р О З Д І Л 3. Емпіричні дослідження місцевого бюджетування

ненні підприємств малого бізнесу від орендної плати, які припинили сплату коштів за орендоване майно.

Частковий відхід від традиційної адміністративної моделі (конструкції) формування загального і спеціального фондів, як і адаптивне пристосування місцевих бюджетів до воєнної ситуації в Україні, впливають на мінімізацію обсягів спеціального фонду. З табл. 3.7—3.11, дані яких розраховано на одну особу, показано скорочення спеціального фонду стосовно загального фонду. Питома вага спеціального фонду у загальному фонді місцевих бюджетів у розрахунку на одного споживача послуг незначно знизилася у зіставленні з аб-

ТАБЛИЦЯ 3.7

Питома вага спеціального фонду в загальному фонді місцевих бюджетів по закладах культури і мистецтва (у розрахунку на одну особу), %

Області	2016	Області	2021
Кіровоградська	4,6	Кіровоградська	2,6
Чернігівська	5,8	Чернігівська	3,2
Чернівецька	6,4	Сумська	3,4
Сумська	6,6	Харківська	4,3
Івано-Франківська	6,7	Миколаївська	4,3
Тернопільська	7,2	Івано-Франківська	4,5
Дніпропетровська	7,8	Тернопільська	4,5
Миколаївська	8,1	Дніпропетровська	4,5
Запорізька	8,4	Вінницька	5,2
Вінницька	8,8	Львівська	5,5
Харківська	8,9	Чернівецька	5,5
Львівська	9,3	Черкаська	5,6
Черкаська	9,5	Житомирська	6,4
Житомирська	10,7	Запорізька	6,6
Рівненська	11,4	Рівненська	6,7
Донецька	14,2	Луганська	7,2
Луганська	14,2	Донецька	7,5
Одеська	14,2	Одеська	8,3
Волинська	16,3	Волинська	9,8
Хмельницька	18,3	Хмельницька	10,6
Херсонська	20,7	Полтавська	11,7
Київська	22,0	Херсонська	12,0
м. Київ	25,5	Київська	13,8
Закарпатська	31,2	м. Київ	16,1
Полтавська	39,5	Закарпатська	27,5
М	9,5	М	6,4
N	6,5	N	3,7
k	68,5	k	58,6

Питома вага спеціального фонду в загальному фонді місцевих бюджетів по закладах загальної середньої освіти (у розрахунку на одного учня), %

Області	2016	Області	2021
Івано-Франківська	5,4	Волинська	2,0
Чернігівська	6,4	Чернігівська	2,0
Львівська	8,4	Івано-Франківська	2,1
Закарпатська	8,4	Закарпатська	2,3
Житомирська	8,9	Харківська	2,4
Волинська	9,2	Львівська	2,5
Одеська	9,6	Вінницька	2,6
Рівненська	10,1	Миколаївська	2,7
Дніпропетровська	10,2	Кіровоградська	2,7
Вінницька	10,4	Житомирська	3,0
Сумська	11,1	Рівненська	3,2
Чернівецька	12,0	Сумська	3,3
Кіровоградська	12,1	Херсонська	3,3
Херсонська	12,2	Запорізька	3,5
Запорізька	12,4	Одеська	3,9
Київська	13,3	Тернопільська	4,1
Миколаївська	13,4	Черкаська	4,4
Черкаська	13,5	Чернівецька	4,6
Тернопільська	13,5	Хмельницька	4,8
Харківська	13,7	Київська	5,4
Хмельницька	13,8	Дніпропетровська	5,6
м. Київ	15,2	м. Київ	6,3
Луганська	17,6	Луганська	6,7
Полтавська	19,5	Донецька	7,6
Донецька	20,9	Полтавська	8,0
М	12,1	М	3,3
N	2,8	N	1,4
k	22,8	k	42,7

солотним виміром, проте кількість областей, які розташовані до і після медіанного рівня, майже не змінюється (наприклад, заклади культури і мистецтва) або змінюється повільно. Це свідчить про стійкість відмінностей у регіональному і галузевому фінансуванні послуг через місцеві бюджети (табл. 3.6—3.10).

Зменшення частки спеціального фонду у загальному фонді відбувається на тлі падіння темпів загальних видатків місцевого бюджету. На рис. 3.6 наведено регіональну динаміку темпів зростання витрат загального фонду місцевих бюджетів культури і мистецтва протягом двох періодів: 2016—2018 і 2019—2021 рр. За останній період (2019—2021) темпи зростання місцевих ви-

РОЗДІЛ 3. Емпіричні дослідження місцевого бюджетування

трат у зазначеній галузі були у більшості областей нижчими порівняно з попередніми роками. Водночас за період 2019—2021 рр. у десяти областях динаміка витрат була від'ємною, тоді як у 2016—2018 рр. від'ємна динаміка витрат спостерігалась лише у двох областях. Показник розмаху варіації R дорівнював: $R_{2019-2021} = 1,94$ і $R_{2016-2018} = 2,36$. Зменшення варіації витрат місцевих бюджетів свідчить про посилення однорідності статистичної сукупності на рівні, гіршому за попередній період. Протягом 2019—2021 рр. у зіставленні з 2016—2018 рр. цей негативний тренд виявився характерним для більшості областей (рис. 3.7).

ТАБЛИЦЯ 3.9

Питома вага спеціального фонду в загальному фонді місцевих бюджетів по закладах дошкільної освіти (у розрахунку на одного учня), %

Області	2016	Області	2021
Івано-Франківська	11,4	Кіровоградська	4,8
Чернігівська	13,1	Сумська	4,9
Сумська	13,7	Житомирська	5,3
Дніпропетровська	14,0	Чернігівська	5,3
Рівненська	14,7	Рівненська	5,4
Кіровоградська	15,0	Івано-Франківська	5,5
Полтавська	16,0	Луганська	5,6
Волинська	16,1	Дніпропетровська	5,7
Миколаївська	16,2	Львівська	5,7
Хмельницька	16,5	Черкаська	5,8
Вінницька	16,8	Миколаївська	5,8
Одеська	17,3	Волинська	6,1
Житомирська	17,5	Чернівецька	6,2
Харківська	17,7	Полтавська	6,4
Тернопільська	17,7	Запорізька	6,5
Черкаська	18,3	Тернопільська	6,7
Чернівецька	18,9	Закарпатська	7,1
Луганська	19,0	Харківська	7,1
Запорізька	19,2	Хмельницька	7,6
Закарпатська	20,0	Київська	7,6
Херсонська	20,2	Донецька	7,7
Львівська	21,7	Херсонська	7,8
Донецька	21,7	Вінницька	9,1
Київська	27,5	Одеська	10,8
м. Київ	29,9	м. Київ	19,3
M	17,5	M	6,2
N	2,9	N	1,7
k	16,7	k	27,0

ТАБЛИЦЯ 3.10

Питома вага спеціального фонду в загальному фонді місцевих бюджетів по закладах професійно-технічної освіти (у розрахунку на одного учня), %

Області	2016	Області	2021
Луганська	5,8	Запорізька	5,2
Житомирська	6,2	Київська	6,4
Львівська	6,8	Миколаївська	7,0
Харківська	7,0	Сумська	7,0
Закарпатська	7,3	Херсонська	7,1
Рівненська	7,8	Харківська	7,2
Чернівецька	8,9	Чернігівська	7,8
Івано-Франківська	8,9	Тернопільська	8,0
Полтавська	9,1	Дніпропетровська	8,4
Сумська	9,3	Львівська	9,0
Донецька	9,5	Полтавська	9,1
Тернопільська	9,5	Івано-Франківська	9,2
Волинська	9,7	Донецька	9,7
Чернігівська	9,9	Чернівецька	9,9
м. Київ	10,6	Хмельницька	10,0
Одеська	11,2	Кіровоградська	10,5
Дніпропетровська	11,8	Вінницька	10,7
Хмельницька	11,9	Житомирська	11,9
Черкаська	12,0	м. Київ	12,4
Київська	12,2	Одеська	13,3
Запорізька	13,5	Черкаська	14,8
Миколаївська	14,4	Луганська	14,8
Вінницька	17,4	Рівненська	16,2
Кіровоградська	17,6	Волинська	16,3
Херсонська	18,8	Закарпатська	37,1
М	9,7	М	9,7
N	3,5	N	6,2
k	36,1	k	63,8

У закладах загальної середньої освіти індекс темпів витрат загального фонду місцевих бюджетів зменшилися з 1,8 раза у 2016—2018 рр. до 1,4 у 2019—2021 рр. Показник розмаху варіації R за ці періоди теж скоротився з 0,17 до 0,15 ($R_{2016-2018} = 0,7$; $R_{2019-2021} = 0,15$).

На рис. 3.8 представлені тренди витрат загального фонду місцевих бюджетів, з яких фінансуються заклади професійно-технічної освіти. Звідси видно, що у 2019—2021 рр. вони поступалися темпам минулим 2016—2018 рр. майже вдвічі. Аналогічно скоротився і показник розмаху варіації. Це свідчить

Р О З Д І Л 3. Емпіричні дослідження місцевого бюджетування

про найбільш дефіцитне фінансування професійного навчання як у динаміці, так і по регіональній структурі підготовки робітничих кадрів.

На рис. 3.9 показано зниження темпів динаміки витрат загального фонду закладів дошкільної освіти у 2019—2021 рр. порівняно з 2016—2018 рр. з 1,74 до 1,47. Разом із тим регіональна варіація витрат підвищилась з 0,25 ($R_{2016-20218} = 0,25$) до 0,56 ($R_{2018-2021} = 0,56$) переважно за рахунок областей, які розташовані нижче від медіанного рівня. Це свідчить про неблагополучне становище з фінансуванням закладів дошкільної освіти, які перебувають нижче від медіани.

Т А Б Л И Ц Я 3.11

Питома вага спеціального фонду в загальному фонді місцевих бюджетів по центрах первинної медико-санітарної допомоги освіти (у розрахунку на одну особу), %

Області	2019	Області	2021
Закарпатська	5,3	Тернопільська	0,5
Чернігівська	6,2	Черкаська	0,7
Миколаївська	6,5	Чернігівська	1,1
Дніпропетровська	7,7	Миколаївська	1,5
Рівненська	8,0	Сумська	2,6
Херсонська	8,4	Кіровоградська	3,1
Хмельницька	9,2	Закарпатська	4,2
Вінницька	10,0	Хмельницька	4,4
Кіровоградська	11,1	Волинська	4,9
Черкаська	12,5	Чернівецька	5,3
Львівська	14,0	Полтавська	5,6
Волинська	14,0	Луганська	5,7
Сумська	14,6	Дніпропетровська	5,8
Житомирська	15,4	Житомирська	5,9
Полтавська	16,5	Львівська	6,5
Тернопільська	19,1	Рівненська	8,4
Київська	19,8	Херсонська	10,0
Запорізька	32,4	Запорізька	10,6
Харківська	38,3	Одеська	10,6
Одеська	39,1	Київська	11,1
Донецька	44,1	Вінницька	13,4
Чернівецька	46,0	Харківська	15,3
Луганська	53,3	Івано-Франківська	15,9
Івано-Франківська	102,4	Донецька	34,7
м. Київ	147,3	м. Київ	44,1
M	14,6	M	5,8
N	22,3	N	6,6
k	152,6	k	114,4

Емпіричні дослідження проблем соціальної стабільності

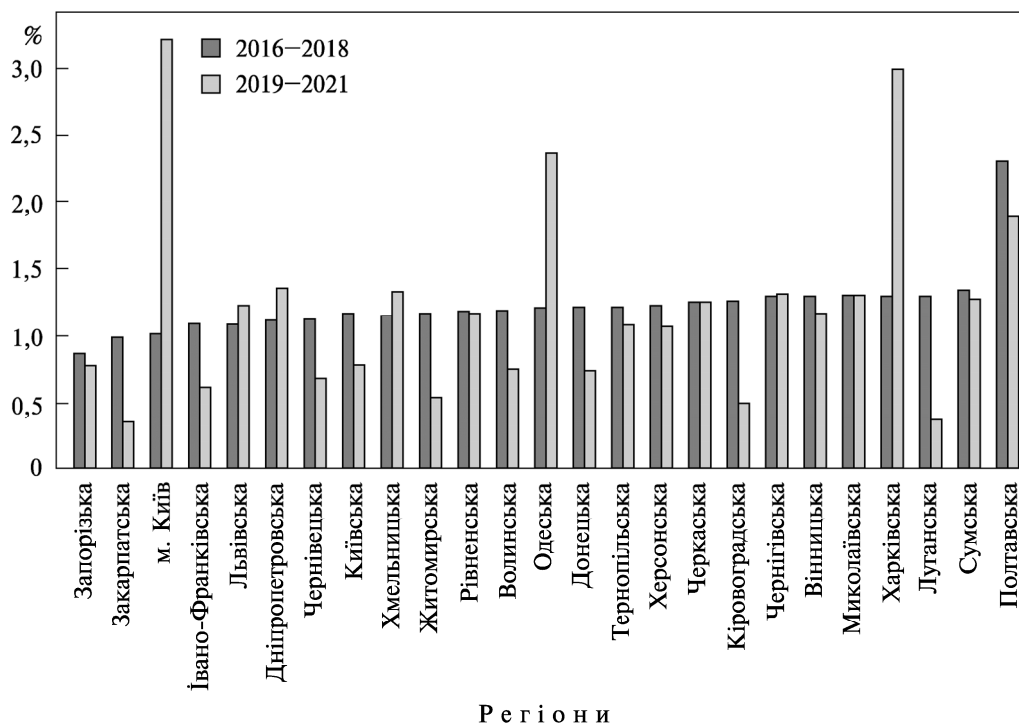

Рис. 3.6. Темпи динаміки витрат загального фонду по закладах культури та мистецтва

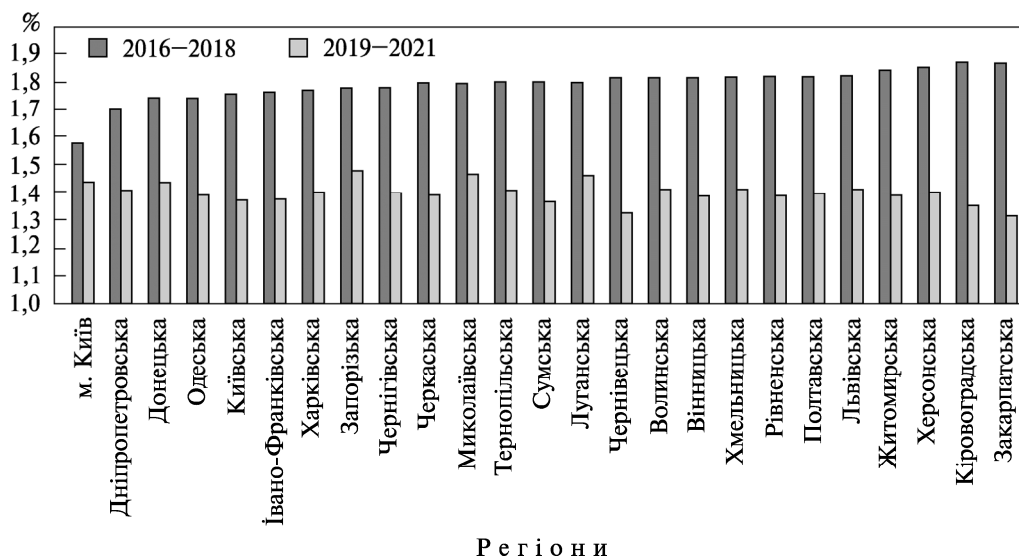

Рис. 3.7. Темпи динаміки витрат загального фонду по закладах загальної середньої освіти

РОЗДІЛ 3. Емпіричні дослідження місцевого бюджетування

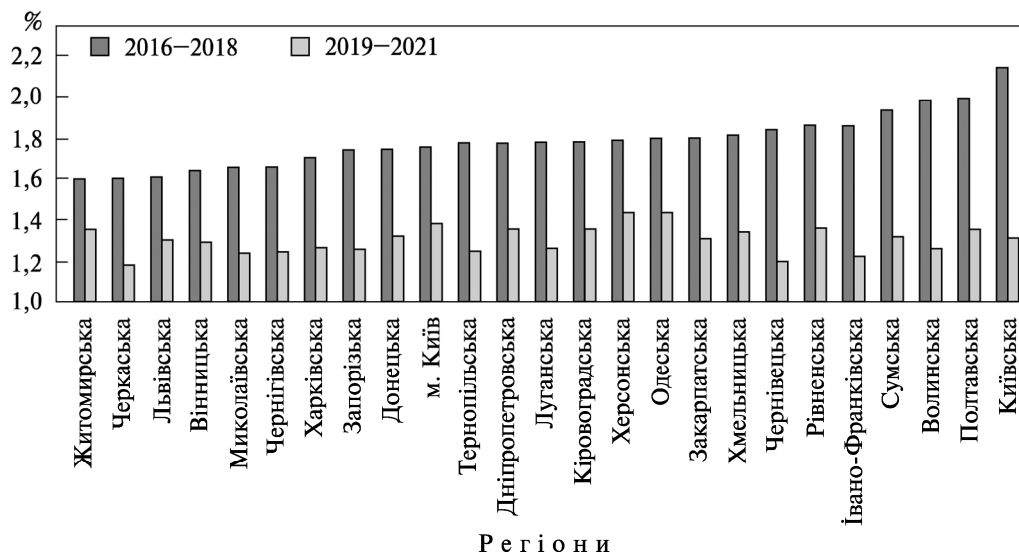

Рис. 3.8. Темпи динаміки витрат загального фонду по закладах професійно-технічної освіти

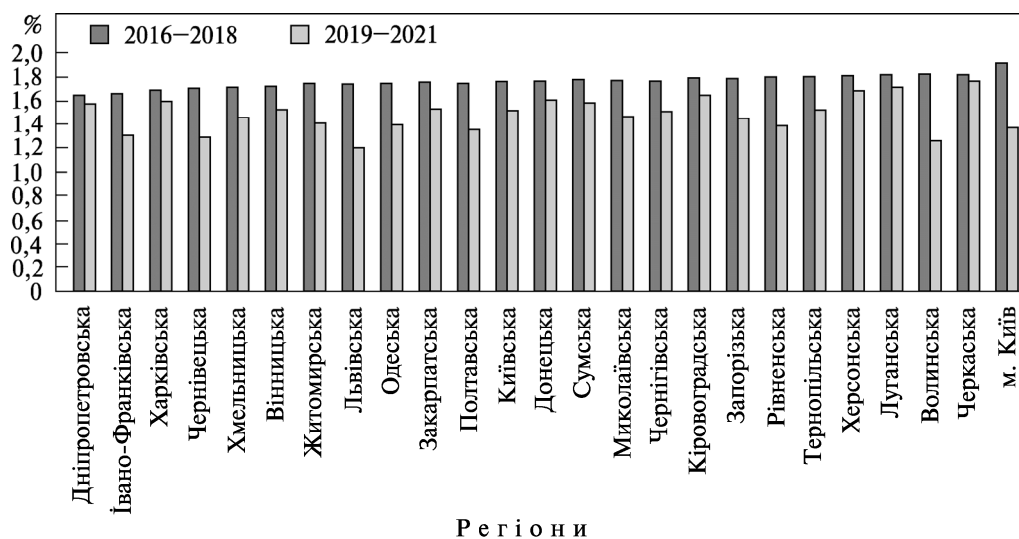

Рис. 3.9. Темпи динаміки витрат загального фонду по закладах дошкільної освіти

Центри первинної медичної (медико-санітарної) допомоги — заклади, які серед небагатьох медичних установ надають медичні послуги населенню за рахунок місцевих бюджетів і динаміку витрат яких можна зіставляти у часі. Дані, наведені на рис. 3.10, характеризують стійкість фінансування центрів медичної допомоги. Винятком є аномальне фінансування цих медичних закладів у Львівській обл. у 2013 р. Загалом фінансування медичної допомоги

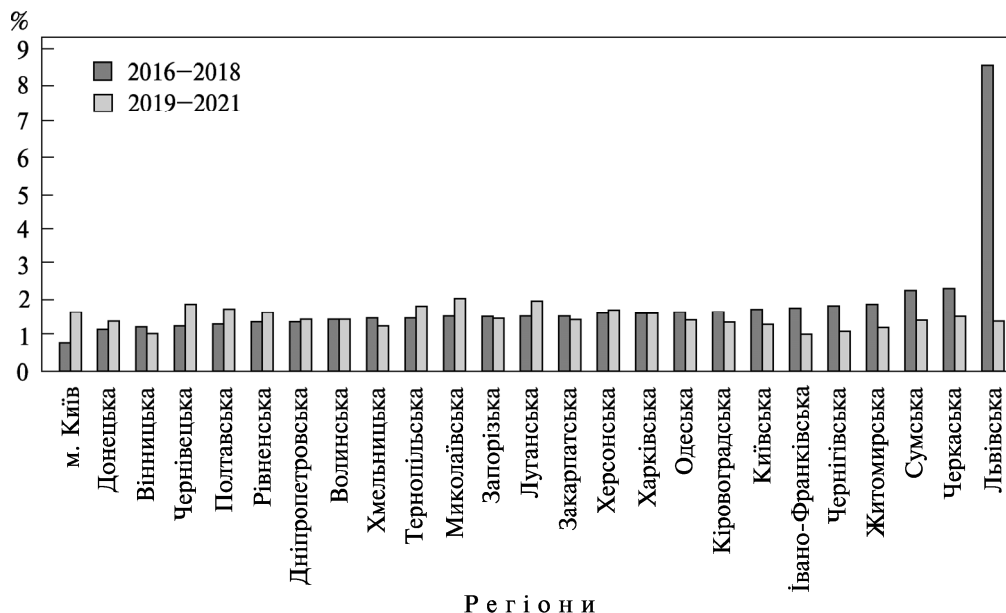

Рис. 3.10. Темпи динаміки витрат загального фонду по центрах первинної медичної допомоги

у згаданих центрах характеризується стабільністю. Індекс зниження фінансування центрів первинної медичної допомоги в 2016–2018 рр. становили 1,5; у 2019–2021 рр. — 1,43.

Аналіз показників місцевих бюджетів по періодах протягом 2016–2021 рр. з усією очевидністю виявив незадовільне тяжіння до адміністративного регулювання міжбюджетних відносин та уповільнення тенденцій фінансового забезпечення соціально важливих галузей, які не тільки призначені підтримувати, а й мають прискорювати соціальний розвиток. Наслідком цього є, по-перше, посилення (зниження) регіональної нерівності у людському розвитку за рахунок ускладнення доступу до соціальних благ по територіях; по-друге, наростання дефіциту споживання послуг, і як результат — поглиблення бідності населення. Проте лише з'ясування проблеми недостатньо без визначення характеристики самої проблеми, оцінки параметрів та встановлення способів її вирішення.

Питання територіальної нерівності у наданні послуг означає, що у бідних верств населення і майже у половини представників середнього класу виявлено менше можливостей здобути якісну освіту, здійснювати профілактику та охорону здоров'я, задовольнити духовні потреби.

Дані табл. 3.12 свідчать, що у більшості випадків варіація галузевих витрат, які здійснюються через загальні фонди, характеризуються більшою варіацією в тих областях, в яких витрати менші від медіанного рівня, і навпаки. В областях, де вони вище від медіани, варіація менша. Як у першому, так і в другому випадках варіація у більшості галузей має зростаючий тренд. Наростання нерівності говорить про нестійкість бюджетної системи як фактора

Р О З Д І Л 3. Емпіричні дослідження місцевого бюджетування

Т А Б Л И Ц Я 3.12

Варіація регіональних витрат місцевих бюджетів по соціальних галузях *

Галузі	2016, %	2021, %	Індекс змін (2021/2016)
Загальна середня освіта			
коефіцієнт варіації k_1			
<i>загальний фонд</i>	3,1	15,0	4,8
<i>спеціальний фонд</i>	15,0	15,5	1,03
коефіцієнт варіації k_2			
<i>загальний фонд</i>	2,6	3,2	1,23
<i>спеціальний фонд</i>	16,8	27,3	1,6
Культура і мистецтво			
коефіцієнт варіації k_1			
<i>загальний фонд</i>	7,1	8,2	1,5
<i>спеціальний фонд</i>	12,6	15,8	1,25
коефіцієнт варіації k_2			
<i>загальний фонд</i>	6,1	7,0	1,1
<i>спеціальний фонд</i>	12,6	15,8	1,25
Дошкільна освіта			
коефіцієнт варіації k_1			
<i>загальний фонд</i>	3,7	11	2,9
<i>спеціальний фонд</i>	9,9	8,8	0,89
коефіцієнт варіації k_2			
<i>загальний фонд</i>	7,5	16,0	2,1
<i>спеціальний фонд</i>	22,0	46,7	—
Професійна (професійно-технічна) освіта			
коефіцієнт варіації k_1			
<i>загальний фонд</i>	6,4	5,0	0,78
<i>спеціальний фонд</i>	27,5	62,2	22,6
коефіцієнт варіації (k_2)			
<i>загальний фонд</i>	27,5	62,2	2,3
<i>спеціальний фонд</i>	17,0	33,9	2,0
Центри первинної медичної допомоги			
коефіцієнт варіації k_1			
<i>загальний фонд</i>	33,6	27,8	0,82
<i>спеціальний фонд</i>	52,1	59,9	1,15
коефіцієнт варіації k_2			
<i>загальний фонд</i>	14,0	28,5	4,6
<i>спеціальний фонд</i>	20,4	33,5	1,6

* Примітка: k_1 — для областей, де витрати нижчі від медіани; k_2 — для областей, де витрати вищі від медіани.

ТАБЛИЦЯ 3.13

Частка місцевих бюджетів у доходах у зведеному бюджеті, %

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Доходи з трансфертами з державного бюджету	46,8	49,4	47,5	43,5	34,2	34,9	—
Доходи без трансфертів з державного бюджету	21,8	22,6	22,2	23,3	22,6	22,7	24,4

Джерело: Розраховано за статистичним збірником «Фінанси України 2021». Міністерство фінансів України. Київ, 2022. С. 9.

нейтралізації ризиків під час воєнних дій. Сучасна нерівність сформувалася не зараз, а спостерігалася ще за роки, які передували сучасному кризовому стану в економіці України. Це зазначалося не лише в академічних, а й у галузевих дослідженнях [9]. Недосконалість соціальної трансформації регіональної політики свідчить про те, що ригідність¹ владних місцевих органів і висока фінансова нерівність місцевих бюджетів примушує робити інституціональний вибір між різними підходами до регулювання процесом децентралізації. Статистичний аналіз наведених вище рисунків та таблиць дає підстави вважати об'єктивним надання пріоритету заходам з удосконалення бюджетної системи програмно-галузевому підходу до реформування з використанням соціальних технологій у наданні послуг населенню в соціальній сфері порівняно (або на противагу) з галузевими технологіями надання послуг.

У сучасній Україні фінансова ситуація з реалізацією місцевого самоврядування — одна з головних проблем бюджетного фінансування соціальної інфраструктури. Мова повинна йти перш за все про динаміку і структуру доходів місцевих бюджетів у двох аспектах: узагальнено за бюджетами і всередині їх за статистичним предметом (зокрема за елементами доходів і витрат).

Перший підхід дозволяє скласти уявлення про загальну інституціональну оцінку місцевих бюджетів в українській фінансовій системі, на тлі якої реалізується політика децентралізації. Другий характеризує стан структурних складників місцевих бюджетів, які являють собою об'єкт державного регулювання і власної операційної діяльності. Беручи до уваги ці дві обставини, можна подати проблему місцевого бюджетування відповідно до макроекономічної реальності у різноманітних її проявах на рівні планування і контролю за доходами та витратами місцевих бюджетів.

Дані табл. 3.13 показують, що доходи місцевих бюджетів протягом 2016—2021 рр. не перевищували 23,3 % доходів зведеного бюджету. Переважна частка фінансових ресурсів держави реалізовувалась через державний бюджет.

У 2016 р. через цей бюджет фінансувалось 53,9 % соціально-економічних потреб. У 2021 р. через бюджет держави фінансувалось уже 65,1 %, або в 1,2 раза більше. Взагалі після 2023 р. внаслідок скорочення місцевих бюджетів у фінансовій системі держави зменшувалось їхнє значення й в соціальному

¹ Неспроможність адаптуватися до нових умов суспільного розвитку.

Р О З Д І Л 3. Емпіричні дослідження місцевого бюджетування

розвитку. Крім того, зворотної тенденції в результаті перетікання фінансових ресурсів до державного бюджету не спостерігалось.

Модельна конструкція місцевих бюджетів з 2019 р. характеризувалась помітним переструктуруванням їх дохідної частини. Важливою рисою цієї конструкції є підвищення питомої ваги доходів від податків та зборів на доходи фізичних осіб і відповідно зменшення ваги дотацій та субвенцій (рис. 3.11—3.12).

Модифікація наведених вище інформаційних моделей по-різному проявляється в управлінні фінансовими потоками на рівні місцевих бюджетів, які перебувають на стику мікроекономіки та інституціональної економіки, включаючи адаптивну поведінку двох бюджетних фондів — загального та спеціального.

Розрахунки, проведені зі звітними даними про виконання місцевих бюджетів (табл. 3.14), вказують на відхід від стандартного інституціонального підходу до управління фінансовими ресурсами місцевих бюджетів, коли їхні доходи значної мірою формувались зваженою державною трансфертною політикою. Обсяг офіційних трансфертів у структурі доходів бюджетів переважав обсяг податкових надходжень. Починаючи з 2020 р. спостерігаються нові тенденції, які свідчать про інший, більш економічно справедливий метод формування доходів місцевих бюджетів. Тут головна роль відводиться укріпленню їхньої дохідної бази, що в теорії вважається позитивним класичним результатом діяльності державних і місцевих органів влади.

Розраховані на основі даних табл. 3.14 емпіричні коефіцієнти еластичності офіційних трансфертів і обсяги податкових надходжень вказують на висхідний тренд заміни трансфертів доходами від оплати праці, які є переважно головним джерелом формування доходів бюджетів територіальних громад і слугують передумовою соціального розвитку.

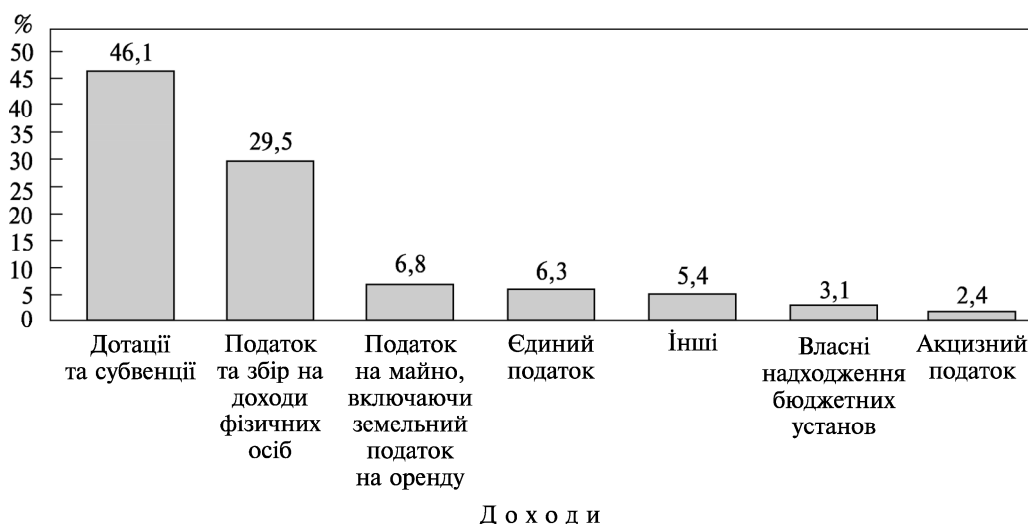

Рис. 3.11. Структура доходів місцевих бюджетів у 2019 р.

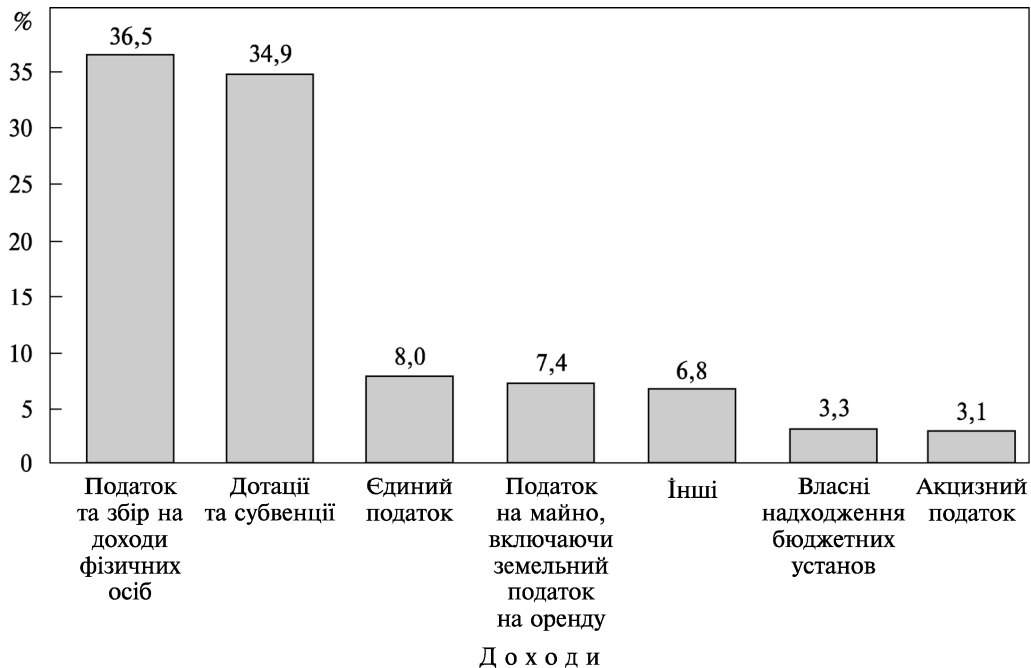

Рис. 3.12. Структура доходів місцевих бюджетів у 2021 р.

Емпіричні коефіцієнти еластичності розраховані за фактичними даними за формулою: $E_n = \frac{\Delta y}{y} : \frac{\Delta x}{x}$, де x і y — вихідні значення податкових надходжень (x) та офіційних трансфертів (y). Розрахунки наведені нижче:

$$E_{2019} = 1,44; E_{2020} = 0,59;$$

$$E_{2021} = 0,5; E_{2022} = 0,36.$$

Емпіричні коефіцієнти еластичності свідчать, що в 2019 р. на кожен одиницю податкових надходжень припадало 1,44 од. офіційних трансфертів; у 2020 — 0,59; 2021 — 0,5; 2022 — 0,36. Фактично динаміка податкових надходжень обсягів трансфертів протягом 2019—2022 рр. знизилась у чотири рази (табл. 3.15).

Однак класичне розуміння інститутів децентралізації як правил гри в сучасних кризових умовах у більш детальному дослідженні процесів управління на місцевому рівні виглядає як штучний поворот до природних проблем, що зумовили податкові надходження у додатному прирості.

Надходження податку з доходів фізичних осіб до місцевих бюджетів пояснюються, по-перше, зростанням відрахувань із грошового забезпечення військовослужбовців; по-друге, певну роль відіграло збільшення нормативу зарахування ПДФО до місцевих бюджетів — з 60 до 64 % від початку 2022 р. [10].

Розглядаючи помісячну динаміку надходжень податку на доходи фізичних осіб із грошового забезпечення, грошових винагород та інших виплат,

РОЗДІЛ 3. Емпіричні дослідження місцевого бюджетування

одержаних військовослужбовцями й особами рядового і начальницького складу у 2018—2022 рр., помітним є рекордне зростання таких надходжень, починаючи з березня 2022 р. [10].

Перелічені пріоритетні заходи — невід’ємна частина державної фінансової політики. Від повноти і точності направлень грошово-бюджетних заходів на рівні регіонів залежить адекватність, своєчасність та ефективність реалізації курсу на забезпечення людського розвитку в областях, територія яких виглядає безпечною для мігрантів із районів воєнних дій.

У літературі склався консенсус стосовно бюджетної підтримки територіальних громад. Переважає твердження, оцінене в темах приросту бюджетних асигнувань, що державна регіональна політика виявляється проактивною з позицій практики бюджетування місцевих бюджетів.

Такий підхід, з нашої точки зору, потребує певної конкретизації і коригування. Дослідження цієї проблеми потребує зіставлення у часі (за 2019 і 2022 рр.) двох статистичних рядків: розподілу податкових надходжень по областях України у розрахунку на одного жителя за критерієм кількісного зростання показників і розподілу трансфертів між областями України у розрахунку на одного жителя за критерієм спадання показників (табл. 3.15). Особливу значимість в аналізі цієї таблиці набуває оцінка перших десяти областей. Показники створюють ґрунтовне уявлення про управління бюджетним процесом на місцевому рівні і дають розуміння можливості поглиблення ризиків, з якими стикаються регіони у разі забезпечення стабільності людського розвитку у воєнний і післявоєнний періоди.

Перша десятка областей, до якої входять регіони із найменшим обсягом податкових надходжень, отримують найбільший трансфертний дохід (гр. 2, 4, 7, 9). Такий рівень хибних міжбюджетних відносин спостерігається протягом тривалого часу і є закономірним для діючої фінансово-бюджетної політики держави.

Спотворення принципів і нехтування цілями децентралізації має об’єктивну основу, яка позбавлена змістовних рекомендацій щодо виправлення незадовільної ситуації у сфері місцевого самоврядування. Більшість областей із невисокими міжбюджетними надходженнями і, відповідно, беніфіціарами державних і недержавних трансфертів є тими, які внаслідок бойових дій взяли на себе основний тягар фінансового навантаження із забезпечення соціальної підтримки і соціального розвитку внутрішньо переміщених осіб. До таких областей належать, крім Львівської обл., яка має значні податкові надходження, шість західних областей — Закарпатська, Волинська, Рівненська, Чернівецька, Івано-Франківська, Тернопільська. Місцеві органи, намагаючись долати перешкоди непередбачуваних подій, стикаються з труднощами локального і макроекономічного характеру.

Тренд бюджетних доходів місцевих бюджетів у відносному вимірі постійно знижується. У 2019 р. частка трансфертів перевищувала податкові надходження у згаданих областях від 2,6 до 3,13 раза; 2022 р. коливалася від 0,74 до 0,99 раза. У середньому податкові надходження по західних областях України у 2019—2022 рр. зросли на 54 %, трансферти знизились на 53 %. Фактично динаміка доходів (податкових надходжень і трансфертів) до місцевих бюдже-

Емпіричні дослідження проблем соціальної стабільності

Статті	2019	
	Загальний фонд, %	Спеціальний фонд, %
Д о х о д и		
Податкові надходження	40,4	4,2
Неподаткові надходження	0,3	37,8
Доходи від власності та підприємницької діяльності	10,9	0,2
Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності	56,8	—
Інші неподаткові надходження	32,3	9,2
Власні надходження бюджетних установ	—	90,5
Доходи від операцій з капіталом	0,001	7,8
Офіційні трансферти, з них	58,6	48,9
від органів державного управління	66,6	71,4
Цільові фонди	—	2,5
Н а д х о д ж е н н я		
державних цільових фондів	—	—
пенсійного фонду України	—	—
фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття	—	—
фонду соціального страхування України	—	—
Інші надходження	0,7	0,1
Усього доходів	100,0	100,0
В и т р а т и		
Оплата праці і нарахування на заробітну плату	30,6	0,98
Використання товарів і послуг	0,98	13,4
Обслуговування боргових зобов'язань	0,1	—
Поточні трансферти, з них	33,1	3,1
органам державного управління інших рівнів	4,1	0,3
Соціальне забезпечення	16,4	0,05
Інші поточні видатки	0,1	0,1
Нерозподілені видатки	0,1	—
Придбання основного капіталу	—	48,3
Капітальні трансферти, з них:	1,2	34,1
органам державного управління інших рівнів	0,0	1,3
Внутрішнє кредитування	0,1	0,1
Зовнішнє кредитування	—	0,001
У с ь о г о в и т р а т	100,0	100,0
Профіцит/дефіцит за звітний період	9,7	– 66,9

Джерело: Розраховано за даними Міністерства фінансів України.

Р О З Д І Л 3. Емпіричні дослідження місцевого бюджетування

ТАБЛИЦЯ 3.14

2020		2021		2022	
Загальний фонд, %	Спеціальний фонд, %	Загальний фонд, %	Спеціальний фонд, %	Загальний фонд, %	Спеціальний фонд, %
61,8	3,88	65,8	1,8	72,5	0,2
0,5	27,4	0,5	19,6	0,4	23,7
11,6	0,1	0,1	0,1	19,9	1,4
54,9	—	0,2	—	51,4	—
33,5	8,1	1,3	2,8	28,7	0,7
—	91,6	—	—	—	97,9
0,1	7,4	0,1	4,4	0,002	5,2
36,9	59,8	32,9	73,5	26,3	67,6
79,9	81,3	91,4	78,1	84,7	84,7
—	—	—	—	—	1,0
—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—
0,8	0,01	0,02	0,02	0,7	3,3
100	100	100	100	100	100
51,2	0,9	58,6	0,9	52,1	1,2
18,5	11,4	18,4	9,5	21,6	13,9
0,4	0,01	0,5	0,02	0,6	0,1
25,5	4,1	18,5	20,6	21,6	17,7
9,7	0,1	14,3	0,02	14,5	0,007
2,6	0,1	2,7	0,05	9,7	0,2
0,1	0,1	0,1	0,04	0,1	0,0
0,1	—	0,1	—	1,1	—
—	48,1	—	38,3	0,001	32,1
1,5	35,1	1,0%	30,6	0,2	34,6
—	1,0	1,4	1,4	32,5	6,6
0,04	0,2	0,1	0,01	0,2	0,2
—	0,003	—	—	0,2	—
100	100	100	100	0,2	100
9,7	– 66,9	14,0	– 52,1	6,0	– 49,0

Емпіричні дослідження проблем соціальної стабільності

Фінансові показники по регіонах України

2019				
Область	Податкові надходження за зростанням, грн	Область	Трансферти, грн	Гр. 4/гр. 2
Луганська	1599,0	Волинська	13 051,9	2,80
Донецька	3133,6	Рівненська	13 025,9	2,85
Чернівецька	3632,1	Івано-Франківська	12 343,2	2,80
Закарпатська	3969,8	Закарпатська	12 168,9	3,07
Тернопільська	4309,3	Чернівецька	11 852,3	3,26
Івано-Франківська	4415,1	Житомирська	11 511,1	2,04
Рівненська	4563,4	Кіровоградська	11 499,7	1,80
Волинська	4668,7	Чернігівська	11 378,3	3,13
Херсонська	4904,1	Тернопільська	11 217,5	2,60
Хмельницька	5431,9	Черкаська	10 908,9	1,79
Житомирська	5632,1	Хмельницька	10 858,9	2,99
Вінницька	6037,2	Харківська	10 837,8	1,48
Чернігівська	6043,8	Київська	10 580,8	1,22
Сумська	6055,0	Вінницька	10 542,4	1,75
Черкаська	6102,5	Херсонська	10 460,6	2,13
Миколаївська	6134,6	Сумська	10 150,0	1,68
Львівська	6197,0	Миколаївська	9953,0	1,62
Кіровоградська	6384,1	Львівська	9815,5	1,58
Одеська	6952,2	Полтавська	9602,8	1,12
Харківська	7306,2	Одеська	9325,4	1,34
Запорізька	7394,5	Запорізька	9042,2	1,22
Полтавська	8596,8	Дніпропетровська	8920,2	0,96
Київська	8670,9	м. Київ	4613,0	0,31
Дніпропетровська	9257,4	Донецька	4193,8	1,34
м. Київ	14 833,4	Луганська	3470,1	2,17

Джерело: Розраховано за даними Міністерства фінансів України.

тів у багатьох західних областях свідчить про нейтральність, точніше невизначеність, міжбюджетних механізмів забезпечення людського розвитку наявного населення на територіях, віддалених від лінії фронту. Якщо крім доходів перелічених областей враховувати і податкові надходження та трансферти Львівської обл., динаміка надходжень фінансових ресурсів західних регіонів показує мінімально висхідний тренд: податкові надходження групи із семи західних областей загалом підвищилися протягом 2019—2022 рр. на 63 %, трансферти знизились на 53 %. Такий тренд зумовлено більш економічно розвиненим потенціалом Львівської області.

Р О З Д І Л 3. Емпіричні дослідження місцевого бюджетування

Т А Б Л И Ц Я 3.15

за загальним фондом місцевих бюджетів

2022				
Область	Податкові надходження за зростанням, грн	Область	Трансферти, грн	Гр. 9/гр. 7
Луганська	2471,9	Закарпатська	6449,6	0,97
Донецька	4061,4	Волинська	5817,6	0,80
Чернівецька	5789,9	Рівненська	5805,2	0,79
Херсонська	6572,1	Чернівецька	5783,3	1,00
Закарпатська	6681,3	Херсонська	5471,6	0,83
Тернопільська	6836,5	Івано-Франківська	5383,5	0,74
Волинська	7269,6	Харківська	5227,6	0,52
Івано-Франківська	7280,7	Тернопільська	5167,1	0,76
Рівненська	7330,1	Миколаївська	5021,6	0,51
Хмельницька	8579,7	Кіровоградська	4833,2	0,54
Вінницька	8801,9	Житомирська	4790,2	0,51
Кіровоградська	8895,0	Вінницька	4728,5	0,54
Сумська	8976,6	Львівська	4680,6	0,44
Чернігівська	9253,9	Київська	4655,2	0,39
Черкаська	9286,0	Чернігівська	4600,8	0,50
Житомирська	9335,8	Хмельницька	4432,6	0,52
Миколаївська	9773,0	Черкаська	4427,8	0,48
Харківська	10 025,9	Одеська	4273,4	0,43
Одеська	10 032,1	Запорізька	4031,0	0,39
Запорізька	10 352,2	Дніпропетровська	3973,2	0,28
Львівська	10 685,7	Сумська	3959,2	0,44
Київська	11 884,7	Полтавська	3955,0	0,31
Полтавська	12 615,1	м. Київ	2179,0	0,11
Дніпропетровська	14 155,0	Донецька	2023,9	0,50
м. Київ	18 993,2	Луганська	1718,9	0,70

До оцінки фінансових ресурсів для забезпечення соціального розвитку міграційного населення слід додати кошти, які потрібні для підтримки тих, хто виїхав за межі України. Мова, зокрема, йдеться про навчання українських дітей у Польщі. Зараз 188 тис. дітей шкільного і дошкільного віку з тимчасово переміщених сімей відвідують заклади освіти у Республіці Польща. Багато українських шкіл у Польщі, які існували як школи вихідного дня чи факультативи, розширили програми навчання і збільшили кількість учнів. Звідси витікає, що продовження навчання в освітніх закладах потребує фінансової допомоги з боку України.

На місцеві бюджети, незважаючи на кризову ситуацію, у найближчій перспективі накладатимуться додаткові витрати, пов'язані з новим поштовхом до розвитку дошкільної освіти з боку Міністерства освіти і науки України. Найбільш ефективним вбачається використання наявної інфраструктури для розширення доступу до дошкільної освіти. Дошкільна освіта — важливий етап становлення і розвитку дитини, сприяючи формуванню основ соціальної адаптації, потреб у реалізації творчих здібностей, позитивного ставлення до праці, правильної системи цінностей. Одним із головних завдань МОН України стає піднесення якості дошкільної освіти як першого ступеня навчання, що сприяє успішній академічній адаптації дітей на наступних освітніх рівнях. Пріоритетами МОН України стає найбільш ефективне використання наявної інфраструктури для розширення доступу до дошкільної освіти, що потребує відповідного збільшення інвестицій у дошкільну освіту. Поставлено завдання спільними зусиллями всіх стейкхолдерів напрацювати ефективну модель дошкільної освіти, яка, в першу чергу, сприятиме розвитку особистості, а також дасть можливість педагогам повноцінно навчати дітей у школах [11].

У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема креативної інноваційної діяльності в будівельній сфері, у межах якої існують умови для впровадження новітніх технологічних регламентів, що є еквівалентними гармонізованим стандартам у рамках виконання Регламенту (ЄС) № 305/2011 Європейського Парламенту і Ради від 09.03.2011 (Директива Ради 89/106/ЄС). Проте в Україні гармонізація з регламентами ЄС проведена не повною мірою. Значна частина державних будівельних норм була оновлена ще у 2016 р. і спрямована на нормування робіт, технології їх виконання. Через відсутність державного замовлення на кінцеві підсумки цієї діяльності вказані роботи були припинені [12]. У результаті — лише невелика кількість будівельних норм минулого століття, які зафіксовані в ДОСТах та СНІПах, були переглянуті. Підприємства, які працюють без дотримання державних стандартів, користуються технічними умовами, що не поліпшують якість продукції. Разом із тим зникає гарантія не тільки на вартість робіт, а й бракує гарантій на дотримання договірних строків введення в дію об'єктів будівництва [13].

Інертність будівельної галузі заважає розвитку системи дошкільної освіти, її спрямованості на створення оптимальних умов раннього розвитку дитини. Для динаміки сучасного предметно-просторового середовища необхідно встановлювати санітарно-епідеміологічні вимоги до розміщення, облаштування, утримання та організації режиму роботи в закладах дошкільної освіти незалежно від форм власності та підпорядкованості. Такі вимоги до організації режиму роботи закладів дошкільної освіти створені у ряді країн, і регламентують вимоги до транспорту, будівлі, внутрішньої обробки приміщень, роботи з оргтехнікою тощо.

Нормативні параметри проектної організації дошкільної освіти слід формувати найближчим часом, оскільки вони створюють умови не лише для подолання регіональних відмінностей у доступності й якості дошкільного виховання дитини у повоєнних умовах.

Важливим джерелом додаткового фінансування місцевих інвестицій є облігації місцевих позик. Проте облігації внутрішньої місцевої позики як фі-

нансового інструменту наповнення місцевих бюджетів не набули значного поширення на території України, а власне ринок муніципальних облігацій розвинений недостатньо. У 2021 р. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР) зареєструвала 86 випусків акцій на загальну суму 42,88 млрд грн, 113 випусків облігацій на загальну суму 9,98 млрд грн та 25,4 млн дол. США та 3 випуски облігацій внутрішніх місцевих позик на загальну суму 1,10 млрд грн [14]. Отже, в структурі ринків капіталу та організованих товарних ринків України місцеві запозичення не перевищують 0,1 % усього випуску облігацій. Такому мінімальному рівню обігу віртуальних активів на місцях можна дати пояснення, яке полягає в неефективному витратному механізмі тендерного відбору забудовників.

В існуючому тендерному механізмі домінує орієнтація на високу вартість будівництва закладів соціальної інфраструктури. Ціна зведення соціальних об'єктів обґрунтовується з застосуванням застарілих кошторисно-нормативних документів і витратного ресурсного методу. Будівельна галузь не перейшла на сучасні методи визначення вартості будівництва (прибутковий і порівняльний), які застосовуються в країнах із розвинутою ринковою економікою. Частково модернізовані в Україні Правила визначення вартості будівництва 2013 р. не відповідають сучасним вимогам. На їх підставі підрядник завжди матиме переваги перед замовником, оскільки перший на юридичних основах може довести будь-яку вартість будівництва. Лише невелика кількість будівельних норм ХХ ст., які зафіксовані в ДОСТАх і СНІПах, була переглянута на початку 1990-х років у зв'язку з розширенням інвестиційних контактів з іноземними партнерами. Задоволення вимог оновлених державних стандартів вимагає модернізації виробництва і поліпшення якості будівельних робіт, що тягне збільшення витрат. Назріла потреба в оволодінні сучасними технологіями будівництва й управлінні інвестиційним процесом, який активізуватиме приплив активів через механізм місцевих запозичень.

Проте перебільшувати значення випуску облігацій для відновлення і розвитку мережі соціальних об'єктів не варто. Їхній інвестиційний потенціал доки обмежений економічними умовами воєнного і післявоєнного часу. Рольова функція місцевих запозичень полягає у можливості швидкого інвестування в інфраструктурні об'єкти, важливі для задоволення місцевих потреб і людського розвитку в рамках територіальних громад. Це дуже нагальне питання у зв'язку з міграційним навантаженням регіонів, втратою чи руйнуванням інфраструктурних закладів.

Домінуючу роль у ланцюзі місцевих бюджетів з ринком інвестиційного капіталу має відігравати зовнішні запозичення через інститут державно-приватного партнерства. Поки зовнішнє кредитування у структурі витрат місцевих бюджетів мінімальне і дорівнює 7,780 тис. грн, або 0, 0,001 % усіх витрат спеціального фонду (табл. 3.13). Платформою для залучення приватних капіталовкладень у ключові сектори української економіки, зокрема й ті, що фінансуються з місцевих бюджетів, може стати компанія BlackRock. З цією найбільшою у світі інвестиційною компанією Міністерство економіки України підписало 10 листопада 2022 р. у Вашингтоні угоду, якою передбачено надання консультацій із фінансових ринків і складання дорожньої карти інвестицій в Україну через систему державно-приватного партнерства. BlackRock — най-

більша у світі за розміром активів інвестиційна компанія зі штаб-квартирою в Нью-Йорку. Станом на 1 січня 2023 р. під її управлінням перебувало близько 1 тис. фондів з активами 8,6 трлн дол. Хоча за минулий рік цей обсяг скоротився на 14 %, втім це однаково дуже багато — близько третини ВВП Сполучених Штатів Америки (25,3 трлн дол. у 2022 р.), або майже 287 українських бюджетів на поточний рік (якщо рахувати за середньорічним курсом, закладеним у бюджет 2023 — 42,2 грн/дол.). BlackRock неодноразово визнавалася найкращою інвесткомпанією світу за різними показниками. На перше місце її, наприклад, поставили експерти Willis Towers Watson, які оцінювали не лише поточні інвестиції, а й перспективи фінансових установ [15].

Україна очікує, що до 2032 р. її повоєнні потреби у фінансуванні становитимуть 350—750 млрд дол. Менеджери компанії передбачають, що значна частина цих коштів спрямовуватимуться на відновлення, реконструкцію, модернізацію і, як і раніше, задовольнятиметься за рахунок прямих державних витрат. Напрямами інвестування стануть сільське господарство, енергетика, виробництво, інформаційні технології та інфраструктура. Відновлення української економіки також буде націлено на сучасну якість інноваційного технологічного освоєння виробництва та надання послуг. Мінімальне значення зовнішніх інвестицій в соціальну інфраструктуру під час активної фази російсько-української війни має бути мінімум 600 млн грн.

Фінансування інвестиційного процесу з різних джерел, який опосередковується приватно-державним партнерством, буде найбільш ефективним, застосовуючи менеджерські методи цільового планування. Практичною моделлю, що успішно випробувана на практиці, є програмний бюджет і програмно-цільовий метод його розробки.

Оцінюючи світовий досвід застосування програмно-цільового методу з погляду форм державно-приватного регулювання, можна підсумувати, що урядами було визначено сім основних підходів: 1) формування програм зі 100 % державним фінансуванням; 2) реалізація програм, що передбачають використання грошових ресурсів як державних, так і приватних інвесторів; 3) створення вигідних економіко-правових умов для розвитку приватного сектору у визначених урядом напрямках; 4) стимулювання конкуренції для інтенсивного розвитку пріоритетних галузей; 5) сприяння взаємовигідному співробітництву між різними суб'єктами приватного та державного секторів; 6) застосування інструментів державної фіскальної політики (пільгове оподаткування, субсидії тощо); 7) формування інфраструктури (створення інкубаторів, технологічних парків і центрів трансферу технологій). Як правило, уряди використовують відразу кілька схем регулювання, різниця полягає перш за все в обсягах виділених коштів на ту чи ту форми підтримки й обмеження частки участі держави в програмах [1].

ВИСНОВКИ

У монографії обґрунтовано необхідність поліпшення бюджетної політики. Неповнота і недосконалість методів регулювання міжбюджетних відносин через податковий механізм потребує додаткових соціальних технологій, дотримання яких сприятиме максимізації і цільовому спрямуванню фінансових ресурсів на більш повноцінне вирішення людських потреб регіону.

Для відповіді на поставлене питання у роботі застосовано загальнонауковий принцип системно-структурного дослідження під час визначення особливостей формування місцевих бюджетів; використовувався також порівняльний аналіз стану і динаміки надходжень фінансових ресурсів до бюджетів територіальних громад.

Дослідження виявило приховані незадовільні зміни у формуванні місцевих бюджетів. По-перше, зростання податкових надходжень — основного джерела місцевих бюджетів, відбулося за рахунок підвищення грошового забезпечення військовослужбовців, а не завдяки розширенню економічної бази оподаткування. По-друге, помітно скоротились обсяги трансфертів. Розраховані емпіричні коефіцієнти еластичності свідчать, що в 2019 р. на кожну одиницю податкових надходжень припадало 1,44 од. офіційних трансфертів, у 2020 — 0,59, 2021 — 0,5, 2022 — 0,36. Фактично динаміка податкових надходжень й обсяги трансферти протягом 2019—2022 рр. знизились вчетверо. По-третє, спостерігається тривалий нераціональний розподіл трансфертів, коли найбільші обсяги надходять до бюджетів областей із найменшими оподаткованими надходженнями.

Поглиблення територіальної нерівності у наданні послуг означає, що у бідних верств населення і майже половини середнього класу виявляється все менше можливостей здобути якісну освіту, здійснювати профілактику та охорону здоров'я, задовільнити духовні потреби. В областях, у яких витрати місцевих бюджетів нижче від медіанного рівня, коефіцієнт варіації витрат у розрахунку на особу у закладах загальної середньої освіти протягом 2016—2021 рр. зріс у 4,8 раза. В областях, де витрати місцевих бюджетів вище від медіанного рівня — у 1,23 раза. У закладах культури і мистецтва — в 1,5 та 1,1 раза; дошкільних закладах — в 2,9 та 2,1 раза; професійно-технічних закладах — в 0,78 та 2,3 раза; у центрах надання первинної медичної допомоги — в 0,582 та 4,6 раза. Фактично в областях з найменшим рівнем витрат, зокрема, у шкільних, дошкільних закладах та закладах культури і мистецтва, диференціація надання послуг населенню виявилася найбільшою.

Одним із важливих аспектів стабілізації місцевих бюджетів і зменшення варіації бюджетних витрат є регулювання структури бюджету за рахунок пе-

перозподілу коштів між загальним і спеціальним фондами. Аналітикою виявлені несприятливі тенденції, які свідчать про обмеженість потенціалу поповнення витратної частини загального фонду за рахунок спеціального фонду. Чинником цього можна вважати нездатність місцевих бюджетів щорічно підтримувати у попередніх обсягах фінансування місцевих потреб. Питома вага спеціального фонду у загальному фонді скорочується щороку на тлі зниження темпів власне загальних витрат по всіх соціальних закладах, крім професійно-технічних. У закладах загальної середньої освіти частка спеціального фонду зменшилась з 10,7 % у 2019 р. до 4,3 % у 2023 р.; у дошкільних закладах — з 12,4 до 4,02 %; культурі і мистецтві — з 14,9 до 6,4 %; професійно-технічних закладах — з 13,0 до 8,6 %. З об'єктивних причин реструктуризація місцевих бюджетів втрачає свій сенс.

Зроблено аналіз забезпечення населення житлом у масштабах країни та в розрізі окремих регіонів з урахуванням методологічних особливостей оцінки показників доступності житла, а також втрати частки житлового фонду внаслідок воєнних дій. Методологічно визначено показник і основний тренд доступності житла в Україні. Обґрунтовано прийнятний для сучасних умов інституціональний механізм доступності житла на основі принципу оренди.

Новизна дослідження полягає в обґрунтуванні використання механізму безстрокової оренди житла. Такі схеми можуть бути реалізовані на державному і регіональному рівнях за безпосередньої участі інвесторів і місцевих органів самоврядування у межах державно-приватного партнерства. Визначено позитивні та проблемні питання діючих механізмів будівництва і придбання житла. Показано перспективні напрями та можливі фінансові механізми реалізації державної житлової політики в умовах сучасного стану будівельної галузі та добробуту населення.

Відповідно до загальноприйнятої класифікації ринків житла за критерієм доступності в Україні загалом придбання житла серйозно ускладнено. Значення коефіцієнта доступності житла дорівнює 5. Вище від цього критерію житло вважається недоступним. Доступність житла розглядається як інструмент підвищення платоспроможного попиту населення на будівництво житла. Проведено моніторинг та оцінювання діючих інституціональних механізмів залучення коштів населення на придбання комфортного житла, з визначенням їхнього потенціалу стосовно вартості житла і доступності залучених фінансових ресурсів населення. Інтерпретуючи одержані результати, важливо мати на увазі, що інвестиційне значення кожного з цих ринкових механізмів у кожний момент часу достатньо умовні і не можуть слугувати універсальним мірилом доступності житла.

Для забезпечення доступності житла пропонується концепція орендних будинків некомерційного найму. Такий підхід дає можливість у пріоритетному порядку і за соціальними стандартами забезпечити житлом громадян, які мають невеликі доходи і потребують поліпшення житлових умов. Механізм розвитку дохідних домів некомерційного найму орієнтований на можливість пільгової оренди за ставками нижче від ринкових. Позитивне ставлення до механізму оренди спирається на європейську практику: майже 50 % домогосподарств в країнах Європи мешкають в орендованому житлі.

Висновки

Вихід житлової проблеми країни з кризового стану має враховувати різні вектори міжнародного досвіду, найважливішими з яких є залучення та використання фінансової допомоги. Поки масштаби такої помочі в Україні не відповідають практико-орієнтованій спрямованості завдань, які ставлять за мету відновити пошкоджене та зруйноване житло, як наслідок російсько-української війни. Успішна практика використання зарубіжної допомоги виявиться ефективною в умовах її концентрації в органах місцевого рівня та залучення донорських структур до їхнього цільового управління. Варто також ширше враховувати ринковий потенціал для стимулювання забудовників у відновленні житла, зокрема, компенсаційне субсидування та безвідсоткові позики.

Зростання обсягів житлового будівництва відбувається завдяки пільговим програмам фінансування житла. Саме доступність житла через програмний механізм є актуальним соціально-економічним завданням у надскладних умовах воєнного стану. Державні та місцеві програми дають змогу придбати житло, створюючи додатковий попит на нього з боку різних за рівнем доходу верств населення.

Систематизовано основні цілі, завдання, засади пільгових програм; проведено дослідження дієздатності найбільш значущих механізмів їх реалізації з визначенням нагальних організаційних форм застосування програмного підходу в аспекті доступності житла для населення.

Запропоновано авторську концепцію та базові методи застосування і реалізації програм, а саме — новий інструмент залучення коштів для реалізації місцевих інвестиційних проєктів, тобто облігації фондів місцевого розвитку. Передбачено участь банків у фінансуванні будівництва житла та інших інфраструктурних об'єктів у ролі агентів-ескроу, які захищають і обстоюють інтереси майбутніх власників нерухомості.

Розглянуто можливість докапіталізації програм, що надає можливість знизити відсоткові ставки за іпотечними кредитами та плату за отримання житла у фінансовий лізинг для громадян. Важливим вважається забезпечення доступності страхування предмета іпотеки в умовах високих воєнних ризиків.

Для поліпшення ситуації з кредитуванням ОСББ було б доцільно посилити роль бюджетних джерел як базового елемента допомоги, щоб стимулювати бюджети нижчого рівня збільшувати власний внесок у програми забезпечення населення житлом. Розглянуто проблеми розвитку житла соціального призначення, а також дискусійні питання приватизації житлової площі гуртожитків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання реалізації Закону України «Про житловий фонд соціального призначення»» від 23 липня 2008 р. № 682. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/682-2008-%D0%BF#Text>
2. Закон України «Про житловий фонд соціального призначення» від 12 січня 2006 р. № 3334-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3334-15#Text>
3. Семенцов В. Яким буде первинний ринок житла у 2023 році і чи витримає він ще один рік війни? 14 грудня 2022 р. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/12/14/694945/>
4. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі» від 14.09.2002. № 538-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/538-2002-%D1%80#Text>
5. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реформування місцевих бюджетів» від 23.05.2007. № 308-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/308-2007-%D1%80#Text>
6. Наказ Міністерства фінансів України «Про внесення Змін до Типової програмної класифікації видатків та кредитування місцевого бюджету» від 03.08.2023. № 427. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0427201-23#Text>
7. Закон України «Про внесення змін до розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України щодо посилення гнучкості місцевих бюджетів та підвищення оперативності прийняття рішень». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2390-20#Text>
8. Закон України «Про внесення змін до розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України щодо посилення гнучкості місцевих бюджетів та підвищення оперативності прийняття рішень». Ст. 1, ч. 2, п. 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2390-20#Text>
9. Стратегія реформування освіти в Україні. Рекомендації з освітньої політики. Розроблено за підтримки Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй, Міжнародного фонду «Відродження», Інституту відкритого суспільства (Будапешт). Київ, 2003. С. 23—243.
10. Онищук І. Аналіз виконання місцевих бюджетів. Доходи загального фонду (без трансфертів). URL: <https://decentralization.gov.ua/news/16105>
11. Пріоритети МОН у сфері дошкільця. 19 травня 2023 р. URL: <https://op.ua/news/osvita-v-ukraini/prioriteti-mon-u-sferi-doshkillya>
12. Згалат-Лозинська Л. О. Державне регулювання інноваційної діяльності в будівництві: теорія, методологія, стратегія розвитку. Київ: ДКС-Центр, 2020. С. 253—254.
13. Судак В. С. Проблеми будівельної галузі України та реальні загрози її зникнення. URL: <https://www.infobud.com.ua/vse-pro-svitovi-tendenci%D1%97-rozvitku-v-galuzi-budivnictva-proektuvannya-budivnictvo-ta-ekspluataciya/peredumovi-vprovadzhennya-vim-v-ukra%D1%97ni/problemi-budiveln%D1%97-galuzi-ukra%D1%97ni>
14. Річний звіт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку за 2021 рік. С. 27. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/document/?id=12887934>
15. Президент провів зустріч із керівництвом найбільшої у світі інвестиційної компанії щодо створення Фонду розвитку України. 5 травня 2023 р. URL: <https://president.gov.ua/news/prezident-proviv-zustrich-iz-kerivnictvom-najbilshoyi-u-svit-82725>

ДОДАТКИ ¹

ДОДАТОК 1

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ

НАКАЗ

21.12.2022 № 453

Про затвердження Змін до Типової програмної класифікації видатків та кредитування місцевого бюджету

Відповідно до Закону України “Про Державний бюджет України на 2023 рік”, пункту 4 Положення про Міністерство фінансів України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 року № 375, та з метою удосконалення бюджетної класифікації **НАКАЗУЮ:**

1. Затвердити Зміни до Типової програмної класифікації видатків та кредитування місцевого бюджету, затвердженої наказом Міністерства фінансів України від 20 вересня 2017 року № 793 (у редакції наказу Міністерства фінансів України від 17 грудня 2020 року № 781), що додаються.

2. Департаменту політики міжбюджетних відносин та місцевих бюджетів в установленому порядку забезпечити:

оприлюднення цього наказу;

доведення цього наказу до місцевих фінансових органів для використання в роботі.

3. Цей наказ набирає чинності з 01 січня 2023 року.

4. Контроль за виконанням цього наказу покласти на першого заступника Міністра Улютіна Д.В.

Міністр

С. Марченко

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства
фінансів України

21 грудня 2022 року № 453

¹ Додатки подано за першоджерелом.

**ЗМІНИ
до Типової програмної класифікації видатків
та кредитування місцевого бюджету**

1. Позиції:

1021	Надання загальної середньої освіти закладами загальної середньої освіти	0921
1022	Надання загальної середньої освіти спеціальними закладами загальної середньої освіти для дітей, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку	0922
1023	Надання загальної середньої освіти спеціалізованими закладами загальної середньої освіти	0922
1024	Забезпечення належних умов для виховання та розвитку дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, в дитячих будинках	0910
1025	Надання загальної середньої освіти навчально-реабілітаційними центрами для дітей з особливими освітніми потребами, зумовленими складними порушеннями розвитку	0922
1026	Надання загальної середньої освіти міжшкільними ресурсними центрами	0921
1031	Надання загальної середньої освіти закладами загальної середньої освіти	0921
1032	Надання загальної середньої освіти спеціальними закладами загальної середньої освіти для дітей, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку	0922
1033	Надання загальної середньої освіти спеціалізованими закладами загальної середньої освіти	0922
1034	Забезпечення належних умов для виховання та розвитку дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, в дитячих будинках	0910
1035	Надання загальної середньої освіти навчально-реабілітаційними центрами для дітей з особливими освітніми потребами, зумовленими складними порушеннями розвитку	0922
1040	Надання загальної середньої освіти за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією, що мають цільове призначення, виділених відповідно до рішень Кабінету Міністрів України у попередньому бюджетному періоді	
1041	Надання загальної середньої освіти закладами загальної середньої освіти	0921
1042	Надання загальної середньої освіти спеціальними закладами загальної середньої освіти для дітей, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку	0922
1043	Надання загальної середньої освіти спеціалізованими закладами загальної середньої освіти	0922
1044	Забезпечення належних умов для виховання та розвитку дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, в дитячих будинках	0910
1045	Надання загальної середньої освіти навчально-реабілітаційними центрами для дітей з особливими освітніми потребами, зумовленими складними порушеннями розвитку	0922
1046	Централізовані заходи у сфері освіти	0990
1050	Закупівля товарів, робіт і послуг, необхідних для забезпечення безпечного навчального процесу у закладах загальної середньої освіти, за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією (COVID-19)	

Додатки

1051	Надання загальної середньої освіти закладами загальної середньої освіти	0921
1052	Надання загальної середньої освіти спеціальними закладами загальної середньої освіти для дітей, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку	0922
1053	Надання загальної середньої освіти спеціалізованими закладами загальної середньої освіти	0922
1054	Забезпечення належних умов для виховання та розвитку дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, в дитячих будинках	0910
1055	Надання загальної середньої освіти навчально-реабілітаційними центрами для дітей з особливими освітніми потребами, зумовленими складними порушеннями розвитку	0922
1060	Надання загальної середньої освіти за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією (крім залишку коштів, що мають цільове призначення, виділених відповідно до рішень Кабінету Міністрів України у попередньому бюджетному періоді, а також коштів, необхідних для забезпечення безпечного навчального процесу у закладах загальної середньої освіти)	
1061	Надання загальної середньої освіти закладами загальної середньої освіти	0921
1062	Надання загальної середньої освіти спеціальними закладами загальної середньої освіти для дітей, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку	0922
1063	Надання загальної середньої освіти спеціалізованими закладами загальної середньої освіти	0922
1064	Забезпечення належних умов для виховання та розвитку дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, в дитячих будинках	0910
1065	Надання загальної середньої освіти навчально-реабілітаційними центрами для дітей з особливими освітніми потребами, зумовленими складними порушеннями розвитку	0922
1093	Підготовка кадрів закладами професійної (професійно-технічної) освіти та іншими закладами освіти за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією, що мають цільове призначення, виділених відповідно до рішень Кабінету Міністрів України у попередньому бюджетному періоді	0930
1094	Підготовка кадрів закладами професійної (професійно-технічної) освіти та іншими закладами освіти за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією (крім залишку коштів, що мають цільове призначення, виділених відповідно до рішень Кабінету Міністрів України у попередньому бюджетному періоді)	0930
1103	Підготовка кадрів закладами фахової передвищої освіти за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією, що мають цільове призначення, виділених відповідно до рішень Кабінету Міністрів України у попередньому бюджетному періоді	0941
1104	Підготовка кадрів закладами фахової передвищої освіти за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією (крім залишку коштів, що мають цільове призначення, виділених відповідно до рішень Кабінету Міністрів України у попередньому бюджетному періоді)	0941
1153	Забезпечення діяльності інклюзивно-ресурсних центрів за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією, що мають цільове призначення, виділених відповідно до рішень Кабінету Міністрів України у попередньому бюджетному періоді	0990
1154	Забезпечення діяльності інклюзивно-ресурсних центрів за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією (крім залишку коштів, що мають цільове при-	0990

Емпіричні дослідження проблем соціальної стабільності

	значення, виділених відповідно до рішень Кабінету Міністрів України у попередньому бюджетному періоді)	
1210	Надання освіти за рахунок залишку коштів за субвенцією з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами	0990
3221	Грошова компенсація за належні для отримання жилі приміщення для сімей осіб, визначених абзацами 5–8 пункту 1 статті 10 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», для осіб з інвалідністю I–II групи, яка настала внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час безпосередньої участі в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, визначених пунктами 11–14 частини другої статті 7 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», та які потребують поліпшення житлових умов	1060
8100	Захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру	
8753	Надання допомоги суб'єктам господарювання, що постраждали внаслідок надзвичайної ситуації або стихійного лиха, за рахунок коштів резервного фонду місцевого бюджету	0490
9241	Субвенція з місцевого бюджету на виплату грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення для сімей осіб, визначених абзацами 5–8 пункту 1 статті 10 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», для осіб з інвалідністю I–II групи, яка настала внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час безпосередньої участі в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, визначених пунктами 11–14 частини другої статті 7 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», та які потребують поліпшення житлових умов за рахунок відповідної субвенції з державного бюджету	0180

1. Замінити позиціями:

1021	Надання загальної середньої освіти закладами загальної середньої освіти за рахунок коштів місцевого бюджету	0921
1022	Надання загальної середньої освіти спеціальними закладами загальної середньої освіти для дітей, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку, за рахунок коштів місцевого бюджету	0922
1023	Надання загальної середньої освіти спеціалізованими закладами загальної середньої освіти за рахунок коштів місцевого бюджету	0922
1024	Забезпечення належних умов для виховання та розвитку дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, в дитячих будинках за рахунок коштів місцевого бюджету	0910
1025	Надання загальної середньої освіти навчально-реабілітаційними центрами для дітей з особливими освітніми потребами, зумовленими складними порушеннями розвитку, за рахунок коштів місцевого бюджету	0922

Додатки

1026	Надання загальної середньої освіти міжшкільними ресурсними центрами за рахунок коштів місцевого бюджету	0921
1031	Надання загальної середньої освіти закладами загальної середньої освіти за рахунок освітньої субвенції	0921
1032	Надання загальної середньої освіти спеціальними закладами загальної середньої освіти для дітей, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку, за рахунок освітньої субвенції	0922
1033	Надання загальної середньої освіти спеціалізованими закладами загальної середньої освіти за рахунок освітньої субвенції	0922
1034	Забезпечення належних умов для виховання та розвитку дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, в дитячих будинках за рахунок освітньої субвенції	0910
1035	Надання загальної середньої освіти навчально-реабілітаційними центрами для дітей з особливими освітніми потребами, зумовленими складними порушеннями розвитку, за рахунок освітньої субвенції	0922
1040	Надання загальної середньої освіти за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду, що мають цільове призначення, виділених відповідно до рішень Кабінету Міністрів України у попередніх бюджетних періодах	
1041	Надання загальної середньої освіти закладами загальної середньої освіти за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду, що мають цільове призначення, виділених відповідно до рішень Кабінету Міністрів України у попередніх бюджетних періодах	0921
1042	Надання загальної середньої освіти спеціальними закладами загальної середньої освіти для дітей, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку, за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду, що мають цільове призначення, виділених відповідно до рішень Кабінету Міністрів України у попередніх бюджетних періодах	0922
1043	Надання загальної середньої освіти спеціалізованими закладами загальної середньої освіти за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду, що мають цільове призначення, виділених відповідно до рішень Кабінету Міністрів України у попередніх бюджетних періодах	0922
1044	Забезпечення належних умов для виховання та розвитку дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, в дитячих будинках за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду, що мають цільове призначення, виділених відповідно до рішень Кабінету Міністрів України у попередніх бюджетних періодах	0910
1045	Надання загальної середньої освіти навчально-реабілітаційними центрами для дітей з особливими освітніми потребами, зумовленими складними порушеннями розвитку, за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду, що мають цільове призначення, виділених відповідно до рішень Кабінету Міністрів України у попередніх бюджетних періодах	0922
1046	Централізовані заходи у сфері освіти за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду, що мають цільове призначення, виділених відповідно до рішень Кабінету Міністрів України у попередніх бюджетних періодах	0990
1050	Закупівля товарів, робіт і послуг, необхідних для забезпечення безпечного навчального процесу у закладах загальної середньої освіти, за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду (COVID-19)	

Емпіричні дослідження проблем соціальної стабільності

1051	Надання загальної середньої освіти закладами загальної середньої освіти за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду (COVID-19)	0921
1052	Надання загальної середньої освіти спеціальними закладами загальної середньої освіти для дітей, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку, за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду (COVID-19)	0922
1053	Надання загальної середньої освіти спеціалізованими закладами загальної середньої освіти за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду (COVID-19)	0922
1054	Забезпечення належних умов для виховання та розвитку дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, в дитячих будинках за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду (COVID-19)	0910
1055	Надання загальної середньої освіти навчально-реабілітаційними центрами для дітей з особливими освітніми потребами, зумовленими складними порушеннями розвитку, за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду (COVID-19)	0922
1060	Надання загальної середньої освіти за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду (крім залишку коштів, що мають цільове призначення, виділених відповідно до рішень Кабінету Міністрів України у попередніх бюджетних періодах, а також коштів, необхідних для забезпечення безпечного навчального процесу у закладах загальної середньої освіти)	
1061	Надання загальної середньої освіти закладами загальної середньої освіти за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду (крім залишку коштів, що мають цільове призначення, виділених відповідно до рішень Кабінету Міністрів України у попередніх бюджетних періодах, а також коштів, необхідних для забезпечення безпечного навчального процесу у закладах загальної середньої освіти)	0921
1062	Надання загальної середньої освіти спеціальними закладами загальної середньої освіти для дітей, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку, за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду (крім залишку коштів, що мають цільове призначення, виділених відповідно до рішень Кабінету Міністрів України у попередніх бюджетних періодах, а також коштів, необхідних для забезпечення безпечного навчального процесу у закладах загальної середньої освіти)	0922
1063	Надання загальної середньої освіти спеціалізованими закладами загальної середньої освіти за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду (крім залишку коштів, що мають цільове призначення, виділених відповідно до рішень Кабінету Міністрів України у попередніх бюджетних періодах, а також коштів, необхідних для забезпечення безпечного навчального процесу у закладах загальної середньої освіти)	0922
1064	Забезпечення належних умов для виховання та розвитку дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, в дитячих будинках за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду (крім залишку коштів, що мають цільове призначення, виділених відповідно до рішень Кабінету Міністрів України у попередніх бюджетних періодах, а також коштів, необхідних для забезпечення безпечного навчального процесу у закладах загальної середньої освіти)	0910
1065	Надання загальної середньої освіти навчально-реабілітаційними центрами для дітей з особливими освітніми потребами, зумовленими складними порушеннями	0922

Додатки

	розвитку, за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду (крім залишку коштів, що мають цільове призначення, виділених відповідно до рішень Кабінету Міністрів України у попередніх бюджетних періодах, а також коштів, необхідних для забезпечення безпечного навчального процесу у закладах загальної середньої освіти)	
1093	Підготовка кадрів закладами професійної (професійно-технічної) освіти та іншими закладами освіти за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду, що мають цільове призначення, виділених відповідно до рішень Кабінету Міністрів України у попередніх бюджетних періодах	0930
1094	Підготовка кадрів закладами професійної (професійно-технічної) освіти та іншими закладами освіти за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду (крім залишку коштів, що мають цільове призначення, виділених відповідно до рішень Кабінету Міністрів України у попередніх бюджетних періодах)	0930
1103	Підготовка кадрів закладами фахової передвищої освіти за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду, що мають цільове призначення, виділених відповідно до рішень Кабінету Міністрів України у попередніх бюджетних періодах	0941
1104	Підготовка кадрів закладами фахової передвищої освіти за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду (крім залишку коштів, що мають цільове призначення, виділених відповідно до рішень Кабінету Міністрів України у попередніх бюджетних періодах)	0941
1153	Забезпечення діяльності інклюзивно-ресурсних центрів за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду, що мають цільове призначення, виділених відповідно до рішень Кабінету Міністрів України у попередніх бюджетних періодах	0990
1154	Забезпечення діяльності інклюзивно-ресурсних центрів за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду (крім залишку коштів, що мають цільове призначення, виділених відповідно до рішень Кабінету Міністрів України у попередніх бюджетних періодах)	0990
1210	Надання освіти за рахунок залишку коштів за субвенцією з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами на кінець бюджетного періоду	0990
3221	Грошова компенсація за належні для отримання жилі приміщення для сімей осіб, визначених пунктами 2—5 частини першої статті 10 ¹ Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», для осіб з інвалідністю I—II групи, яка настала внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час безпосередньої участі в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, визначених пунктами 11—14 частини другої статті 7 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», та які потребують поліпшення житлових умов	1060
8100	Захист населення і територій від надзвичайних ситуацій	
8753	Надання допомоги суб'єктам господарювання, що постраждали внаслідок надзвичайної ситуації або стихійного лиха, за рахунок коштів резервного фонду місцевого бюджету на умовах повернення	0490

Емпіричні дослідження проблем соціальної стабільності

9241	Субвенція з місцевого бюджету на виплату грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення для сімей осіб, визначених пунктами 2–5 частини першої статті 10 ¹ Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», для осіб з інвалідністю I–II групи, яка настала внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час безпосередньої участі в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, визначених пунктами 11–14 частини другої статті 7 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», та які потребують поліпшення житлових умов	0180
------	---	------

2. Доповнити позиціями такого змісту:

9313	Субвенція з місцевого бюджету на придбання шкільних автобусів за рахунок відповідної субвенції з державного бюджету	0180
9314	Субвенція з місцевого бюджету на облаштування безпечних умов у закладах загальної середньої освіти за рахунок відповідної субвенції з державного бюджету	0180

3. Позиції:

5047	Реконструкція спортивного комплексу «Металург» комунального позашкільного навчального закладу «Дитячо-юнацька спортивна школа № 1» Криворізької міської ради	0810
9411	Субвенція з місцевого бюджету на забезпечення подачею кисню ліжкового фонду закладів охорони здоров'я, які надають стаціонарну медичну допомогу пацієнтам з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2, за рахунок відповідної субвенції з державного бюджету	0180
9412	Субвенція з місцевого бюджету на забезпечення здійснення деяких заходів, спрямованих на запобігання виникненню та поширенню, локалізацію та ліквідацію спалахів, епідемій та пандемій гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, за рахунок відповідної субвенції з державного бюджету	0180
9413	Субвенція з місцевого бюджету на облаштування тимчасових закладів охорони здоров'я (спеціалізованих шпиталів) для надання медичної допомоги пацієнтам з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2, за рахунок відповідної субвенції з державного бюджету	0180
9414	Субвенція з місцевого бюджету на забезпечення централізованою подачею кисню ліжкового фонду закладів охорони здоров'я, які надають стаціонарну медичну допомогу пацієнтам з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2, за рахунок відповідної субвенції з державного бюджету	0180
9420	Субвенція з місцевого бюджету за рахунок залишку коштів медичної субвенції, що утворився на початок бюджетного періоду	0180
9440	Субвенція з місцевого бюджету на здійснення доплат медичним та іншим працівникам закладів охорони здоров'я за рахунок відповідної субвенції з державного бюджету	0180

Додатки

9450	Субвенція з місцевого бюджету на придбання ангиографічного обладнання за рахунок відповідної субвенції з державного бюджету	0180
9480	Субвенція з місцевого бюджету на реалізацію заходів, спрямованих на розвиток системи охорони здоров'я у сільській місцевості за рахунок відповідної субвенції з державного бюджету	0180
9490	Субвенція з місцевого бюджету на реалізацію заходів, спрямованих на розвиток системи охорони здоров'я у сільській місцевості, за рахунок залишку коштів відповідної субвенції з державного бюджету, що утворився на початок бюджетного періоду	0180
9580	Субвенція з місцевого бюджету на будівництво сучасного біатлонного комплексу в с. Поляниця Яремчанської міської ради Івано-Франківської області за рахунок відповідної субвенції з державного бюджету	0180

ВИКЛЮЧИТИ.

**Директор Департаменту
політики міжбюджетних
відносин та місцевих бюджетів**

О. Корень

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства фінансів України

20.09.2017 № 793

(у редакції наказу

Міністерства фінансів України

17.12.2020 № 781)

ТИПОВА ПРОГРАМНА КЛАСИФІКАЦІЯ
видатків та кредитування місцевого бюджету

Код	Освіта
1010	Надання дошкільної освіти
1020	Надання загальної середньої освіти за рахунок коштів місцевого бюджету
1021	Надання загальної середньої освіти закладами загальної середньої освіти за рахунок коштів місцевого бюджету
1022	Надання загальної середньої освіти спеціальними закладами загальної середньої освіти для дітей, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку, за рахунок коштів місцевого бюджету
1023	Надання загальної середньої освіти спеціалізованими закладами загальної середньої освіти за рахунок коштів місцевого бюджету
1024	Забезпечення належних умов для виховання та розвитку дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, в дитячих будинках за рахунок коштів місцевого бюджету
1025	Надання загальної середньої освіти навчально-реабілітаційними центрами для дітей з особливими освітніми потребами, зумовленими складними порушеннями розвитку, за рахунок коштів місцевого бюджету
1026	Надання загальної середньої освіти міжшкільними ресурсними центрами за рахунок коштів місцевого бюджету
1030	Надання загальної середньої освіти за рахунок освітньої субвенції
1031	Надання загальної середньої освіти закладами загальної середньої освіти за рахунок освітньої субвенції
1032	Надання загальної середньої освіти спеціальними закладами загальної середньої освіти для дітей, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку, за рахунок освітньої субвенції
1033	Надання загальної середньої освіти спеціалізованими закладами загальної середньої освіти за рахунок освітньої субвенції
1034	Забезпечення належних умов для виховання та розвитку дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, в дитячих будинках за рахунок освітньої субвенції
1035	Надання загальної середньої освіти навчально-реабілітаційними центрами для дітей з особливими освітніми потребами, зумовленими складними порушеннями розвитку, за рахунок освітньої субвенції
1040	Надання загальної середньої освіти за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду, що мають цільове призначення, виділених відповідно до рішень Кабінету Міністрів України у попередніх бюджетних періодах
1041	Надання загальної середньої освіти закладами загальної середньої освіти за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду, що мають

Додатки

	<i>цільове призначення, виділених відповідно до рішень Кабінету Міністрів України у попередніх бюджетних періодах</i>
1042	<i>Надання загальної середньої освіти спеціальними закладами загальної середньої освіти для дітей, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку, за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду, що мають цільове призначення, виділених відповідно до рішень Кабінету Міністрів України у попередніх бюджетних періодах</i>
1043	<i>Надання загальної середньої освіти спеціалізованими закладами загальної середньої освіти за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду, що мають цільове призначення, виділених відповідно до рішень Кабінету Міністрів України у попередніх бюджетних періодах</i>
1044	<i>Забезпечення належних умов для виховання та розвитку дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, в дитячих будинках за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду, що мають цільове призначення, виділених відповідно до рішень Кабінету Міністрів України у попередніх бюджетних періодах</i>
1045	<i>Надання загальної середньої освіти навчально-реабілітаційними центрами для дітей з особливими освітніми потребами, зумовленими складними порушеннями розвитку, за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду, що мають цільове призначення, виділених відповідно до рішень Кабінету Міністрів України у попередніх бюджетних періодах</i>
1046	<i>Централізовані заходи у сфері освіти за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду, що мають цільове призначення, виділених відповідно до рішень Кабінету Міністрів України у попередніх бюджетних періодах</i>
1050	<i>Закупівля товарів, робіт і послуг, необхідних для забезпечення безпечного навчального процесу у закладах загальної середньої освіти, за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду (COVID-19)</i>
1051	<i>Надання загальної середньої освіти закладами загальної середньої освіти за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду (COVID-19)</i>
1052	<i>Надання загальної середньої освіти спеціальними закладами загальної середньої освіти для дітей, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку, за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду (COVID-19)</i>
1053	<i>Надання загальної середньої освіти спеціалізованими закладами загальної середньої освіти за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду (COVID-19)</i>
1054	<i>Забезпечення належних умов для виховання та розвитку дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, в дитячих будинках за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду (COVID-19)</i>
1055	<i>Надання загальної середньої освіти навчально-реабілітаційними центрами для дітей з особливими освітніми потребами, зумовленими складними порушеннями розвитку, за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду (COVID-19)</i>
1060	<i>Надання загальної середньої освіти за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду (крім залишку коштів, що мають цільове призначення, виділених відповідно до рішень Кабінету Міністрів України у попередніх бюджетних періодах, а також коштів, необхідних для забезпечення безпечного навчального процесу у закладах загальної середньої освіти)</i>
1061	<i>Надання загальної середньої освіти закладами загальної середньої освіти за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду (крім залишку коштів, що мають цільове призначення, виділених відповідно до рішень Кабінету Міністрів України у попередніх бюджетних періодах, а також коштів, необхідних для забезпечення безпечного навчального процесу у закладах загальної середньої освіти)</i>

Емпіричні дослідження проблем соціальної стабільності

1062	<i>Надання загальної середньої освіти спеціальними закладами загальної середньої освіти для дітей, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку, за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду (крім залишку коштів, що мають цільове призначення, виділених відповідно до рішень Кабінету Міністрів України у попередніх бюджетних періодах, а також коштів, необхідних для забезпечення безпечного навчального процесу у закладах загальної середньої освіти)</i>
1063	<i>Надання загальної середньої освіти спеціалізованими закладами загальної середньої освіти за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду (крім залишку коштів, що мають цільове призначення, виділених відповідно до рішень Кабінету Міністрів України у попередніх бюджетних періодах, а також коштів, необхідних для забезпечення безпечного навчального процесу у закладах загальної середньої освіти)</i>
1064	<i>Забезпечення належних умов для виховання та розвитку дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, в дитячих будинках за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду (крім залишку коштів, що мають цільове призначення, виділених відповідно до рішень Кабінету Міністрів України у попередніх бюджетних періодах, а також коштів, необхідних для забезпечення безпечного навчального процесу у закладах загальної середньої освіти)</i>
1065	<i>Надання загальної середньої освіти навчально-реабілітаційними центрами для дітей з особливими освітніми потребами, зумовленими складними порушеннями розвитку, за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду (крім залишку коштів, що мають цільове призначення, виділених відповідно до рішень Кабінету Міністрів України у попередніх бюджетних періодах, а також коштів, необхідних для забезпечення безпечного навчального процесу у закладах загальної середньої освіти)</i>
1070	Надання позашкільної освіти закладами позашкільної освіти, заходи із позашкільної роботи з дітьми
1080	Надання спеціалізованої освіти мистецькими школами
1090	Підготовка кадрів закладами професійної (професійно-технічної) освіти та іншими закладами освіти
1091	<i>Підготовка кадрів закладами професійної (професійно-технічної) освіти та іншими закладами освіти за рахунок коштів місцевого бюджету</i>
1092	<i>Підготовка кадрів закладами професійної (професійно-технічної) освіти та іншими закладами освіти за рахунок освітньої субвенції</i>
1093	<i>Підготовка кадрів закладами професійної (професійно-технічної) освіти та іншими закладами освіти за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду, що мають цільове призначення, виділених відповідно до рішень Кабінету Міністрів України у попередніх бюджетних періодах</i>
1094	<i>Підготовка кадрів закладами професійної (професійно-технічної) освіти та іншими закладами освіти за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду (крім залишку коштів, що мають цільове призначення, виділених відповідно до рішень Кабінету Міністрів України у попередніх бюджетних періодах)</i>
1100	Підготовка кадрів закладами фахової передвищої освіти
1101	<i>Підготовка кадрів закладами фахової передвищої освіти за рахунок коштів місцевого бюджету</i>
1102	<i>Підготовка кадрів закладами фахової передвищої освіти за рахунок освітньої субвенції</i>
1103	<i>Підготовка кадрів закладами фахової передвищої освіти за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду, що мають цільове призначення, виділених відповідно до рішень Кабінету Міністрів України у попередніх бюджетних періодах</i>

Додатки

1104	<i>Підготовка кадрів закладами фахової передвищої освіти за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду (крім залишку коштів, що мають цільове призначення, виділених відповідно до рішень Кабінету Міністрів України у попередніх бюджетних періодах)</i>
1110	Підготовка кадрів закладами вищої освіти
1120	Підвищення кваліфікації, перепідготовка кадрів закладами післядипломної освіти
1130	Методичне забезпечення діяльності закладів освіти
1140	Інші програми, заклади та заходи у сфері освіти
1141	<i>Забезпечення діяльності інших закладів у сфері освіти</i>
1142	<i>Інші програми та заходи у сфері освіти</i>
1150	Забезпечення діяльності інклюзивно-ресурсних центрів
1151	<i>Забезпечення діяльності інклюзивно-ресурсних центрів за рахунок коштів місцевого бюджету</i>
1152	<i>Забезпечення діяльності інклюзивно-ресурсних центрів за рахунок освітньої субвенції</i>
1153	<i>Забезпечення діяльності інклюзивно-ресурсних центрів за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду, що мають цільове призначення, виділених відповідно до рішень Кабінету Міністрів України у попередніх бюджетних періодах</i>
1154	<i>Забезпечення діяльності інклюзивно-ресурсних центрів за рахунок залишку коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду (крім залишку коштів, що мають цільове призначення, виділених відповідно до рішень Кабінету Міністрів України у попередніх бюджетних періодах)</i>
1160	Забезпечення діяльності центрів професійного розвитку педагогічних працівників
1170	Виконання заходів в рамках реалізації програми «Спроможна школа для кращих результатів»
1171	<i>Співфінансування заходів, що реалізуються за рахунок субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на реалізацію програми «Спроможна школа для кращих результатів»</i>
1172	<i>Виконання заходів в рамках реалізації програми «Спроможна школа для кращих результатів» за рахунок субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам</i>
1180	Виконання заходів, спрямованих на забезпечення якісної, сучасної та доступної загальної середньої освіти «Нова українська школа»
1181	<i>Співфінансування заходів, що реалізуються за рахунок субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на забезпечення якісної, сучасної та доступної загальної середньої освіти «Нова українська школа»</i>
1182	<i>Виконання заходів, спрямованих на забезпечення якісної, сучасної та доступної загальної середньої освіти «Нова українська школа» за рахунок субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам</i>
1190	Виконання заходів, спрямованих на боротьбу з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2, та її наслідками під час навчального процесу у закладах загальної середньої освіти
1191	<i>Співфінансування заходів, що реалізуються за рахунок субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на боротьбу з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2, та її наслідками під час навчального процесу у закладах загальної середньої освіти</i>
1192	<i>Виконання заходів, спрямованих на боротьбу з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2, та її наслідками під час навчального процесу у закладах загальної середньої освіти за рахунок субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам</i>

Емпіричні дослідження проблем соціальної стабільності

1200	Надання освіти за рахунок субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами
1210	Надання освіти за рахунок залишку коштів за субвенцією з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами на кінець бюджетного періоду
1220	Виконання заходів щодо створення навчально-практичних центрів сучасної професійної (професійно-технічної) освіти
1221	<i>Співфінансування заходів, що реалізуються за рахунок субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на створення навчально-практичних центрів сучасної професійної (професійно-технічної) освіти</i>
1222	<i>Виконання заходів щодо створення навчально-практичних центрів сучасної професійної (професійно-технічної) освіти за рахунок субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам</i>
1230	Виконання заходів щодо забезпечення пожежної безпеки в закладах загальної середньої освіти
1231	<i>Співфінансування заходів, що реалізуються за рахунок субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на забезпечення пожежної безпеки в закладах загальної середньої освіти</i>
1232	<i>Виконання заходів щодо забезпечення пожежної безпеки в закладах загальної середньої освіти за рахунок субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам</i>
1240	Виконання заходів щодо придбання обладнання, модернізації (проведення реконструкції та капітального ремонту) їдалень (харчоблоків) закладів загальної середньої освіти
1241	<i>Співфінансування заходів, що реалізуються за рахунок субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на придбання обладнання, модернізацію (проведення реконструкції та капітального ремонту) їдалень (харчоблоків) закладів загальної середньої освіти</i>
1242	<i>Виконання заходів щодо придбання обладнання, модернізації (проведення реконструкції та капітального ремонту) їдалень (харчоблоків) закладів загальної середньої освіти за рахунок субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам</i>
2000	Охорона здоров'я
2010	Багатопрофільна стаціонарна медична допомога населенню
2020	Спеціалізована стаціонарна медична допомога населенню
2030	Лікарсько-акушерська допомога вагітним, породіллям та новонародженим
2040	Санаторно-курортна допомога населенню
2050	Медико-соціальний захист дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування
2060	Створення банків крові та її компонентів
2070	Екстрена та швидка медична допомога населенню
2080	Амбулаторно-поліклінічна допомога населенню, крім первинної медичної допомоги
2090	Спеціалізована амбулаторно-поліклінічна допомога населенню
2100	Стоматологічна допомога населенню
2110	Первинна медична допомога населенню
2111	<i>Первинна медична допомога населенню, що надається центрами первинної медичної (медико-санітарної) допомоги</i>
2112	<i>Первинна медична допомога населенню, що надається фельдшерськими, фельдшерсько-акушерськими пунктами</i>
2113	<i>Первинна медична допомога населенню, що надається амбулаторно-поліклінічними закладами (відділеннями)</i>

Додатки

2120	Інформаційно-методичне та просвітницьке забезпечення в галузі охорони здоров'я
2130	Проведення належної медико-соціальної експертизи (МСЕК)
2140	Програми і централізовані заходи у галузі охорони здоров'я
2141	<i>Програми і централізовані заходи з імунопрофілактики</i>
2142	<i>Програми і централізовані заходи боротьби з туберкульозом</i>
2143	<i>Програми і централізовані заходи профілактики ВІЛ-інфекції/СНІДу</i>
2144	<i>Централізовані заходи з лікування хворих на цукровий та нецукровий діабет</i>
2145	<i>Централізовані заходи з лікування онкологічних хворих</i>
2146	<i>Відшкодування вартості лікарських засобів для лікування окремих захворювань</i>
2150	Інші програми, заклади та заходи у сфері охорони здоров'я
2151	<i>Забезпечення діяльності інших закладів у сфері охорони здоров'я</i>
2152	<i>Інші програми та заходи у сфері охорони здоров'я</i>
3000	Соціальний захист та соціальне забезпечення
3020	Забезпечення побутовим вугіллям окремих категорій громадян
3030	Надання пільг з оплати послуг зв'язку, інших передбачених законодавством пільг окремим категоріям громадян та компенсації за пільговий проїзд окремих категорій громадян
3031	<i>Надання інших пільг окремим категоріям громадян відповідно до законодавства</i>
3032	<i>Надання пільг окремим категоріям громадян з оплати послуг зв'язку</i>
3033	<i>Компенсаційні виплати на пільговий проїзд автомобільним транспортом окремим категоріям громадян</i>
3034	<i>Компенсаційні виплати за пільговий проїзд окремих категорій громадян на водному транспорті</i>
3035	<i>Компенсаційні виплати за пільговий проїзд окремих категорій громадян на залізничному транспорті</i>
3036	<i>Компенсаційні виплати на пільговий проїзд електротранспортом окремим категоріям громадян</i>
3050	Пільгове медичне обслуговування осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
3060	Оздоровлення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи
3070	Виплата компенсації реабілітованим
3090	Видатки на поховання учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни
3100	Надання соціальних та реабілітаційних послуг громадянам похилого віку, особам з інвалідністю, дітям з інвалідністю в установах соціального обслуговування
3101	<i>Забезпечення соціальними послугами стаціонарного догляду з наданням місця для проживання дітей з вадами фізичного та розумового розвитку</i>
3102	<i>Забезпечення соціальними послугами стаціонарного догляду з наданням місця для проживання, всебічної підтримки, захисту та безпеки осіб, які не можуть вести самостійний спосіб життя через похилий вік, фізичні та розумові вади, психічні захворювання або інші хвороби</i>
3103	<i>Навчання та трудове влаштування осіб з інвалідністю</i>
3104	<i>Забезпечення соціальними послугами за місцем проживання громадян, які не здатні до самообслуговування у зв'язку з похилим віком, хворобою, інвалідністю</i>
3105	<i>Надання реабілітаційних послуг особам з інвалідністю та дітям з інвалідністю</i>
3110	Заклади і заходи з питань дітей та їх соціального захисту

Емпіричні дослідження проблем соціальної стабільності

3111	<i>Утримання закладів, що надають соціальні послуги дітям, які опинились у складних життєвих обставинах, підтримка функціонування дитячих будинків сімейного типу та прийомних сімей</i>
3112	<i>Заходи державної політики з питань дітей та їх соціального захисту</i>
3113	<i>Підтримка та утримання малих групових будинків</i>
3120	<i>Здійснення соціальної роботи з вразливими категоріями населення</i>
3121	<i>Утримання та забезпечення діяльності центрів соціальних служб</i>
3122	<i>Заходи державної політики із забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків</i>
3123	<i>Заходи державної політики з питань сім'ї</i>
3124	<i>Створення та забезпечення діяльності спеціалізованих служб підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі</i>
3130	<i>Реалізація державної політики у молодіжній сфері</i>
3131	<i>Здійснення заходів та реалізація проектів на виконання Державної цільової соціальної програми «Молодь України»</i>
3132	<i>Утримання клубів для підлітків за місцем проживання</i>
3133	<i>Інші заходи та заклади молодіжної політики</i>
3140	<i>Оздоровлення та відпочинок дітей (крім заходів з оздоровлення дітей, що здійснюються за рахунок коштів на оздоровлення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи)</i>
3150	<i>Розселення та облаштування депортованих кримських татар та осіб інших національностей, депортованих з України</i>
3160	<i>Надання соціальних гарантій фізичним особам, які надають соціальні послуги громадянам похилого віку, особам з інвалідністю, дітям з інвалідністю, хворим, які не здатні до самообслуговування і потребують сторонньої допомоги</i>
3170	<i>Забезпечення реалізації окремих програм для осіб з інвалідністю</i>
3171	<i>Компенсаційні виплати особам з інвалідністю на бензин, ремонт, технічне обслуговування автомобілів, мотоколясок і на транспортне обслуговування</i>
3172	<i>Встановлення телефонів особам з інвалідністю I і II груп</i>
3180	<i>Надання пільг населенню (крім ветеранів війни і праці, військової служби, органів внутрішніх справ та громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи) на оплату житлово-комунальних послуг</i>
3190	<i>Соціальний захист ветеранів війни та праці</i>
3191	<i>Інші видатки на соціальний захист ветеранів війни та праці</i>
3192	<i>Надання фінансової підтримки громадським об'єднанням ветеранів і осіб з інвалідністю, діяльність яких має соціальну спрямованість</i>
3200	<i>Забезпечення обробки інформації з нарахування та виплати допомог і компенсацій</i>
3210	<i>Організація та проведення громадських робіт</i>
3220	<i>Грошова компенсація за належні для отримання жилі приміщення для окремих категорій населення відповідно до законодавства</i>
3221	<i>Грошова компенсація за належні для отримання жилі приміщення для сімей осіб, визначених пунктами 2—5 частини першої статті 10¹ Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», для осіб з інвалідністю I—II групи, яка настала внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час безпосередньої участі в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській обла-</i>

Додатки

	<i>стях, забезпеченні їх здійснення, у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, визначених пунктами 11—14 частини другої статті 7 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», та які потребують поліпшення житлових умов</i>
3222	Грошова компенсація за належні для отримання жилі приміщення для внутрішньо переміщених осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах антитерористичної операції у період її проведення, у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, перебуваючи безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів, та визнані особами з інвалідністю внаслідок війни III групи відповідно до пунктів 11—14 частини другої статті 7 або учасниками бойових дій відповідно до пунктів 19—21 частини першої статті 6 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», та які потребують поліпшення житлових умов
3223	<i>Грошова компенсація за належні для отримання жилі приміщення для сімей учасників бойових дій на території інших держав, визначених у абзаці першому пункту 1 статті 10 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», для осіб з інвалідністю I—II групи з числа учасників бойових дій на території інших держав, інвалідність яких настала внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, пов'язаних з перебуванням у цих державах, визначених пунктом 7 частини другої статті 7 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», та які потребують поліпшення житлових умов</i>
3224	<i>Грошова компенсація за належні для отримання жилі приміщення для сімей осіб, визначених у абзаці чотирнадцятому пункту 1 статті 10 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», для осіб з інвалідністю I—II групи, які стали особами з інвалідністю внаслідок поранень, каліцтва, контузії чи інших ушкоджень здоров'я, одержаних під час участі у Революції Гідності, визначених пунктом 10 частини другої статті 7 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», та які потребують поліпшення житлових умов</i>
3230	Видатки, пов'язані з наданням підтримки внутрішньо переміщеним та/або евакуйованим особам у зв'язку із введенням воєнного стану
3240	Інші заклади та заходи
3241	Забезпечення діяльності інших закладів у сфері соціального захисту і соціального забезпечення
3242	Інші заходи у сфері соціального захисту і соціального забезпечення
4000	Культура і мистецтво
4010	Фінансова підтримка театрів
4020	Фінансова підтримка філармоній, художніх і музичних колективів, ансамблів, концертних та циркових організацій
4030	Забезпечення діяльності бібліотек
4040	Забезпечення діяльності музеїв і виставок
4050	Забезпечення діяльності заповідників
4060	Забезпечення діяльності палаців і будинків культури, клубів, центрів дозвілля та інших клубних закладів
4070	Фінансова підтримка кінематографії
4080	Інші заклади та заходи в галузі культури і мистецтва

Емпіричні дослідження проблем соціальної стабільності

4081	<i>Забезпечення діяльності інших закладів в галузі культури і мистецтва</i>
4082	<i>Інші заходи в галузі культури і мистецтва</i>
5000	Фізична культура і спорт
5010	<i>Проведення спортивної роботи в регіоні</i>
5011	<i>Проведення навчально-тренувальних зборів і змагань з олімпійських видів спорту</i>
5012	<i>Проведення навчально-тренувальних зборів і змагань з неолімпійських видів спорту</i>
5020	<i>Здійснення фізкультурно-спортивної та реабілітаційної роботи серед осіб з інвалідністю</i>
5021	<i>Утримання центрів фізичної культури і спорту осіб з інвалідністю і реабілітаційних шкіл</i>
5022	<i>Проведення навчально-тренувальних зборів і змагань та заходів зі спорту осіб з інвалідністю</i>
5030	<i>Розвиток дитячо-юнацького та резервного спорту</i>
5031	<i>Утримання та навчально-тренувальна робота комунальних дитячо-юнацьких спортивних шкіл</i>
5032	<i>Фінансова підтримка дитячо-юнацьких спортивних шкіл фізкультурно-спортивних товариств</i>
5033	<i>Забезпечення підготовки спортсменів школами вищої спортивної майстерності</i>
5040	<i>Підтримка і розвиток спортивної інфраструктури</i>
5041	<i>Утримання та фінансова підтримка спортивних споруд</i>
5042	<i>Фінансова підтримка спортивних споруд, які належать громадським об'єднанням фізкультурно-спортивної спрямованості</i>
5043	<i>Розвиток спортивної інфраструктури, у тому числі реконструкція, будівельно-ремонтні роботи об'єктів закладів фізичної культури і спорту, що забезпечують розвиток резервного спорту, льодових палаців/арен та стадіонів</i>
5044	<i>Будівництво сучасного біатлонного комплексу в с. Полянці Яремчанської міської ради Івано-Франківської області</i>
5045	<i>Будівництво мультифункціональних майданчиків для занять ігровими видами спорту</i>
5046	<i>Будівництво нових, реконструкція та капітальний ремонт існуючих спортивних п'ятдесятиметрових і двадцятип'ятиметрових басейнів</i>
<i>{Позицію 5047 виключено на підставі Наказу Міністерства фінансів № 453 від 21.12.2022}</i>	
5048	<i>Розвиток спортивної інфраструктури</i>
5049	<i>Виконання окремих заходів з реалізації соціального проекту «Активні парки — локації здорової України»</i>
5050	<i>Підтримка фізкультурно-спортивного руху</i>
5051	<i>Фінансова підтримка регіональних всеукраїнських об'єднань фізкультурно-спортивної спрямованості для проведення навчально-тренувальної та спортивної роботи</i>
5052	<i>Фінансова підтримка регіональних осередків всеукраїнських об'єднань фізкультурно-спортивної спрямованості у здійсненні фізкультурно-масових заходів серед населення регіону</i>
5053	<i>Фінансова підтримка на утримання місцевих осередків (рад) всеукраїнських об'єднань фізкультурно-спортивної спрямованості</i>
5060	<i>Інші заходи з розвитку фізичної культури та спорту</i>
5061	<i>Забезпечення діяльності місцевих центрів фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх» та проведення фізкультурно-масових заходів серед населення регіону</i>
5062	<i>Підтримка спорту вищих досягнень та організацій, які здійснюють фізкультурно-спортивну діяльність в регіоні</i>

Додатки

5063	<i>Забезпечення діяльності централізованої бухгалтерії</i>
6000	Житлово-комунальне господарство
6010	Утримання та ефективна експлуатація об'єктів житлово-комунального господарства
6011	<i>Експлуатація та технічне обслуговування житлового фонду</i>
6012	<i>Забезпечення діяльності з виробництва, транспортування, постачання теплової енергії</i>
6013	<i>Забезпечення діяльності водопровідно-каналізаційного господарства</i>
6014	<i>Забезпечення збору та вивезення сміття і відходів</i>
6015	<i>Забезпечення надійної та безперебійної експлуатації ліфтів</i>
6016	<i>Впровадження засобів обліку витрат та регулювання споживання води та теплової енергії</i>
6017	<i>Інша діяльність, пов'язана з експлуатацією об'єктів житлово-комунального господарства</i>
6020	Забезпечення функціонування підприємств, установ та організацій, що виробляють, виконують та/або надають житлово-комунальні послуги
6030	Організація благоустрою населених пунктів
6040	Заходи, пов'язані з поліпшенням питної води
6050	Попередження аварій та запобігання техногенним катастрофам у житлово-комунальному господарстві та на інших аварійних об'єктах комунальної власності
6060	Утримання об'єктів соціальної сфери підприємств, що передаються до комунальної власності
6070	Регулювання цін/тарифів на житлово-комунальні послуги
6071	<i>Відшкодування різниці між розміром ціни (тарифу) на житлово-комунальні послуги, що затверджувалися або погоджувалися рішенням місцевого органу виконавчої влади та органу місцевого самоврядування, та розміром економічно обґрунтованих витрат на їх виробництво (надання)</i>
6072	Компенсація різниці в тарифах на теплову енергію, послуги з постачання теплової енергії та постачання гарячої води згідно із Законом України «Про особливості регулювання відносин на ринку природного газу та у сфері теплопостачання під час дії воєнного стану та подальшого відновлення їх функціонування» за рахунок субвенції з державного бюджету
6080	Реалізація державних та місцевих житлових програм
6081	<i>Будівництво житла для окремих категорій населення відповідно до законодавства</i>
6082	<i>Придбання житла для окремих категорій населення відповідно до законодавства</i>
6083	<i>Проектні, будівельно-ремонтні роботи, придбання житла та приміщень для розвитку сімейних та інших форм виховання, наближених до сімейних, та забезпечення житлом дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб з їх числа</i>
6084	<i>Витрати, пов'язані з наданням та обслуговуванням пільгових довгострокових кредитів, наданих громадянам на будівництво/реконструкцію/придбання житла</i>
6085	<i>Здешевлення вартості іпотечних кредитів для забезпечення доступним житлом громадян, які потребують поліпшення житлових умов</i>
6086	<i>Інша діяльність щодо забезпечення житлом громадян</i>
6090	Інша діяльність у сфері житлово-комунального господарства

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ

НАКАЗ

від 01.11.2022 Київ

№ 359

Зареєстрований в Міністерстві юстиції України
17 листопада 2022 року за № 1423/38759

**Про внесення змін до наказу
Міністерства фінансів України
від 26 серпня 2014 року № 836**

Відповідно до статті 20 Бюджетного кодексу України, Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2022—2025 роки, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 року № 1805-р, з метою вдосконалення правил складання паспортів бюджетних програм та звітів про їх виконання.

НАКАЗУЮ:

1. Внести до наказу Міністерства фінансів України від 26 серпня 2014 року № 836 «Про деякі питання запровадження програмно-цільового методу складання та виконання місцевих бюджетів», зареєстрованого у Міністерстві юстиції України 10 вересня 2014 року за № 1103/25880, такі зміни:

1) підпункт 2 пункту 2 викласти у такій редакції:

«2) подають до місцевих фінансових органів звіти про виконання паспортів бюджетних програм за формою, затвердженою цим наказом, у паперовому та електронному вигляді у терміни, визначені органами Державної казначейської служби України для подання зведеної річної бюджетної звітності»;

2) пункт 4 викласти у такій редакції:

«4. Головні розпорядники у двотижневий строк після подання річної бюджетної звітності подають місцевому фінансовому органу результати оцінки ефективності бюджетних програм».

2. Затвердити Зміни до Правил складання паспортів бюджетних програм місцевих бюджетів та звітів про їх виконання, затверджених наказом Міністерства фінансів України від 26 серпня 2014 року № 836, зареєстрованих у Міністерстві юстиції України 10 вересня 2014 року за № 1104/25881, що додаються.

3. У формі паспорта бюджетної програми місцевого бюджету, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 26 серпня 2014 року № 836, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 10 вересня 2014 року за

Додатки

№ 1103/25880 (у редакції наказу Міністерства фінансів України від 29 грудня 2018 року № 1209), слова «ініціали/ініціал, прізвище» замінити словами «Власне ім'я, ПРІЗВИЩЕ».

4. Внести зміни до форми звіту про виконання паспорта бюджетної програми місцевого бюджету, затвердженої наказом Міністерства фінансів України від 26 серпня 2014 року № 836, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 10 вересня 2014 року за № 1103/25880 (у редакції наказу Міністерства фінансів України від 29 грудня 2018 року № 1209), виклавши її в новій редакції, що додається.

5. Департаменту політики міжбюджетних відносин та місцевих бюджетів в установленому порядку забезпечити:

подання цього наказу на державну реєстрацію до Міністерства юстиції України;

оприлюднення цього наказу;

доведення цього наказу до місцевих фінансових органів для використання в роботі.

6. Цей наказ набирає чинності з 01 січня 2023 року, але не раніше дня його офіційного опублікування.

7. Контроль за виконанням цього наказу покласти на першого заступника Міністра Улютіна Д. В.

Міністр

Сергій МАРЧЕНКО

Д О Д А Т О К 4

(витяг зі Звіту про виконання паспорта бюджетної програми місцевого бюджету)

7.1. Аналіз розділу «Видатки (надані кредити з бюджету) та напрями використання бюджетних коштів за бюджетною програмою»

№ з/п	Напрями використання бюджетних коштів	Затверджено у паспорті бюджетної програми			Касові видатки (надані кредити з бюджету)			Відхилення		
		загальний фонд	спеціальний фонд	усього	загальний фонд	спеціальний фонд	усього	загальний фонд	спеціальний фонд	усього
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
	Усього									

В умовах воєнного стану надзвичайно важливим є забезпечення оперативного, належного та безперервного виконання місцевих бюджетів. З метою забезпечення ефективного функціонування бюджетної сфери та життєвонеобхідних потреб жителів територіальних громад у період дії воєнного стану Офіс Президента України, Уряд, Верховна Рада України, РНБО та інші центральні органи виконавчої влади приймають низку швидких, ефективних, оперативних рішень.

Для інформування громад щодо останніх ключових змін у бюджетному законодавстві, створення умов для своєчасного та оперативного реагування на потреби фінансового забезпечення заходів територіальної оборони, захисту безпеки населення та функціонування бюджетної сфери, комунальних підприємств у період воєнного стану експерт з питань фінансів Офісу підтримки реформ Ігор Онищук (Шведсько-Український Проект «Підтримка децентралізації в Україні», SKL International (SALAR)) підготував ключові зміни та моменти у галузі місцевих бюджетів із відповідними посиленнями для полегшення орієнтування в нормах бюджетного законодавства:

внесення змін до місцевого бюджету приймається виконавчими комітетами відповідних місцевих рад, місцевими державними адміністраціями, військово-цивільними адміністраціями або військовими адміністраціями за поданням місцевих фінансових органів без ухвалення відповідного рішення Верховною Радою Автономної Республіки Крим, відповідною місцевою радою;

перерозподіл видатків бюджету і надання кредитів з бюджету за бюджетними програмами, включаючи резервний фонд бюджету, додаткові дотації та субвенції, у межах загального обсягу бюджетних призначень головного розпорядника бюджетних коштів, а також збільшення видатків розвитку за раху-

Додатки

нок зменшення інших видатків здійснюється без погодження відповідною комісією місцевої ради;

виконавчі комітети відповідних місцевих рад, місцеві державні адміністрації, військово-цивільні адміністрації або військові адміністрації можуть приймати рішення про перерахування коштів з місцевого бюджету державному бюджету з метою відсічі збройної агресії Російської Федерації проти України;

передача коштів між місцевими бюджетами можлива без укладання договору;

проекти місцевих бюджетів затверджуються рішеннями виконавчих комітетів відповідних місцевих рад чи розпорядженнями місцевих державних адміністрацій, військово-цивільних адміністрацій або військових адміністрацій;

перевірки Державною аудиторською службою щодо виконання місцевих бюджетів не проводяться, а розпочаті перевірки зупиняються (постанова КМУ від 11 березня 2022 р. № 252 «Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану»);

дозволено перевищення обсягу резервного фонду бюджету понад 1 % обсягу видатків загального фонду відповідного бюджету (відповідно до абзацу шостого частини першої пункту 22 Розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України, далі — Кодекс).

У рішенні про виділення коштів з резервного фонду зазначається:

- головний розпорядник бюджетних коштів, якому виділяються кошти з резервного фонду бюджету;

- напрям використання коштів з резервного фонду бюджету;

- обсяг коштів, що виділяються з резервного фонду бюджету;

- код програмної класифікації видатків та кредитування бюджету та інші умови (щодо виділення, використання, ведення обліку, звітності) у разі необхідності. Структура кодування програмної класифікації видатків та кредитування державного бюджету для бюджетних програм, видатки або кредитування за якими здійснюються за рахунок резервного фонду, для яких п'ятим знаком визначається цифра «7», може не застосовуватися.

Виділення коштів з резервного фонду бюджету здійснюється за рішенням місцевої державної адміністрації, військової адміністрації, виконавчого органу відповідної ради (тимчасовий порядок виділення та використання коштів з резервного фонду бюджету в умовах воєнного стану затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 01 березня 2022 р. № 175).

Скасована заборона здійснення розпорядниками (одержувачами) бюджетних коштів попередньої оплати товарів, робіт і послуг, що закуповуються за бюджетні кошти.

В умовах воєнного стану стаття 55 Кодексу (Захищені видатки) не застосовується (підпункт 1 пункту 22 розділу VI «прикінцеві та перехідні положення» Кодексу).

Перерахування реверсної дотації до державного бюджету з місцевих бюджетів територій, на яких введено воєнний стан, Казначейством не здійснюється (пункт 22 Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 9 червня 2021 р. № 590).

Фінансування добровольчих формувань тероборони: з метою чіткого розмежування видатків та кредитування за головними розпорядниками коштів місцевого бюджету Міністерством фінансів України наказом від 20.09.2017 № 793 «Про затвердження складових Програмної класифікації видатків та кредитування місцевого бюджету» (далі — Наказ) затверджено Типову програмну класифікацію видатків та кредитування місцевого бюджету.

Коди програмної класифікації видатків та кредитування місцевих бюджетів конкретизують напрями використання коштів відповідно до функцій, з виконанням яких пов'язані видатки бюджету.

Для відображення видатків на реалізацію програм і заходів з організації та діяльності територіальної оборони Наказом передбачено код 8240 «Заходи та роботи з територіальної оборони».

Підтримка внутрішньо переміщених та/або евакуйованих осіб: з метою здійснення видатків з місцевих бюджетів для підтримки внутрішньо переміщених та/або евакуйованих осіб у зв'язку із введенням воєнного стану в Україні. Типову класифікацію видатків місцевих бюджетів доповнено такими позиціями:

3230 — видатки, пов'язані з наданням підтримки внутрішньо переміщеним та/або евакуйованим особам у зв'язку із введенням воєнного стану в Україні (1070);

8755 — допомога внутрішньо переміщеним та/або евакуйованим особам у зв'язку із введенням воєнного стану в Україні за рахунок коштів резервного фонду місцевого бюджету (1070).

Платежі, які містять відомості, що становлять державну таємницю, незалежно від суми разового платежу здійснюються на підставі платіжних доручень без подання підтвердних документів.

Акцизний податок з пального (Акцизний податок з пального 13,44%) у першому півріччі 2022 році буде надходити до бюджетів місцевого самоврядування відповідно до часток на основі продажів у другому півріччі 2021 р. (постанова КМУ від 9 березня 2022 р. № 246).

Для покриття витрат місцевих бюджетів, понесених на оплату комунальних послуг, спожитих у будівлях (приміщеннях) комунальної форми власності, у яких розміщено тимчасово переміщених осіб на безоплатній основі з резервного фонду державного бюджету надається відповідна компенсація місцевим бюджетам.

Для отримання компенсації зазначені заклади до 20-го числа місяця, наступного за звітним, забезпечують оплату комунальних послуг, а відповідні органи місцевого самоврядування не пізніше третього робочого дня після оплати подають до відповідної обласної військової адміністрації заяву на отримання компенсації за формою згідно з додатком до Порядку та умов, затверджених постановою КМУ від 11 березня 2022 р. № 261 та підтвердні документи щодо фактичної оплати комунальних послуг за попередній звітний місяць.

Обласні військові адміністрації протягом двох робочих днів після отримання заяв надають узагальнену інформацію Мінрегіону для опрацювання питання виділення фінансування.

Додатки

Компенсація надається починаючи з 1 березня 2022 р. та виключно після оплати комунальних послуг за попередній період.

Пріоритетність здійснення видатків Казначейством та органами Казначейства (постанова КМУ від 9 червня 2021 р. № 590).

Перша черга: видатки на національну безпеку і оборону та на здійснення заходів правового режиму воєнного стану, обладнання робочих місць для виконання функціональних обов'язків оперативним складом пунктів управління у можливих місцях розгортання Ставки Верховного Головнокомандувача, матеріально-технічне, транспортне, соціально-побутове та інше забезпечення діяльності Президента України, Ради національної безпеки і оборони України, Офісу Президента України.

Друга черга:

витрати на: погашення та обслуговування державного (місцевого) боргу, виконання гарантійних зобов'язань, виплати за державними деривативами;

забезпечення виплати пенсій, покриття дефіциту коштів Пенсійного фонду України;

видатки Пенсійного фонду України та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування;

на покриття тимчасових касових розривів Пенсійного фонду України;

оплата послуг із забезпечення функціонування Єдиних та Державних реєстрів, держателем яких є Мін'юст та Мінрегіон;

забезпечення безперервної роботи, захисту та розвитку об'єктів критичної інформаційної інфраструктури — національних електронних інформаційних ресурсів та державних інформаційно-комунікаційних систем.

Видатки загального фонду:

оплата праці працівників бюджетних установ;

соціальне забезпечення, придбання медикаментів та перев'язувальних матеріалів;

реалізація програм державних гарантій медичного обслуговування населення;

придбання води питної (зокрема бутильованої);

забезпечення продуктами харчування;

надання фінансової державної підтримки Фондом розвитку підприємництва суб'єктам підприємництва на компенсацію відсотків за кредитами та винагородами за договорами фінансового лізингу, а також фізичним особам — позичальникам на здешевлення вартості іпотечних кредитів;

медичне обслуговування населення;

оплата послуг та відшкодування витрат адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу;

комунальні послуги та енергоносії;

поточні трансферти місцевим бюджетам;

інші захищені видатки;

канцтовари, миючі та дезінфікуючі засоби (зокрема для закладів соціального захисту);
оплата послуг зв'язку та поштових послуг, інтернет-послуг;
оплата інформаційних послуг, у тому числі з виготовлення та розміщення інформаційної продукції, послуг із розміщення інформації в ЗМІ;
оплата ритуальних послуг (зокрема послуг з перевезення, поховання, доставки тіл померлих до моргів та бюро судово-медичної експертизи);
придбання предметів ритуальної належності;
оплата послуг з утримання місць поховання;
оплата видатків із благоустрою населених пунктів;
оплата послуг із захоронення біологічних відходів;
експлуатаційні послуги, пов'язані з утриманням будинків і споруд та прибудинкових територій (зокрема вивіз сміття);
обслуговування установок з біологічного очищення господарсько-побутових стічних вод;
усунення аварій у житловому фонді, бюджетних установах, закладах;
утримання та поточний ремонт світлофорних об'єктів;
охорона приміщень бюджетних установ та заходи із захисту цих приміщень;
компенсація за пільговий проїзд окремих категорій громадян;
оплата послуг з перевезення електротранспортом;
ремонт та обслуговування комп'ютерної та організаційної техніки;
адміністрування (обслуговування) програмного забезпечення, інші послуги у сфері інформатизації;
придбання пально-мастильних матеріалів (талонів), запчастин та матеріалів для ремонту і оренду автомобільного транспорту;
придбання матеріалів та запчастин для міського електричного транспорту (трамваїв, тролейбусів, електробусів, метрополітену);
оплата послуг з технічного обслуговування і ремонту автомобільного транспорту;
оплата послуг з обслуговування автомобільним транспортом;
оплата послуг з технічного обслуговування і ремонту спеціалізованого обладнання для миття автотранспорту;
оплата послуг з обов'язкового страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання за шкоду, яка може бути заподіяна пожежами та аваріями на об'єктах підвищеної небезпеки, включаючи пожежовибухонебезпечні об'єкти та об'єкти, господарська діяльність на яких може призвести до аварій екологічного і санітарно-епідеміологічного характеру;
оплата послуг з очищення систем каналізації;
оплата послуг з проведення контролю за якістю стічних вод, відбору проб та їх хімічного аналізу;
оплата послуг з оренди електричного обладнання (генераторів);
утримання та обслуговування електромереж;
протипожежні заходи;
послуги прання, придбання та виготовлення білизни (зокрема постільної), рушників, матраців;
обслуговування протипожежної сигналізації, придбання засобів пожежогасіння, оплату послуг з перезарядки вогнегасників;

Додатки

експлуатаційне утримання автомобільних доріг загального користування відповідно до встановленого мобілізаційного завдання (замовлення);
утримання мереж зовнішнього освітлення;
утримання вулично-шляхової мережі;
ремонт споруд цивільного захисту (укриття, бомбосховища тощо);
придбання ветеринарних препаратів, кормів для тварин;
дослідження і розроблення, окремі заходи з виконання державних (регіональних) програм;
субсидії та поточні трансферти підприємствам, установам та організаціям у частині оплати праці з нарахуваннями, придбання медикаментів та перев'язувальних матеріалів, забезпечення продуктами харчування, стипендій, оплати комунальних послуг та енергоносіїв;
придбання одягу, взуття, м'якого інвентарю і обладнання для учнів з числа дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування;
забезпечення пально-мастильними матеріалами протипожежної та аварійно-рятувальної техніки, забезпечення роботи спеціалізованих санітарних автомобілів екстреної медичної допомоги (забезпечення пально-мастильними матеріалами, запасними частинами, послугами зв'язку);
оплату послуг спеціалізованого санітарного транспорту;
поточний ремонт та придбання матеріалів для облаштування місць тимчасового перебування внутрішньо переміщених (евакуйованих) осіб;
придбання матеріалів для ремонту тепло-, водо-, електромереж;
видатки на програми з підтримки Збройних сил, заходи та роботи з територіальної оборони (в тому числі матеріально-технічного забезпечення підрозділів територіальної оборони);
підготовка кадрів у закладах професійної (професійно-технічної) освіти;
відшкодування різниці в тарифах на послуги тепло-, водопостачання (водовідведення);
придбання гіпохлориту натрію для знезараження води в системах централізованого питного водопостачання та водовідведення;
придбання насінневого матеріалу, мінеральних добрив, засобів захисту рослин, послуг, пов'язаних з виробництвом сільськогосподарської продукції;
відрядження працівників бюджетних установ;
видатки за рахунок коштів резервного фонду бюджету;
забезпечення, організація та виконання літерних авіаційних рейсів повіряними суднами;
закупівля, реставрація предметів, матеріалів та продукції, призначених для відзначення, нагородження, а також забезпечення проведення протокольних заходів;
придбання державної та протокольної атрибутики;
оплата послуг з перекладу;
оплата готельних послуг;
оплата послуг з обслуговування в залах офіційних делегацій;
придбання та виготовлення бланків дипломів, свідоцтв та додатків до них для здобувачів освіти;
закупівля санітарно-гігієнічних товарів та поліетиленової продукції для пакування відходів;

оплата послуг із страхування цивільно-правової відповідальності власників наземного транспорту, водіїв відповідно до законодавства, оплата послуг із медичного огляду водіїв;

оплата (відшкодування) коштів за отримання доступу до інформації з баз даних, реєстрів іноземних держав;

оплата товарів, робіт та послуг, що закуповуються під час реалізації проєктів, виконання програм допомоги, які підтримуються Європейським Союзом, урядами іноземних держав, іноземними фінансовими та донорськими установами і міжнародними фінансовими організаціями, в тому числі на умовах співфінансування;

придбання комплектувальних виробів і деталей для ремонту виробничого та невиробничого обладнання;

придбання матеріалів, будівельних матеріалів, інвентарю та інструментів для проведення ремонтних робіт господарським способом;

оплата послуг з поточного ремонту та технічного обслуговування обладнання, техніки, механізмів, локальної мережі, охоронної сигналізації, систем вентиляції, технічного обслуговування та утримання в належному стані внутрішніх та зовнішніх мереж тепло-, водо-, електро-, газопостачання та водовідведення; виконання заходів і завдань державної та місцевих програм розвитку фізичної культури і спорту (організація і проведення спортивних заходів, участь у змаганнях, функціонування та фінансова підтримка закладів та організацій сфери фізичної культури і спорту).

Видатки спеціального фонду:

оплата праці працівників бюджетних установ;

витрати на погашення та обслуговування місцевого боргу;

соціальне забезпечення;

оплата комунальних послуг та енергоносіїв;

придбання медикаментів та перев'язувальних матеріалів;

придбання води питної (зокрема бутильованої);

забезпечення продуктами харчування;

надання фінансової державної підтримки Фондом розвитку підприємництва суб'єктам підприємництва на компенсацію відсотків за кредитами та винагородами за договорами фінансового лізингу, а також фізичним особам — позичальникам на здешевлення вартості іпотечних кредитів;

підтримка внутрішньо переміщених та/або евакуйованих осіб;

придбання мийючих та дезінфікуючих засобів (зокрема для закладів соціального захисту);

оплата послуг зв'язку та поштових послуг, інтернет-послуг;

придбання конвертів, марок для відправки службової кореспонденції;

придбання комплектувальних виробів і деталей для ремонту виробничого та невиробничого обладнання, витратних та інших матеріалів до комп'ютерної техніки та оргтехніки;

придбання матеріалів, будівельних матеріалів, обладнання, інвентарю та інструментів для господарської діяльності, а також для благоустрою території; придбання господарських, будівельних товарів та інвентарю для проведення

Додатки

ремонтно-реставраційних робіт та ліквідації аварійного стану на пам'ятках культурної спадщини та пам'ятках архітектури господарським способом;

- придбання оргтехніки, комп'ютерної техніки (у тому числі придбання програмного забезпечення, яке передбачене разом з придбанням комп'ютерної техніки) для оцифрування музейних предметів;
- придбання засобів для реставрації та консервації робіт з музейними предметами;
- оплату послуг оренди приміщень;
- оплату за послуги зі страхування орендованого приміщення;
- оплату послуг сторонніх фахівців;
- оплата послуг з монтажу, установки та ремонту охоронної та пожежної сигналізації, системи відеоспостереження;
- оплата послуг з пакування та транспортування музейних експонатів;
- оплата послуг з доступу в режимі онлайн до електронних баз наукової та науково-технічної інформації, інформаційних ресурсів;
- оплата послуг з поточного ремонту та технічного обслуговування обладнання, техніки, механізмів, локальної мережі, охоронної сигналізації, систем вентиляції, технічного обслуговування та утримання в належному стані внутрішніх та зовнішніх мереж тепло-, водо-, електро-, газопостачання та водовідведення;
- оплата поточного ремонту об'єктів культурної спадщини та пам'яток архітектури;
- оплата інформаційних послуг, у тому числі з виготовлення та розміщення інформаційної продукції, послуг із розміщення інформації в ЗМІ;
- оплата ритуальних послуг (зокрема послуг з перевезення, поховання, доставки тіл померлих до моргів та бюро судово-медичної експертизи);
- придбання предметів ритуальної належності; оплати послуг з утримання місць поховання;
- оплата видатків із благоустрою населених пунктів;
- оплата послуг із захоронення біологічних відходів;
- утримання будинків і споруд та прибудинкових територій (зокрема вивіз сміття);
- технічне обслуговування установок з біологічного очищення господарсько-побутових стічних вод;
- утримання та поточний ремонт світлофорних об'єктів;
- охорона приміщень бюджетних установ;
- усунення аварій у житловому фонді;
- послуги з поточного ремонту та обслуговування комп'ютерної та організаційної техніки;
- оплата послуг з адміністрування (обслуговування) програмного забезпечення;
- відрядження працівників бюджетних установ;
- придбання паливно-мастильних матеріалів (талонів), запчастин та матеріалів для ремонту і оренду автомобільного транспорту;
- придбання матеріалів та запчастин для міського електричного транспорту (трамваїв, тролейбусів, електробусів, метрополітену);
- оплата послуг з технічного обслуговування і ремонту автомобільного транспорту;

оплата послуг з обслуговування автомобільним транспортом;
утримання та обслуговування електромереж;
прання, придбання та виготовлення білизни (в тому числі постільної),
рушників, матраців;
протипожежні заходи;
утримання автомобільних доріг загального користування відповідно до
встановленого мобілізаційного завдання (замовлення);
утримання мереж зовнішнього освітлення, утримання вулично-шляхової
мережі;
ремонт споруд цивільного захисту (укриття, бомбосховища тощо);
субсидії та поточні трансферти підприємствам, установам та організаціям
у частині оплати праці з нарахуваннями, придбання медикаментів та пе-
рев'язувальних матеріалів, забезпечення продуктами харчування, стипендій,
оплати комунальних послуг та енергоносіїв;
внески до статутного капіталу стратегічно важливих підприємств (центра-
лізоване водопостачання та водовідведення, теплопостачання, громадський
транспорт, забезпечення наземного обслуговування повітряних суден);
придбання матеріалів для облаштування місць тимчасового перебування
внутрішньо переміщених (евакуйованих) осіб;
виконання ремонтно-будівельних робіт з реконструкції та капітального
ремонту приміщень для розміщення внутрішньо переміщених (евакуйованих)
осіб;
придбання матеріалів для ремонту тепло-, водо-, електромереж;
експлуатаційне утримання автомобільних доріг загального користування
відповідно до встановленого мобілізаційного завдання (замовлення);
видатки на програми з підтримки Збройних сил, заходи та роботи з тери-
торіальної оборони (в тому числі матеріально-технічного забезпечення під-
розділів територіальної оборони);
придбання насінневого матеріалу, мінеральних добрив, засобів захисту
рослин, послуг, пов'язаних з виробництвом сільськогосподарської продукції;
оплата послуг із страхування цивільно-правової відповідальності власни-
ків наземного транспорту, водіїв відповідно до законодавства, оплата послуг
із медичного огляду водіїв;
придбання джерел резервного живлення;
закупівлю та монтаж кисневого обладнання, систем медичного кисню,
виконання ремонтно-будівельних робіт з реконструкції та капітального ремон-
ту систем (мереж) киснепостачання;
видатки за рахунок коштів резервного фонду бюджету;
оплата товарів, робіт та послуг, що закупаються під час реалізації про-
єктів, виконання програм допомоги, які підтримуються Європейським Сою-
зом, урядами іноземних держав, іноземними фінансовими та донорськими
установами і міжнародними фінансовими організаціями, в тому числі на
умовах співфінансування; виконання заходів і завдань державної та місцевих
програм розвитку фізичної культури і спорту (організація і проведення спор-
тивних заходів, участь у змаганнях, функціонування та фінансова підтримка
закладів та організацій сфери фізичної культури і спорту);

Додатки

за іншими коштами з небюджетних рахунків Фонду розвитку підприємництва за напрямками, визначеними підпунктами 1 та 3 пункту 5 Порядку використання коштів державного бюджету, передбачених для забезпечення функціонування Фонду розвитку підприємництва, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 січня 2020 р. № 29 (Офіційний вісник України, 2020 р., № 12, ст. 159); Державної спеціалізованої фінансової установи «Державний фонд сприяння молодіжному житловому будівництву» за напрямками, що визначені Порядком використання коштів, передбачених у державному бюджеті для збільшення статутного капіталу Державної спеціалізованої фінансової установи «Державний фонд сприяння молодіжному житловому будівництву» з подальшим спрямуванням на виконання Державної програми забезпечення молоді житлом на 2013—2023 роки, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 11 травня 2011 р. № 488.

Третя черга:

інші видатки: скорочено низку трансфертів місцевим бюджетам з метою спрямування до резервного фонду державного бюджету для забезпечення фінансування заходів територіальної оборони, захисту безпеки населення та функціонування бюджетної сфери, комунальних підприємств у період воєнного стану (постанови КМУ від 10 березня 2022 р. № 245, від 4 березня 2022 р. № 199);

керівникам державних органів, підприємств, установ та організацій, що фінансуються або дотуються з бюджету, до припинення чи скасування воєнного стану в Україні в межах фонду заробітної плати, дозволено самостійно визначати розмір оплати часу простою працівників, але не нижче від двох третин тарифної ставки встановленого працівникові тарифного розряду (посадового окладу). Керівникам органів місцевого самоврядування рекомендовано застосовувати вищезазначену норму (постанова КМУ від 7 березня 2022 р. № 221).

Нарахування та виплата грошових допомог, пільг та житлових субсидій на території, де структурні підрозділи з питань соціального захисту населення не мають можливості забезпечити підготовку виплатних документів та проведення фінансування, здійснюється з урахуванням, зокрема таких особливостей (постанова КМУ від 7 березня 2022 р. № 215):

виплату здійснює «Ощадбанк» шляхом перерахування коштів на банківський рахунок (за стандартом IBAN) в банку, в якому відкрито рахунок одержувача, або здійснення грошових переказів через міжнародну платіжну систему «MY TRANSFER»;

фінансування проводиться Мінсоцполітики на підставі даних ДП «Інформаційно-обчислювальний центр Міністерства соціальної політики»;

«Ощадбанк» на кожне 1 число місяця інформує Міністерство соціальної політики про здійснені виплати грошових переказів одержувачам;

у разі коли протягом 60 календарних днів з дати зарахування переказів «Ощадбанк» одержувачам грошової допомоги, пільг та житлової субсидії одержувачі не звернулися за отриманням грошових переказів, відповідні кошти

повертаються до АТ «Ощадбанк» для їх повернення Міністерству соціальної політики не пізніше трьох робочих днів після закінчення такого періоду разом з реєстрами осіб, яким не здійснено виплату грошового переказу. Плата за оброблення електронних реєстрів через міжнародну платіжну систему «MY TRANSFER» банку не справляється;

виплата здійснюється без дотримання вимог Положення про порядок призначення житлових субсидій, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 1995 р. № 848;

реєстрація бюджетних (фінансових) зобов'язань в органах Державної казначейської служби для оплати медичних послуг за договорами здійснюється на підставі поданих НСЗУ Реєстру бюджетних (фінансових) зобов'язань розпорядників (одержувачів) бюджетних коштів без подання підтвердних документів. У разі відсутності технічної можливості Аптечні заклади можуть не вносити інформацію до електронної системи охорони здоров'я. Звіти надавачів медичних послуг про надані медичні послуги та аптечних закладів про відпущені лікарські засоби можуть не надаватися. Виписування електронних рецептів на лікарські засоби, які підлягають реімбурсації, може здійснюватися в паперовій формі (постанова КМУ від 5 березня 2022 р. № 198).

Перерахування міжбюджетних трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам населених пунктів на тимчасово неконтрольованій території Казначейством не здійснюється.

Місцевим бюджетам, за рахунок коштів яких здійснюється фінансування установ і закладів, що розташовані у населених пунктах на тимчасово неконтрольованій території, Казначейство перераховує субвенції в обсягах, що зменшені на обсяг бюджетних призначень, передбачених для таких установ і закладів. Розподіл асигнувань (з урахуванням зменшених обсягів) за такими бюджетами подається Казначейству головним розпорядником відповідної субвенції, що надається з державного бюджету, за день до встановленого для їх перерахування строку.

Неперераховані обсяги міжбюджетних трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам населених пунктів на тимчасово неконтрольованій території можуть перерозподілятися шляхом збільшення обсягу міжбюджетних трансфертів місцевим бюджетам населених пунктів, на територію яких переміщуються особи (споживачі гарантованих послуг) з населених пунктів на тимчасово неконтрольованій території (постанова КМУ від 9 червня 2021 р. № 590).

Оборонні та публічні закупівлі товарів, робіт і послуг здійснюються без застосування процедур закупівель та спрощених закупівель, визначених Законами України «Про публічні закупівлі» та «Про оборонні закупівлі». Замовники повинні забезпечувати оприлюднення укладеного договору в електронній системі закупівель протягом п'яти робочих днів після його підписання (постанова КМУ від 28 лютого 2022 р. № 169).

У разі надходження до Міністерства соціальної політики та/або Пенсійного фонду України інформації від Національного банку щодо неможливості здійснювати уповноваженими банками виплату пенсій, грошових допомог одержувачам їх виплата здійснюється шляхом переказу коштів одержувачу без відкриття рахунка через банк, який є уповноваженим на провадження розрахунково-касових операцій з коштами Пенсійного фонду України (постанова КМУ від 26 лютого 2022 р. № 162).

Додатки

Кошториси, плани асигнувань загального фонду бюджету, плани надання кредитів із загального фонду бюджету, плани спеціального фонду, плани використання бюджетних коштів (крім планів використання бюджетних коштів одержувачів), помісячні плани використання бюджетних коштів і штатні розписи затверджуються керівником або заступником керівника установи вищого рівня.

Кошториси, плани асигнувань загального фонду бюджету, плани надання кредитів із загального фонду бюджету, плани спеціального фонду, передбачені на проведення централізованих заходів, затверджуються керівниками та/або заступниками керівників місцевих державних адміністрацій та виконавчих органів місцевих рад (постанова КМУ від 13 березня 2022 р. № 267).

Закон України від 15 березня 2022 р. № 2134-IX:

Скасовано вимогу Кодексу щодо передачі коштів між загальним та спеціальним фондами бюджету виключно в межах бюджетних призначень шляхом прийняття рішення про місцевий бюджет або про внесення змін до нього.

Скасовано вимогу Кодексу щодо обов'язкової публікації не пізніше 1 березня року, що настає за роком звіту місцевих бюджетів — у газетах, визначених Верховною Радою Автономної Республіки Крим, відповідними місцевими радами.

Скасовано вимогу Кодексу щодо публічного представлення до 15 березня року, що настає за звітним інформації про виконання бюджетних програм головними розпорядниками бюджетних коштів, у тому числі досягнення цілей державної політики у відповідній сфері діяльності, формування та/або реалізацію якої забезпечує головний розпорядник бюджетних коштів, у межах бюджетних програм за звітний бюджетний період, та публікації оголошення про час та місце проведення публічного представлення такої інформації, а також оприлюднення в спосіб відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації» інформації визначеної частиною п'ятою статті 28 Кодексу.

Скасовано вимогу щодо подання річного звіту про виконання закону про Державний бюджет України Кабінетом Міністрів України до Верховної Ради України, Президента України та Рахункової палати не пізніше 1 квітня року, наступного за звітним.

Скасовано усі норми щодо складання та схвалення прогнозів місцевих бюджетів (зокрема стаття 751 Кодексу).

Скасовано терміни подання Казначейством звітності про виконання місцевих бюджетів.

Кабінету Міністрів України надано повноваження приймати рішення щодо додаткових положень, що регламентують процес виконання державного бюджету.

Дозволено спрямовувати залишки коштів за освітньою субвенцією та субвенцією особам з особливими освітніми потребами з державного бюджету місцевим бюджетам, збережені на рахунках місцевих бюджетів станом на 1 січня 2022 року, на заходи територіальної оборони, задоволення продовольчих потреб цивільного населення, евакуацію/вивезення/переміщення цивільного населення із місцевості, де ведуться бойові дії, та небезпечних територій у

безпечні місця, зокрема на оплату транспортних послуг, пально-мастильних матеріалів, облаштування місць розміщення громадян, які у зв'язку з бойовими діями залишили місце проживання/перебування, оплату інших заходів, спрямованих на підтримку цивільного населення в умовах воєнного стану.

Заборонено зупинення операцій з бюджетними коштами, призупинення бюджетних асигнувань, зменшення бюджетних асигнувань як заходи впливу за порушення бюджетного законодавства до розпорядників та одержувачів бюджетних коштів сектору національної безпеки і оборони, розпорядників та одержувачів бюджетних коштів, залучених до вирішення завдань, пов'язаних із запровадженням і здійсненням заходів правового режиму воєнного стану.

Кабінету Міністрів України доручено до 15 грудня 2022 року визначити порядок реалізації механізму зарахування акцизного податку з роздрібного продажу тютюнових виробів, який мав діяти з 1 квітня 2022 року.

У період дії воєнного стану та протягом року після його завершення або скасування норми Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» інші норми законодавства, що випливають із цього Закону, не застосовуються. Уся державна допомога, надана протягом такого періоду, вважається допустимою. Надавачі державної допомоги звільняються від обов'язку подання повідомлення про нову державну допомогу та подання звітності про чинну державну допомогу.

Закон України від 15 березня 2022 р. № 2135-IX:

Скасовано граничний розмір державних гарантій в обсязі до 3 відсотків планових доходів загального фонду державного бюджету.

Кошти державного дорожнього фонду у 2022 році спрямовуються в першу чергу на виконання боргових зобов'язань за запозиченнями, отриманими державою або під державні гарантії, на розвиток мережі та утримання автомобільних доріг загального користування, та можуть спрямовуватись на інші цілі виключно після виконання всіх боргових зобов'язань у 2022 році, визначених пунктом 3 частини третьої статті 242 Бюджетного кодексу України.

Закон України від 15 березня 2022 р. № 2139-IX:

Встановлено диференційовану ставку рентної плати за видобування газу природного. Чим вище ціна реалізації газу природного, тим вище відсоткова ставка ренти. (3 % ренти зараховується до бюджетів місцевого самоврядування, 2 % до обласних бюджетів).

ПДВ на внутрішні перевезення авіатранспортом зменшено із 20 % до 7 % (тимчасово до 31 грудня 2024 року).

Збільшено розмір ставки акцизного податку на рідини, що використовуються в електронних сигаретах.

До 1 січня 2023 року оподаткування роздрібним акцизним податком на тютюнові вироби буде здійснюватися за механізмом, що діяв до 1 квітня 2022 року (відповідно до раніше прийнятих змін). Тобто залишки вироблених та не реалізованих до 1 квітня 2022 року тютюнових виробів, тютюну та промислових замінників тютюну також оподатковуватимуться 5 % акцизом з роздрібного продажу.

Додатки

Закон України від 15 березня 2022 р. № 2120-IX:

Ставки акцизного податку на бензини моторні, важкі дистиляти та скраплений газ встановлено на рівні 0 євро за 1000 літрів.

Зупинено перебіг строків, визначених Податковим кодексом України, іншим законодавством, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи на період дії правового режиму воєнного чи надзвичайного стану.

Фізичні особи — підприємці — платники єдиного податку першої та другої групи, мають право не сплачувати єдиний податок.

Платниками третьої групи єдиного податку тепер можуть бути ФОП та юридичні особи без обмеження щодо кількості осіб, які перебувають з ними у трудових відносинах з розміром доходу до 10 мільярдів гривень (до цього 7,6 млн грн), окрім суб'єктів господарювання, що займаються азартними іграми, обміном іноземної валюти, виробництвом, експортом, імпортом, продажем підакцизних товарів, видобутком, реалізацією корисних копалин та низка фінансових установ. Відсоткова ставка єдиного податку для платників єдиного податку третьої групи, які використовують такі особливості оподаткування, встановлюється у розмірі 2 відсотків доходу. Податковий період для таких платників — календарний місяць.

Кабінету Міністрів України надано право визначати особливості нарахування та сплати єдиного податку.

Тимчасово на період з березня 2022 року по 31 грудня року, наступного за роком в якому припинено або скасовано воєнний стан, не нараховується та не сплачується плата за землю (земельний податок та орендна плата за земельні ділянки державної та комунальної власності) за земельні ділянки (земельні частки (паї)), що розташовані на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії або на територіях, тимчасово окупованих збройними формуваннями Російської Федерації, та перебувають у власності або користуванні, у тому числі на умовах оренди, фізичних або юридичних осіб, а також земельних ділянок (земельних часток (паїв)), які визначені обласними військовими адміністраціями як засмічені вибухонебезпечними предметами та/або на яких наявні фортифікаційні споруди. Перелік територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих збройними формуваннями Російської Федерації, визначається Кабінетом Міністрів України.

Тимчасово за 2022 та 2023 податкові (звітні) роки не нараховується та не сплачується загальне мінімальне податкове зобов'язання за аналогічні земельні ділянки.

Тимчасово за 2022 податковий (звітний) рік, не нараховується та не сплачується екологічний податок за об'єктами оподаткування, що розташовані на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії або на територіях, тимчасово окупованих збройними формуваннями Російської Федерації.

Тимчасово з 1 березня 2022 року до припинення або скасування воєнного стану в Україні, а також протягом дванадцяти місяців після припинення або скасування такого воєнного стану фізичні особи — підприємці, в тому числі ті, які обрали спрощену систему оподаткування, особи, які провадять незалежну професійну діяльність, а саме наукову, літературну, артистичну,

художню, освітню або викладацьку, а також медичну, юридичну практику, в тому числі адвокатську, нотаріальну діяльність, або особи, які провадять релігійну (місіонерську) діяльність, іншу подібну діяльність та отримують дохід від цієї діяльності, члени фермерського господарства, якщо вони не належать до осіб, які підлягають страхуванню на інших підставах мають право не нараховувати, не обчислювати та не сплачувати єдиний внесок за себе.

ФОП другої та третьої груп платників єдиного податку, а також юридичні особи, які належать до третьої групи платників єдиного податку, мають право за власним рішенням не сплачувати єдиний внесок за найманих працівників, призваних під час мобілізації на військову службу до Збройних сил України.

Тимчасово на період дії правового режиму воєнного стану, а також протягом трьох місяців після припинення або скасування воєнного стану штрафні санкції та пеня щодо сплати ЄСВ не застосовуються.

Запроваджено мораторій на проведення документальних перевірок правильності нарахування, обчислення та сплати єдиного внеску на період дії правового режиму воєнного стану, а також протягом трьох місяців після припинення або скасування воєнного стану (Закон України від 15 березня 2022 р. № 2120-IX).

Військові адміністрації під час закупівлі засобів індивідуального захисту можуть здійснювати попередню оплату на строк та у розмірах, визначених у договорах про закупівлю товарів і послуг (постанова КМУ від 16 березня 2022 р. № 290).

Вимоги пункту 9 Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2002 р. № 228 щодо критеріїв визначення одержувача бюджетних коштів не застосовуються під час визначення одержувача бюджетних коштів за програмою «Забезпечення інформаційного суверенітету України, розвиток мов корінних народів, що проживають на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та м. Севастополь, та фінансова підтримка системи державного іномовлення України». Зокрема, досвід роботи за відповідним профілем не менше двох років, незбиткова діяльність одержувача за останні два роки, тощо (постанова КМУ від 16 березня 2022 р. № 293).

У разі коли конфісковане майно, майно, визнане безхазяйним, майно, за яким не звернувся власник до кінця строку зберігання не було передано в установленому порядку у власність держави, до сфери управління Міністерства оборони, інших центральних органів виконавчої влади та державних органів, які здійснюють керівництво військовими формуваннями, утвореними відповідно до закону, та правоохоронними органами, таке майно передається відповідній обласній військовій адміністрації за місцем його знаходження після погодження із відповідними державними органами (розпорядження КМУ від 26 лютого 2022 р. № 186-р).

Режим надзвичайної ситуації, пов'язаної із SARS-CoV-2 продовжено до 31 травня 2022 року (постанова КМУ від 19.03.2022 р. № 318).

Додатки

Строк відрядження, пов'язаного із забезпеченням діяльності державних органів влади в особливому режимі в умовах воєнного стану, працівників державних органів, а також підприємств, установ та організацій, які здійснюють функції з обслуговування державних органів влади не може перевищувати 180 днів (постанова КМУ від 19 березня 2022 р. № 321).

Дозволи на право користування пільгами з оподаткування для підприємств та організацій громадських об'єднань осіб з інвалідністю, строк дії яких закінчився в період дії воєнного стану в Україні, продовжуються на період його дії та протягом двох календарних кварталів після його припинення або скасування. Положення Порядку № 1010 не застосовуються, крім випадків надання дозволів тим, хто раніше не звертався та яким необхідно отримати зазначені дозволи на періоди, що слідує за двома календарними кварталами після припинення або скасування воєнного стану в Україні (постанова КМУ від 19 березня 2022 р. № 323).

Вимоги Порядку укладення, зміни та припинення договору про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій не застосовуються.

Вимоги Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті на реалізацію програми державних гарантій медичного обслуговування населення щодо звітів надавачів медичних послуг про надані медичні послуги не застосовуються.

Реєстрація в Казначействі бюджетних та бюджетних фінансових зобов'язань здійснюється на підставі поданих НСЗУ Реєстрів бюджетних та бюджетних фінансових зобов'язань розпорядників (одержувачів) бюджетних коштів, форми яких визначено у Порядку, затвердженому наказом Мінфіну від 2 березня 2012 р. № 309 без подання підтвердних документів — для оплати медичних послуг за договорами, без подання підтвердних документів за формою згідно з додатком до Порядку, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27 лютого 2019 р. № 141 — для оплати за договорами про реімбурсацію.

Фактична вартість медичних послуг, передбачених пакетом медичних послуг, наведеним у главі 1 розділу II Порядку, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1440, на місяць розраховується на рівні фактичної вартості медичних послуг, наданих за таким пакетом медичних послуг, у березні 2022 року.

Для забезпечення збереження кадрового потенціалу НСЗУ укладає договори за пакетом «Забезпечення збереження кадрового потенціалу для надання медичної допомоги» із надавачами медичних послуг комунальної форми власності (крім спеціалізованих стоматологічних закладів), які мають укладені договори і в яких різниця між нарахованою заробітною платою за відповідний місяць та виплаченою за рахунок коштів, що надійшли надавачу медичних послуг, незалежно від фактичної дати надходження коштів, за даними бухгалтерського обліку становить більше ніж 50 000 грн. Тариф на забезпечення збереження кадрового потенціалу для надання медичної допомоги встановлюється у вигляді глобальної ставки на місяць. Вартість за таким тарифом встановлюється як сума добутків тарифу та коригувального коефіцієнту, визначеного у Порядку (постанова КМУ від 20 березня 2022 р. № 325).

Кабінет Міністрів України затвердив Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації. Визначення збитків відбувається окремо за напрямками, відповідно до методик, затверджених профільним міністерством по кожному напрямку (постанова КМУ від 20 березня 2022 р. № 326).

Забезпечення населення територіальних громад в регіонах, на території яких тривають активні бойові дії, продовольчими товарами тривалого зберігання здійснюється безоплатно. Обсяг закупівлі з розрахунку на 10 млн осіб для безоплатної видачі населенню формує Міністерство економіки. Обласні військові адміністрації є одержувачами товарів (постанова КМУ від 20 березня 2022 р. № 328).

Кабінет Міністрів України затвердив Порядок надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні (постанова КМУ від 20 березня 2022 р. № 331). Компенсація витрат надається у розмірі 6500 грн щомісяця за кожен працевлаштовану особу.

Відшкодування фактичних витрат, що перевищують граничну суму витрат на найм житлового приміщення за добу здійснюється з дозволу керівника згідно з підтвердними документами та не може перевищувати 1800 гривень (без урахування витрат на оплату податку на додану вартість) (постанова від 21 березня 2022 р. № 345).

Уряд ухвалив Порядок надання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам та Порядок використання коштів державного бюджету для надання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам (постанова від 20 березня 2022 р. № 332); Допомога надається щомісячно з місяця звернення на період введення воєнного стану та одного місяця після його припинення чи скасування на кожен внутрішньо переміщену особу. Для осіб з інвалідністю та дітей — 3 тис. грн, для інших осіб — 2 тис. грн.

Продовжено звільнення від сплати ПДВ до 2027 року операцій з поставання відходів та брухту чорних і кольорових металів, які визначені КМУ (постанова КМУ від 21 березня 2022 р. № 337).

З метою забезпечення своєчасної виплати пенсій за квітень 2022 р. на території адміністративно-територіальних одиниць, на яких проводяться бойові дії фінансування та виплата пенсій здійснюється починаючи з 25 березня 2022 р. у межах фінансових можливостей Пенсійного фонду України. Невиплачені через неможливість суми пенсій, грошової допомоги включаються до виплати у наступних виплатних періодах (постанова КМУ від 21 березня 2022 р. № 343).

Закон України прийнятий ВРУ (законопроект за № 7190):

На період дії правового режиму воєнного чи надзвичайного стану не поширюється дія регуляторного законодавства на встановлення місцевих податків та/або зборів та податкових пільг зі сплати місцевих податків та/або зборів.

Доходи, отримані від продажу платником податку на користь податкового агента власної сільськогосподарської продукції, що вирощена, відгодована, вилонена, зібрана, виготовлена, вироблена, оброблена та/або перероблена

Додатки

безпосередньо фізичною особою, остаточно оподатковуються податковим агентом під час їх нарахування (виплати).

Звільнено від сплати та обліку ПДВ платників єдиного податку третьої групи за таких умов: постачання товарів, робіт та послуг, місце постачання яких розташоване на митній території України та під час ввезення товарів на митну територію України, окрім операцій із ввезення на митну територію України у митному режимі імпорту та з постачання на митній території України товарів, які мають походження з країни, визнаної державою окупантом.

76. На територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або на територіях, тимчасово окупованих збройними формуваннями Російської Федерації екологічний податок не нараховується та не сплачується.

За 2021 та 2022 податкові (звітні) роки не нараховується та не сплачується податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, за об'єкти житлової нерухомості, в тому числі їх частки, які перебувають у власності фізичних осіб, що розташовані на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або на територіях, тимчасово окупованих збройними формуваннями Російської Федерації та за об'єкти житлової нерухомості, що стала непридатною для проживання у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації.

78. Тимчасово, на період з 1 березня 2022 року по 31 грудня року, в якому припинено або скасовано воєнний стан не нараховується та не сплачується податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, за об'єкти нежитлової нерухомості, в тому числі їх частки, які перебувають у власності юридичних осіб, що розташовані на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або на територіях, тимчасово окупованих збройними формуваннями Російської Федерації.

Перелік територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих збройними формуваннями Російської Федерації, визначається Кабінетом Міністрів України.

Тимчасово з 1 квітня 2022 року на період дії воєнного стану на території України звільняються від сплати ПДВ операції з ввезення товарів на митну територію України платниками єдиного податку першої, другої та третьої групи, що сплачують податок за ставкою 2 %. Окрім товарів, які мають походження з країни-агресора.

Тимчасово з 1 квітня 2022 року на період дії воєнного стану на території України звільнено від сплати ПДВ, акцизу та ввізного мита ввезення транспортних засобів громадянами, зокрема автомобілів легкових, кузовів до них, причепів та напівпричепів, мотоциклів, транспортних засобів, призначених для перевезення 10 осіб і більше, транспортних засобів для перевезення вантажів. Окрім товарів, які мають походження з країни-агресора.

Звільнено від оподаткування ввізним митом: товари, що ввозяться (пересилаються) на митну територію України підприємствами для вільного обігу, крім спирту етилового та інших спиртових дистилатів, алкогольних напоїв, пива (крім квасу «живого» бродіння), тютюнових виробів, тютюну, промислових замінників тютюну, рідин, що використовуються в електронних сигаретах.

Під час ввезення (пересилання) ФОП 1—3 групи декларування товарів для поміщення в митний режим імпорту може здійснюватися шляхом подання попередньої митної декларації.

За рішенням КМУ, дозволяється пропуск через митний кордон України та/або випуск відповідно до заявленої мети окремих товарів, щодо яких відповідними законами встановлені обмеження за певною процедурою.

На період до припинення або скасування воєнного, надзвичайного стану на території України документальні перевірки дотримання вимог митної справи не розпочинаються, а розпочаті перевірки зупиняються.

Кабінет Міністрів України може встановлювати категорії товарів, щодо яких митними органами не здійснюються заходи зі сприяння захисту прав інтелектуальної власності, передбачені розділом XIV Податкового кодексу.

На період дії воєнного, надзвичайного стану платники податків мають право подавати податкову декларацію та інші документи контролюючому органу в паперовій формі.

Закон України прийняти Верховною Радою України (законопроект 7153):

У період дії воєнного стану сільський, селищний, міський голова територіальної громади, на території якої не ведуться бойові дії та не прийнято рішення про утворення військової адміністрації населених пунктів, виключно для здійснення заходів правового режиму воєнного стану може прийняти рішення, з обов'язковим інформуванням начальника відповідної обласної військової адміністрації протягом 24 годин, щодо внесення до місцевого бюджету змін, необхідних для здійснення заходів правового режиму воєнного стану військовим командуванням або відповідною військовою адміністрацією, а також для реалізації рішень, прийнятих сільським, селищним, міським головою згідно з пунктами 1—3 частини 3 статті 9 ЗУ «Про правовий режим воєнного стану».

У період дії воєнного стану сільський, селищний, міський голова територіальної громади, на території якої не ведуться бойові дії та не прийнято рішення про утворення військової адміністрації населених пунктів, виключно для здійснення заходів правового режиму воєнного стану може прийняти рішення щодо:

- передачі коштів з відповідного місцевого бюджету на потреби Збройних сил України або для забезпечення заходів правового режиму воєнного стану;
- створення за рахунок коштів відповідного місцевого бюджету установ з надання безоплатної первинної правової допомоги, призначення на посади і звільнення з посад керівників таких установ, залучення у встановленому законом порядку фізичних чи юридичних осіб приватного права до надання безоплатної первинної правової допомоги;
- внесення змін до програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць, цільових програм з інших питань місцевого самоврядування.

Договори, укладені у період дії воєнного стану сільським, селищним, міським головою з питань, визначених частинами третьою і четвертою статті 9 Закон України «Про правовий режим воєнного стану», не потребують затвердження відповідною сільською, селищною, міською радою.

Додатки

У період дії воєнного стану ліквідація суб'єкта господарювання державного сектору економіки здійснюється виключно за погодженням з Кабінетом Міністрів України, а в разі здійснення Кабінетом Міністрів України функцій з управління таким суб'єктом — за рішенням Кабінету Міністрів України.

Комунальні підприємства, установи та організації, засновані на базі майна спільної власності територіальних громад району або області (у разі тимчасової окупації або оточення адміністративного центру області), підпорядковуються відповідній військовій адміністрації.

Відшкодування фактичних витрат на відрядження державних службовців, а також інших осіб, що направляються у відрядження підприємствами, установами та організаціями, які повністю або частково утримуються (фінансуються) за рахунок бюджетних коштів, які перевищують граничну суму витрат на найм житлового приміщення за добу, визначену для України, здійснюється з дозволу керівника згідно з підтвердними документами та не може перевищувати 1800 грн (без урахування витрат на оплату податку на додану вартість) (постанова КМУ від 21 березня 2022 р. № 345).

Змінами до Порядків та умов надання освітньої субвенції та субвенції на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами дозволено спрямовувати залишки таких субвенцій на заходи територіальної оборони, задоволення продовольчих потреб цивільного населення, евакуацію/вивезення/переміщення цивільного населення із місцевості, де ведуться бойові дії, та небезпечних територій у безпечні місця, зокрема на оплату транспортних послуг, паливно-мастильних матеріалів, облаштування місць розміщення громадян, які у зв'язку з бойовими діями залишили місце проживання/прямовані, оплату інших заходів, спрямованих на підтримку цивільного населення в умовах воєнного стану (постанова від 26 березня 2022 р. № 365).

Установлено, що останнім днем подання запитів (заявок) для отримання допомоги в рамках Програми «Підтримка» є 31 березня 2022 року (постанова КМУ від 26 березня 2022 р. № 367).

Прийнято Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для збирання, обробки та розповсюдження офіційної інформаційної продукції (постанова КМУ від 26 березня 2022 р. № 375).

Після набрання чинності Законом України про врегулювання відносин щодо компенсації за пошкодження та знищення об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації, інформаційне повідомлення, подане відповідно до постанови КМУ від 26 березня 2022 р. № 380, прирівнюється до заяви про надання компенсації за пошкоджені та знищені об'єкти нерухомого майна.

Внесення змін до мережі розпорядників та одержувачів бюджетних коштів, відкриття рахунків, облік планових показників, реєстрація бюджетних зобов'язань клієнтів, які у зв'язку із введенням воєнного стану переміщені в населений пункт, на території якого органи державної влади здійснюють свої повноваження, здійснюються в установленому законодавством порядку.

Особливості розрахунково-касового обслуговування розпорядників (одержувачів) бюджетних коштів визначені пунктом 20 постанови КМУ від 9 чер-

вня 2021 р. № 590 застосовуються до всіх розпорядників (одержувачів) бюджетних коштів, а не тільки залучених до вирішення завдань, пов'язаних із запровадженням і здійсненням заходів правового режиму воєнного стану.

Внесення інформації до Єдиного реєстру розпорядників і одержувачів бюджетних коштів здійснюється на підставі поданої реєстраційної картки (змін до реєстраційної картки), до якої додається копія установчого документа (для новостворених установ), засвідчена його керівником. Розпорядники бюджетних коштів, які діють на підставі законів, розпорядчих актів Президента України, установчих документів не подають.

Надано можливість подання до Казначейства документів для відкриття рахунків у вигляді сканованої копії паперового документа за умови її підписання з використанням кваліфікованого електронного підпису керівника розпорядника (одержувача) бюджетних коштів (постанова КМУ від 29 березня 2022 р. № 381).

Удосконалено Порядок та умови надання компенсації комунальних послуг під час розміщення тимчасово переміщених осіб:

компенсацію зможуть отримувати і центральні органи виконавчої влади;

компенсація надаватиметься також і закладам освіти приватної форми власності;

компенсація надаватиметься також і особам які залишили постійне місце навчання;

компенсація не поширюватиметься на осіб, які отримують щомісячну адресу допомогу ВПО для покриття витрат на проживання;

компенсуватимуться також послуги з постачання гарячої води та інші види енергоносіїв (дрова, пелети, вугілля тощо);

для отримання компенсації заклади повинні будуть подати додатково таку інформацію: повне найменування закладу, код ЄДРПОУ, а також відповідні підтвердні документи щодо фактичної оплати комунальних послуг за звітний місяць;

уточнено термін подання заяви до ОВА (замість третього робочого дня після оплати змінено на 25 числа місяця, наступного за звітним);

МОН отримуватиме заявки від приватних шкіл;

уточнено термін подання узагальненої інформації від ЦОВВ та ОВА до Мінрегіону (замість «протягом двох робочих днів, після отримання заяв» замінене на «до 28-го числа місяця, наступного за звітним»);

компенсація закладам ОМС надаватиметься у вигляді додаткової дотації з державного бюджету місцевим бюджетам через гол. розпорядника Мінрегіон за рахунок коштів резервного фонду;

компенсація закладам освіти приватної форми власності надаватиметься через МОН за рахунок коштів резервного фонду;

Казначейство перераховуватиме місцевим бюджетам кошти не пізніше 10 числа місяця, наступного за місяцем, в якому прийнято відповідне рішення;

обласні військові адміністрації перераховуватимуть кошти до бюджетів ОМС та обласного бюджету протягом п'яти робочих днів з дня зарахування коштів від органу Казначейства (постанова КМУ від 29 березня 2022 р. № 388).

Додатки

Кабінетом Міністрів України схвалено проєкт Угоди про фінансування заходу «Контракт з розбудови держави та посилення стійкості» (розпорядження КМУ від 30 березня 2022 р. № 256-р).

Скасовано норму щодо незастосування протягом року після завершення або скасування воєнного стану норм Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» та інших норм законодавства, що впливають із зазначеного Закону. Крім цього, відновлено дію окремих статей зазначеного Закону з метою дотримання положень Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (прийнятий ВРУ законопроєкт 7221).

На період дії воєнного стану Кабінет Міністрів України надано право визначати особливості оренди державного та комунального майна із відповідним переліком таких повноважень (прийнятий ВРУ законопроєкт 7192).

Закон України прийнятий Верховною Радою України (законопроєкт 7234):

Скасовано обмеження щодо обсягу доходу протягом календарного року для ФОП 3 групи (до цього 15 березня ВРУ встановила граничний поріг в 10 мільярдів гривень протягом календарного року, знизила ставку податку із 5 % до 2 % та скасувала обмеження щодо кількості найманих осіб). Відтак тепер ФОП 3 групи можуть бути майже всі суб'єкти господарювання із необмеженим обсягом доходу та кількістю найманих працівників (окрім, виключень, передбачених Под. кодексом: азартні ігри, лотереї, обмін іноз. валюти, виробництво підакцизних товарів, видобуток корисних копалин).

Надміру сплачений податок на прибуток у підприємств, які перейшли на 3 групу ФОП може бути зарахований для погашення зобов'язань по податку на прибуток в майбутньому, після відновлення його сплати.

Надано дозвіл податковим органам на період воєнного стану здійснювати контроль у сфері ціноутворення. Крім цього, уповноважені органи мають право приймати рішення про застосування адміністративно-господарських санкцій за порушення вимог щодо формування, встановлення та застосування державних регульованих цін.

У пунктах пропуску через державний кордон України та в мультимодальних терміналах митними органами не здійснюватиметься документальний контроль у сфері міжнародних автомобільних перевезень згідно із Законом України «Про автомобільний транспорт».

При здійсненні митного контролю дозволяється застосовувати електронний підпис або систему електронної ідентифікації, яка забезпечує надійну ідентифікацію осіб.

Кабінетові Міністрів України на період дії воєнного стану надано повноваження:

встановлювати особливості здійснення ветеринарно-санітарного контролю вантажів з товарами, що ввозяться на територію України;

встановлювати особливості здійснення фітосанітарного контролю вантажів з об'єктами регулювання, що ввозяться на митну територію України

(крім транзиту), встановлювати особливості здійснення митними органами державного контролю нехарчової продукції;

встановлювати особливості здійснення митними органами державного контролю нехарчової продукції;

встановлювати особливості здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, ветеринарну медицину та благополуччя тварин до вантажів із продуктами, живими тваринами, вантажами з харчовими продуктами нетваринного походження та кормами нетваринного походження, що ввозяться (пересилаються) на митну територію України.

Скасовано вимогу для платника єдиного внеску надавати у звітності інформацію про членство у профспілковій організації.

Фінансування діяльності військових адміністрацій населених пунктів здійснюється за рахунок коштів відповідного місцевого бюджету територіальної громади, де утворено військову адміністрацію.

Фінансування обласних та районних військових адміністрацій — за рахунок коштів державного бюджету та відповідних обласних та районних бюджетів.

Фінансування виконання військовими адміністраціями повноважень обласних і районних рад здійснюється за рахунок коштів місцевих бюджетів шляхом надання субвенції з місцевого бюджету державному бюджету за окремим кодом типової програмної класифікації видатків та кредитування.

Військовослужбовці отримуватимуть заробітну плату за рахунок бюджетних асигнувань установ і організацій, з яких такі категорії осіб відрядженні до військових адміністрацій.

Структура і штатний розпис військової адміністрації населеного пункту та районної військової адміністрації затверджуються Головнокомандувачем Збройних сил за поданням начальника відповідної військової адміністрації, погодженим із начальником обласної військової адміністрації.

Структура і штатний розпис обласної військової адміністрації затверджуються Головнокомандувачем Збройних сил за поданням начальника обласної військової адміністрації.

Кошториси, плани асигнувань військових адміністрацій населених пунктів затверджуються начальником обласної військової адміністрації за погодженням з її фінансовим структурним підрозділом.

Кошториси, плани асигнувань обласних та районних військових адміністрацій затверджуються:

апарату обласної військової адміністрації, структурних підрозділів обласної військової адміністрації, апарату районної військової адміністрації — начальником відповідної обласної військової адміністрації;

структурним підрозділом районної військової адміністрації — начальником відповідної районної військової адміністрації.

Видатки на забезпечення діяльності військових адміністрацій населених пунктів здійснюються за кодом 0160 «Керівництво і управління у відповідній

Додатки

сфері у містах (місті Києві), селищах, селах, територіальних громадах» (постанова КМУ від 1 квітня 2022 р. № 397).

Скорочено видатки загального фонду Державного бюджету України на 2022 рік та одночасно збільшено обсяг видатків за програмою 3511030 «Резервний фонд» на суму 73 324 506,8 тис. грн (постанова КМУ від 1 квітня 2022 р. № 401).

Обмеження щодо надання державної підтримки для запобігання російській агресії та подолання її наслідків, зокрема для задоволення потреб Збройних сил, інших військових формувань, та/або населення, постраждалого внаслідок проведення бойових дій не застосовуються до суб'єктів великого підприємництва, які здійснюють торгівлю товарами на торговельних площах, не менше 60 відсотків яких призначено для торгівлі продуктами харчування разом з алкогольними напоями та тютюновими виробами. Максимальний строк кредитування для таких цілей не повинен перевищувати 1 рік (постанова КМУ від 5 квітня 2022 р. № 410).

Дозволено виплачувати надбавку за інтенсивність праці в розмірі до 100 відсотків посадового окладу для посадових осіб визначених в абзаці восьмому пункту 2 постанови Кабінету Міністрів України від 20 квітня 2016 р. № 304, але не раніше 1 січня 2024 р. за окремим рішенням Кабінету Міністрів України (постанова КМУ від 6 квітня 2022 р. № 406).

Декларація щодо гуманітарної допомоги може створюватися в електронній формі засобами інформаційно-комунікаційних систем та подаватися до митного органу шляхом інформаційної взаємодії інформаційно-комунікаційних систем або роздруковуватися разом з унікальним електронним ідентифікатором (QR-код, штрих-код, цифровий код тощо) для подання її митним органам у паперовій формі (постанова від 6 квітня 2022 р. № 409).

Компенсація за працевлаштування ВПО поширюватиметься на роботодавців, які працевлаштували внутрішньо переміщених осіб під час воєнного стану в Україні, зокрема за тих працівників, які отримали статус внутрішньо переміщеної особи після працевлаштування. Компенсація не надаватиметься роботодавцям, які є бюджетними установами, фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування (постанова від 6 квітня 2022 р. № 415).

Кошти, що надійшли на рахунок Мінсоцполітики для надання допомоги постраждалому цивільному населенню в умовах воєнного стану дозволено спрямовувати на надання грошової допомоги населенню.

Термін подання звернення щодо допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам з метою її отримання починаючи з березня 2022 року продовжено до 30 квітня 2022 року (постанова від 9 квітня 2022 р. № 418).

Спрощено Порядок підготовки, реалізації, проведення моніторингу та завершення реалізації проектів економічного і соціального розвитку України, що підтримуються міжнародними фінансовими організаціями (постанова КМУ від 9 квітня 2022 р. № 419).

На погашення позик, наданих на покриття тимчасових касових розривів місцевих бюджетів (за наявності заборгованості за такими позиками) та обслуговування місцевого боргу спрямовуватимуться не всі доходи загального фонду місцевих бюджетів населених пунктів, що перебувають на територіях,

на яких введено воєнний стан, а лише 80 відсотків (постанова КМУ від 9 квітня 2022 р. № 420).

Виділено перший мільярд гривень на ліквідацію наслідків бойових дій та відновлення інфраструктури населених пунктів в Житомирській, Київській, Сумській та Чернігівській. Напрями спрямування коштів визначено постановою КМУ від 10 квітня 2022 р. № 280-р.

Міністерству економіки передбачено нову бюджетну програму для надання роботодавцям компенсації витрат на оплату праці за кожною працюючою особою з числа внутрішньо переміщених осіб та виділено 200 млн грн з резервного фонду на зазначену програму (розпорядження КМУ від 12 квітня 2022 р. № 282-р).

Державному агентству автомобільних доріг виділено 490 млн грн з резервного фонду, зокрема, на утримання автомобільних доріг, у тому числі їх складових, загального користування місцевого значення, вулиць і доріг, у тому числі їх складових частин, комунальної власності в населених пунктах (розпорядження КМУ від 12 квітня 2022 р. № 292-р).

Міністерству у справах ветеранів виділено 30,9 млн грн для надання одноразової грошової допомоги членам сімей осіб, які загинули під час участі в антитерористичній операції, здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях та особам, які стали особами з інвалідністю внаслідок травм, одержаних під час участі в зазначених операції та заходах (постанова КМУ від 12 квітня 2022 р. № 283-р).

Внесено зміни до Порядку публічних закупівель в умовах воєнного стану. Так, дозволено здійснювати публічні закупівлі до 50 тис. грн із дотриманням відповідних особливостей (постанова КМУ від 12 квітня 2022 р. № 437).

З 25 квітня 2022 р. встановлено деякі особливості організації роботи державних службовців та працівників державних органів у період воєнного стану. Так, у разі наявності організаційних і технічних можливостей може запроваджуватися дистанційна робота. Робота за кордоном допускається лише у разі службового відрядження, у іншому випадку може бути застосоване дисциплінарне стягнення (постанова КМУ від 12 квітня 2022 р. № 440).

Виплата грошового забезпечення відповідно до постанови КМУ від 28 лютого 2022 р. № 168 військовослужбовцям відряджених до військових адміністрацій здійснюватиметься за рахунок коштів:

установ і організацій, з яких такі категорії осіб відряджено до військових адміністрацій;

обласних та районних військових адміністрацій, бюджетів територіальних громад для категорії осіб, відряджених до військовоцивільних адміністрацій та призначених (перепризначених) до військових адміністрацій.

Уточнено порядок виплати премії та встановлення розміру додаткової винагороди, а також питання структури, планів асигнувань та штатних розписів військових адміністрацій (постанова КМУ від 15 квітня 2022 р. № 449).

Затверджено Порядок подання заяви в електронній формі щодо отримання допомоги від міжнародних організацій для громадян України, яким виповнилось 14 років (постанова КМУ від 16 квітня 2022 р. № 455).

Додатки

Розмежовано види допомоги населенню, яке постраждало у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, визначено особливості надання тієї чи іншої допомоги (постанова КМУ від 16 квітня 2022 р. № 457).

На період дії воєнного стану та протягом року з дня припинення або скасування його дії витрати на надання військовослужбовцям медичної допомоги військово-медичними закладами, здійснюються за рахунок коштів, передбачених у державному бюджеті на утримання відповідних закладів (постанова КМУ від 19 квітня 2022 р. № 458).

Скасовано на 2022 рік внесок, який сплачується суб'єктами аудиторської діяльності на користь Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю (постанова КМУ від 19 квітня 2022 р. № 464).

Внесено зміни в черговість відкриття асигнувань Казначейством в особливому режимі. Так, зокрема, за видатками загального фонду державного бюджету виключено забезпечення, організацію та виконання літерних авіаційних рейсів повітряними суднами; придбання предметів, призначених для відзначення та нагородження; закупівлю санітарно-гігієнічних товарів та поліетиленової продукції для пакування відходів; оплату послуг із страхування цивільно-правової відповідальності власників наземного транспорту, водіїв відповідно до законодавства; оплату послуг та відшкодування витрат адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу. Крім того, за видатками спеціального фонду державного бюджету в першу чергу визначено — капітальні трансферти підприємствам, установам та організаціям у частині збільшення статутного капіталу Держмолодьжитла (постанова КМУ від 19 квітня 2022 р. № 469).

Обласним державним адміністраціям виділено 2,7 млн грн. для покриття витрат за березень 2022 р. власників жилих приміщень приватного житлового фонду, які безоплатно розміщували ВПО (розпорядження КМУ від 19 квітня 2022 р. № 298-р).

Визначено формулу розрахунку виплат за квітень житлових субсидій та пільг на оплату житлово-комунальних послуг на території адміністративно-територіальних одиниць, де структурні підрозділи з питань соціального захисту населення не мають можливості забезпечити підготовку виплатних документів та проведення фінансування.

Розгляд питання щодо призначення житлової субсидії на наступний період з травня 2022 року домогосподарствам, які отримували житлову субсидію в опалювальному сезоні 2021—2022 років проводиться населення без звернень громадян (постанова КМУ від 19 квітня 2022 р. № 462).

Затверджено Порядок виконання невідкладних робіт щодо ліквідації наслідків російського вторгнення. Організація та координація виконання невідкладних робіт здійснюється виконавчими органами сільських, селищних, міських рад, а в разі їх відсутності — військовими адміністраціями. Визначено основні складові частини Програми робіт з відновлення (постанова КМУ від 19 квітня 2022 р. № 473).

На період воєнного стану для працівників суб'єктів господарювання державного сектору економіки за рішенням виконавчого органу або керівника суб'єкта господарювання може запроваджуватися дистанційна робота за наяв-

ності організаційної і технічної можливості для виконання їх обов'язків. Визначено особливості (постанова КМУ від 26 квітня 2022 р. № 481).

Виділено 150 млн грн з резервного фонду державного бюджету для фінансової підтримки комунального підприємства «Чернігівводоканал» (розпорядження КМУ від 26 квітня 2022 р. № 305-р).

Внесено зміни до Порядку обчислення середньої заробітної плати: з розрахункового періоду, під час якого обчислюється середня зарплата, виключається час, в який були відсутні дані про нараховану заробітну плату працівникові внаслідок бойових дій, а також якщо працівник частково відпрацював період, за який нараховано премію чи іншу заохочувальну виплату, працівником, то при обчисленні середньої заробітної плати враховується фактично нарахована сума такої премії (постанова КМУ від 26 квітня 2022 р. № 486).

З 1 травня 2022 року змінено механізм зарахування Акцизного податку з тютюну.

Резервний фонд держбюджету збільшено на 200 млрд грн за рахунок здійснення додаткових зовнішніх та внутрішніх запозичень (Закон України № 2218-IX від 21 квітня 2022 р.).

На час дії воєнного стану та протягом 180 календарних днів після його припинення або скасування:

допомога по безробіттю призначається з першого дня надання статусу безробітного;

для ВПО без документів статус безробітного надається без вимог, що застосовуються за звичайної процедури;

максимальний розмір допомоги по безробіттю встановлено в розмірі не більше 1,5 мінімальної заробітної плати;

надано можливість виплачувати допомогу по безробіттю без особистого відвідування безробітними центрів зайнятості;

упорядковано механізм видачі та продовження дії дозволу на застосування праці іноземців та осіб без громадянства в умовах воєнного часу;

розширено можливості програми надання центрами зайнятості застрахованим особам допомоги по частковому безробіттю у разі втрати ними частини заробітної плати (доходу) у зв'язку із зупиненням (скороченням) виробництва продукції (робіт, послуг).

Дозволено Уряду запроваджувати додаткові види державної підтримки внутрішньо переміщених осіб, безробітних та роботодавців, зокрема:

надавати роботодавцю, який працевлаштовує безробітних внутрішньо переміщених осіб, компенсацію витрат на оплату праці таким працівникам;

надавати фінансову допомогу для організації підприємницької діяльності безробітним особам, які виявили таке бажання (Закон України № 2220-IX від 21 квітня 2022 р.).

Затверджено Порядок використання коштів з рахунку МОЗ, відкритому у Національному банку для задоволення потреб охорони здоров'я (постанова КМУ від 26 квітня 2022 р. № 491):

Додатки

Кошти спрямовуються на закупівлю лікарських засобів, медичних меблів, спеціалізованих транспортних засобів, мобільних госпіталів, відновлення роботи державних та комунальних закладів охорони здоров'я, оплату банківських послуг, закупівлю послуг, пов'язаних з постачанням медичного забезпечення.

Першочергово кошти спрямовуються на медичне забезпечення для регіонів, де ведуться бойові дії, та закладів охорони здоров'я, що залучені до надання медичної допомоги постраждалим та пораненим внаслідок бойових дій, відновлення роботи державних та комунальних закладів охорони здоров'я, що постраждали внаслідок бойових дій.

Одержувачами коштів, зокрема, є військові адміністрації, виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах рад, державні та комунальні заклади охорони здоров'я.

Розподіл коштів здійснюється комісією утвореною МОЗ.

Пропозиції одержувачів коштів подаються в електронній формі на адресу електронної пошти: united24@moz.gov.ua.

Виплата пенсій, грошових допомог здійснюється за бажанням осіб Укрпоштою у виплатному об'єкті чи з доставкою додому за місцем їх перебування або шляхом переказу коштів одержувачам без відкриття рахунку в банку. Виплата пенсії, грошових допомог у разі неможливості пред'явлення паспорта громадянина України або іншого документа, що посвідчує особу, може здійснюватися за умови пред'явлення еДокумента в мобільному додатку Єдиного державного вебпорталу електронних послуг (постанова КМУ від 26 квітня 2022 р. № 492).

Харківській облдержадміністрації (для Харківської обласної військової адміністрації) виділено 250 млн грн з резервного фонду державного бюджету з метою ліквідації наслідків бойових дій та відновлення інфраструктури населених пунктів (постанова від 26 квітня 2022 р. № 340-р).

Порядок компенсації витрат за тимчасове розміщення внутрішньо переміщених осіб, які перемістилися у період воєнного стану викладено в новій редакції. Зокрема уточнено наступні моменти: дозволено надання компенсації за розміщення членів своєї сім'ї (до цього за розміщення членів сім'ї компенсація не надавалась), зобов'язано до заяви надавати копії документів, що посвідчують особу розміщених осіб, уточнено додатки до постанови, підставами для відмови у виплаті є встановлення невідповідності кількості осіб (постанова КМУ від 29 квітня 2022 р. № 490).

Затверджено Порядок формування фондів житла для тимчасового проживання, Порядок та умови надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на викуп, будівництво житла з метою передачі для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб. Головним розпорядником вищезазначеної субвенції є Мінрегіон. Субвенція спрямовується на викуп, будівництво житла з метою передачі для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб. Умовами щодо прийняття рішення про фактичне виділення коштів субвенції місцевим бюджетам на будівництво житла є наявність пропозицій по земельним ділянкам з підведеними необхідними мережами, на яких планується будівництво. Визначено черговість надання житла (постанова від 29 квітня 2022 р. № 495).

З резервного фонду державного бюджету виділено 1,9 млрд грн Міністерству економіки для надання допомоги в рамках Програми «єПідтримка» (розпорядження КМУ від 29 квітня 2022 р. № 336-р).

З 1 червня 2022 року протягом дії воєнного стану в Україні, але не раніше завершення поточного опалювального періоду органам, уповноваженим встановлювати тарифи, рекомендовано не підвищувати тарифи на теплову енергію. Призупинено, відтерміновано розроблення, погодження та затвердження інвестиційних програм (постанова КМУ від 29 квітня 2022 р. № 502).

Внесено зміни до Порядку надання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам. Починаючи з травня 2022 р. допомога надається, зокрема, внутрішньо переміщеним особам з тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і міста Севастополя, визначено перелік осіб, які можуть подати заяву про виплату допомоги малолітній дитині, яка прибула без супроводу законного представника (постанова від 29 квітня 2022 р. № 507).

Подання за встановленою формою із зазначенням необхідної суми коштів та кількості осіб надається виконавчими органами сільських, селищних, міських рад/військовими адміністраціями — протягом десяти календарних днів після відновлення діяльності внаслідок здійснення заходів з деокупації територіальної громади (було 3 робочі дні). Виконавчі органи сільських, селищних, міських рад/військові адміністрації та АТ «Укрпошта» протягом п'яти робочих днів після завершення виплат подають Мінсоцполітики інформацію про виплату у паперовій формі та в електронній формі у форматі Excel на електронних носіях. На «Укрпошту» покладено завдання із здійснення разових виплат готівкових коштів особам, які евакуюються у безпечні райони, а також здійснення виплат авіаперевізникам за перевезення вантажів гуманітарної допомоги, інших вантажів повітряними суднами (постанова КМУ від 29 квітня 2022 р. № 506).

Міністерству інфраструктури доручено протягом двох місяців забезпечити створення та впровадження Державного реєстру майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації. Уточнено Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації та Порядок подання інформаційного повідомлення про пошкоджене та знищене нерухоме майно внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації (постанова КМУ від 29 квітня 2022 р. № 505).

Дозволено надавати фінансову підтримку суб'єктам підприємництва для переміщення підприємств з територій, що наближені до зони бойових дій або розташовані в ній, у безпечні регіони України. Уточнено порядок надання фінансової підтримки (постанова КМУ від 29 квітня 2022 р. № 521).

Схвалено надання та визначено процедуру виплати одноразової грошової допомоги особам, що були позбавлені свободи внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України (постанова КМУ від 29 квітня 2022 р. № 524).

Затверджено Порядок зарахування акцизного податку з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю тютюнових виробів, тютюну та

Додатки

промислових заміників тютюну, рідин, що використовуються в електронних сигаретах (постанова КМУ від 03 травня 2022 р. № 515).

Розширено перелік пріоритетних видатків на соціальну сферу, медицину, підтримку бізнесу, шляхом внесення змін до Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану, затвердженого постановою КМУ від 9 червня 2021 р. № 590 (постанова КМУ від 3 травня 2022 р. № 520).

З 1 травня до 31 грудня 2022 р. НСЗУ укладає договори за пакетом медичних послуг «Забезпечення кадрового потенціалу системи охорони здоров'я, шляхом організації надання медичної допомоги із залученням лікарів-інтернів» із надавачами медичних послуг комунальної форми власності, яких включено до переліку баз стажування лікарів-інтернів та які уклали договори про медичне обслуговування населення. Уточнено вартість послуг по вакцинації від COVID-19 (постанова КМУ від 3 травня 2022 р. № 529).

Збільшено розміри тимчасової державної допомоги для дітей, батьки яких ухиляються від сплати аліментів, не мають можливості утримувати дитину або місце їх проживання не відоме (постанова КМУ від 3 травня 2022 р. № 531).

З резервного фонду державного бюджету виділено 56 млн грн. на відновлення водопостачання у місті Миколаїв (розпорядження КМУ від 3 травня 2022 р. № 349-р).

Місцевим бюджетам виділено субвенцію на забезпечення нагальних потреб функціонування держави в умовах воєнного стану в розмірі 7,5 млрд грн. Розподілено 4,9 млрд грн між областями. Не розподілений залишок 2,6 млрд грн (постанова КМУ від 3 травня 2022 р. № 528).

Перелік типів позашкільних навчальних закладів і Положення про позашкільний навчальний заклад, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 6 травня 2001 р. №433 приведені у відповідність до Законів України «Про освіту», «Про позашкільну освіту» та Положення про мистецьку школу, затвердженого наказом Міністерства культури України від 9 серпня 2018 року № 686.

Суб'єктам господарювання (юридичні особи та фізичні особи — підприємці), які здійснюють діяльність з організації, проведення азартних ігор, лотерей (крім розповсюдження лотерей), парі (букмекерське парі, парі тоталізатора) дозволено без урахування обмежень, встановлених Податковим кодексом переходити особливий режим оподаткування на період воєнного стану (3 група Єдиного податку — 2 % від обороту) (Закон України від 14 квітня 2022 року № 2192-IX).

Кабінету Міністрів України дозволено спрямувати у 2022 році залишки коштів, джерелом формування яких були надходження спеціального фонду державного бюджету від внесків на регулювання, які сплачуються суб'єктами господарювання, що провадять діяльність у сферах енергетики та комунальних послуг, які утворені станом на 1 січня 2022 року та не використані до 1 квітня 2022 року, на здійснення заходів у сфері оборони (Закон України від 14 квітня 2022 року № 2192-IX).

Виплата щорічної разової грошової допомоги, передбаченої Законами України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» і «Про

жертви нацистських переслідувань», здійснюється у 2022 році у розмірах не менше, ніж у 2021 році, затверджено відповідний Порядок використання коштів (постанова КМУ від 7 травня 2022 р. № 540).

Затверджено Порядок стягнення штрафу за порушення законодавства про внутрішній водний транспорт (постанова КМУ від 7 травня 2022 р. № 559).

Перелік територіальних громад, які розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні), формуватиметься в електронній формі, а у разі відсутності технічної можливості формування такого переліку в електронній формі — затверджується Мінреінтеграції за погодженням з Міністерства оборони на підставі пропозицій відповідних обласних, Київської міської військових адміністрацій. Затверджено відповідне Положення про інформаційну систему формування переліку територіальних громад, які розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні) (постанова КМУ від 7 травня 2022 р. № 562).

Діяльність Держаудитслужби та її міжрегіональних територіальних органів відновлено з урахуванням особливостей воєнного стану. Передбачено надання документів під час заходів державного фінансового контролю, зустрічних звірок, збору інформації та документування процесу державного фінансового контролю, реалізацію матеріалів за його результатами здійснюються в паперовій та/або електронній формі (постанова КМУ від 7 травня 2022 р. № 561).

Заборонено ввіз палива походження якого з Російської Федерації та Республіки Білорусь та/або палива, власниками якого є юридичні особи, які зареєстровані на території Російської Федерації та Республіки Білорусь (постанова КМУ від 10 травня 2022 р. № 555).

Посадові оклади керівних працівників, наукових співробітників і професіоналів установ, що призначені експлуатуючими організаціями (операторами) ядерних установок, підвищуються на 100 відсотків, а інших категорій працівників таких установ, безпосередньо зайнятих на роботах, пов'язаних з експлуатацією ядерних установок, — на 50 відсотків (постанова КМУ від 10 травня 2022 р. № 568).

Затверджено Порядок надання органами місцевого самоврядування контролюючим органам в електронному вигляді інформації про виділення земельних ділянок у натурі (постанова КМУ від 10 травня 2022 р. № 567).

Чисельність правління акціонерного товариства «Українська залізниця» збільшено до 8 осіб (постанова КМУ від 13 травня 2022 р. № 571).

Відкрито благодійний рахунок для надходження коштів для благодійних пожертв та гуманітарної допомоги, грантів та дарунків для задоволення потреб освіти і науки (постанова КМУ від 13 травня 2022 р. № 586).

Зупинено на період дії воєнного стану дію постанови Кабінету Міністрів України від 26 вересня 2001 р. № 1231 та встановлено, що перелік банків, через які здійснюється виплата пенсій, грошової допомоги, виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням та заробітної плати працівникам бюджетних установ, сформований станом на 24 лютого 2022 р., є актуальним та до нього не вносяться зміни протягом періоду дії воєнного стану (постанова КМУ від 13 травня 2022 р. № 588).

Додатки

На період дії воєнного стану зупинено акредитацію закладів охорони здоров'я. Акредитаційні сертифікати, строк дії яких закінчується в період дії воєнного стану або закінчився за три місяці до дня введення воєнного стану, продовжують діяти протягом 12 місяців з дня припинення або скасування воєнного стану (постанова КМУ від 13 травня 2022 р. № 592).

Призупинено фіксовані граничні надбавки та середню ціну на бензин та дизпаливо. Ціни визначатимуться постачальниками без обмежень на рівень торговельної надбавки (постанова КМУ від 17 травня 2022 р. № 594).

До послуг ЦПАП включено реєстрацію, перереєстрацію колісних транспортних засобів усіх категорій з видачею свідоцтва про реєстрацію та номерних знаків, зняття з обліку транспортного засобу з видачею облікової картки та номерних знаків для разових поїздок (розпорядження КМУ від 17 травня 2022 р. № 391-р).

Начальником військової адміністрації населеного пункту (населених пунктів) може бути призначений відповідний сільський, селищний, міський голова.

Військові адміністрації населених пунктів, районні, обласні військові адміністрації здійснюють свої повноваження протягом дії воєнного стану та 30 днів після його припинення чи скасування.

Сільський, селищний, міський голова територіальної громади, на території якої не ведуться бойові дії та не прийнято рішення про утворення військової адміністрації населеного пункту (населених пунктів), виключно для здійснення заходів правового режиму воєнного стану може прийняти рішення щодо передачі коштів з відповідного місцевого бюджету на потреби Збройних сил України та/або для забезпечення заходів правового режиму воєнного стану.

На акти органів місцевого самоврядування, військово-цивільних адміністрацій та військових адміністрацій, а також їхніх посадових осіб не поширюються вимоги пункту 3 частини першої (у частині оприлюднення проєктів актів), частини четвертої статті 15 Закону України «Про доступ до публічної інформації», Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» та Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання».

Начальник військової адміністрації крім повноважень, віднесених до його компетенції Законом України «Про правовий режим воєнного стану», здійснює повноваження сільської, селищної, міської ради, її виконавчого комітету, сільського, селищного, міського голови (Закон України 12 травня 2022 року № 2259-IX).

Затверджено Порядок використання благодійних коштів для потреб культури, мистецтв, креативних індустрій, охорони і збереження культурної спадщини, культурних цінностей, підтримки ЗМІ. Одержувачами коштів, зокрема, є обласні та Київська міська військові адміністрації або обласні та Київська міська держадміністрації, районні військові адміністрації або районні держадміністрації, виконавчі органи сільських, селищних, міських рад. Кош-

ти спрямовуються. Зокрема, на охорону і збереження об'єктів культурної спадщини, відновлення інформаційно-комунікаційних систем закладів культури, закупівлю та ремонт обладнання, інструментів та іншого майна для закладів культури (постанова КМУ від 17 травня 2022 р. № 616).

Затверджено форму акта для проведення посадовою особою виконавчого органу обстеження матеріально-побутових умов проживання сім'ї та місця проживання особи (постанова КМУ від 20 травня 2022 р. № 607).

Затверджено розміри плати за видачу та продовження строку дії дозволу на користування ресурсом нумерації (постанова КМУ від 20 травня 2022 р. № 608).

Звільнено від сплати орендної плати комунального та державного майна підприємців, які були призвані на військову службу. Договори оренди державного та комунального майна, строк дії яких завершується у період воєнного стану, вважаються продовженими на період дії воєнного стану та протягом чотирьох місяців з дати припинення чи скасування воєнного стану. Визначено особливості оренди державного та комунального майна у період воєнного стану (постанова КМУ від 27 травня 2022 р. № 634).

Укрзалізницю уповноважено закуповувати нафтопродукти та супутні послуги, пов'язаних із закупівлею нафтопродуктів за зовнішньоекономічними та іншими договорами (контрактами), зокрема довгостроковими, з подальшою реалізацією на внутрішньому ринку (постанова КМУ від 27 травня 2022 р. № 638).

Київській міській державній адміністрації виділено 200 млн гривень для ліквідації наслідків бойових дій в м. Києві (розпорядження КМУ від 31 травня 2022 р. № 433-р).

Звільнено від сплати ПДВ постачання, підготовки (літературне, наукове і технічне редагування, коригування тощо), виготовлення, розповсюдження аудіокниг, озвучених українською мовою (Закон України 2273-ІХ від 22 травня 2022 р.).

У 2022 році до доходів загального фонду Державного бюджету України включено надходження від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ, отримані в рамках грантів на бюджетну підтримку. Починаючи з другого кварталу, припинено видатки державного бюджету за бюджетною програмою «Фінансування статутної діяльності політичних партій», на 5,8 млрд грн збільшено бюджетні призначення по програмі «Підтримка», на 1,5 млрд грн збільшено резервний фонд державного бюджету, здійснено зовнішні запозичення на суму 287,1 млрд грн (Закон України прийнятий ВРУ, законопроект 7413).

До надходжень бюджетів місцевого самоврядування віднесено 70 відсотків адміністративного збору за державну реєстрацію у сфері містобудівної діяльності (Закон України прийнятий ВРУ, законопроект 5656).

Відновлено обов'язок платників податків (у яких є можливість виконувати свої податкові обов'язки) дотримувати терміни реєстрації податкових накладних та розрахунків коригування в ЄРПН, подавати податкову звітність та сплачувати податки. Відновлено камеральні та документальні перевірки по-

Додатки

даткової звітності. Відновлено відшкодування ПДВ (Закон України 2260-ІХ від 12 травня 2022 р.).

Затверджено Положення про покладення спеціальних обов'язків на суб'єктів ринку природного газу. Зокрема, запропоновано, що з 1 червня 2022 р. по 31 липня 2022 р. (включно) «Нафтогаз» реалізує природний газ виробникам теплової енергії за ціною 7420 гривень з урахуванням ПДВ за 1 тис. куб. метрів газу (постанова від 31 травня 2022 р. № 637).

На період дії воєнного стану не проводиться конкурсний відбір керівників, голів виконавчих органів та членів наглядових рад суб'єктів господарювання державного сектору економіки, окрім окремо визначених підприємств (постанова КМУ від 31 травня 2022 р. № 643).

Обласним державним адміністраціям для відповідних обласних військових адміністрацій виділено 50,6 млн грн з метою покриття витрат за квітень поточного року на компенсацію за тимчасове розміщення внутрішньо переміщених осіб, які перемістилися у період воєнного стану (розпорядження КМУ від 3 червня 2022 р. № 446-р).

Затверджено Порядок використання коштів з рахунка для задоволення потреб фізичної культури і спорту. Кошти використовуються Мінмолодьспорт на відновлення спортивних споруд, закладів, установ, організацій сфери фізичної культури і спорту, розвиток державних і комунальних закладів фізичної культури (постанова КМУ від 7 червня 2022 р. № 655).

Мінагрополітики розробило Методику визначення збитків, завданих земельному фонду внаслідок воєнних дій. При їх розрахунку враховуються витрати на рекультивацію земель, збитки власникам (землекористувачам) земельних ділянок, сільськогосподарського призначення, витрати на відновлення меліоративних площ. Відповідальні за визначення шкоди та збитків обласні, Київська міська державні адміністрації (на період воєнного стану — військові адміністрації) (Наказ Мінагрополітики від 18 травня 2022 № 295).

Уряд створив Штаб із підготовки до осінньо-зимового періоду 2022/23 років під час воєнного стану. Затверджено відповідне Положення. Одними із основних завдань Штабу є підготовка об'єктів ЖКГ та паливно-енергетичного комплексу до осінньо-зимового періоду 2022/23 року, а також фінансово-економічна стабілізація підприємств теплопостачання (від 7 червня 2022 р. № 658).

Відсоткова ставка по Військовим облігаціям змінена з 11 відсотків річних на плаваючу ставку, яка обраховується виходячи із середнього значення облікової ставки Національного банку за річний період. Тобто ставку прив'язали до облікової ставки Національного банку України і становить наразі 25 % (постанова КМУ від 7 червня 2022 р. № 659).

Підписано Закон № 2254-ІХ «Про внесення змін до деяких законів України щодо першочергових заходів реформування сфери містобудівної діяльності». Закон значно прискорить та спростить відбудову громад, а також створить можливості для забезпечення тимчасовим житлом громадян, які втратили домівки внаслідок воєнних дій. Закон зокрема визначає шляхи відбудови зруйнованих населених пунктів, визначає процедури розміщення тимчасових споруд, призначених для тимчасового проживання та обслуговування громадян, які втратили житло, спрощує процедури та механізми капітального

будівництва об'єктів для тимчасового проживання осіб, які втратили житло (зокрема, процедури виділення земельних ділянок), врегульовує процедури, пов'язані з розміщенням виробничих потужностей переміщених (евакуйованих) підприємств.

Мінцифри з партнерами улітку запуснуть програму підтримки для українських підприємців в межах програми Start Path. На сьогодні в межах Start Path підтримку отримали понад 300 стартапів по всьому світу.

До державного бюджету надійшла друга частина траншу в межах проекту «Удосконалення вищої освіти в Україні заради результатів». Від Світового банку надійшло 100 млн дол. США. Ці кошти будуть використані для соціальних виплат — зарплат, пенсій, стипендій тощо.

Уточнено Порядок подання фінансової звітності: підприємства, які не подали у період дії воєнного стану або стану війни проміжну, річну фінансову звітність та консолідовану фінансову звітність у визначені строки, подають таку звітність протягом трьох місяців після припинення чи скасування воєнного стану або стану війни за весь період неподання (постанова КМУ від 10 червня 2022 р. № 667).

Платники ПДВ зобов'язані до 15 липня 2022 року зареєструвати в ЄРПН ПН/РК, складені за операціями з постачання товарів/послуг здійсненими протягом лютого-травня 2022 року. Фінансова відповідальність буде застосовуватись до платників податків, які мали можливість, але не виконали у строки встановлені Законом № 2260 свої податкові обов'язки (роз'яснення Мінфіну).

Граничні строки розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів збільшено із 90 до 120 календарних днів та застосовуються до операцій, здійснених з 05 квітня 2022 року (постанова Правління НБУ від 7 червня 2022 року №113).

Втратила чинність, постанова Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 р. № 483 «Про затвердження форм типових рішень про встановлення ставок та пільг із сплати земельного податку та податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки» (постанова КМУ від 10 червня 2022 р. № 677).

Унормовано виплату пенсій та інших соцвиплат на ТОТ і територіях, де тривають бойові дії. Мешканцям таких територій виплати здійснюватимуться через АТ «Укрпошта». Пенсії й інші соцвиплати виплачуватимуть з урахуванням технічної можливості та пріоритетності забезпечення безпеки життя і здоров'я працівників та клієнтів (постанова КМУ від 10 червня 2022 р. № 665).

Уточнено розподіл субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на забезпечення нагальних потреб функціонування держави в умовах воєнного стану (постанова КМУ від 10 червня 2022 р. № 670).

Відновлено окремі норми ЗУ «Про державну допомогу суб'єктам господарювання», зокрема подання АМКУ повідомлень про нову державну допомогу та про внесення змін до умов чинної державної допомоги не менше ніж за 105 календарних днів до запланованої дати (розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 червня 2022 р. № 476-р).

На період дії воєнного стану скасовано оподаткування військовим збором доходів у вигляді грошового забезпечення військовослужбовців та пра-

Додатки

цівників Збройних сил України, Національної гвардії України, працівників правоохоронних органів, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, Державної прикордонної служби України, осіб рядового, начальницького складу, військовослужбовців, працівників Міністерства внутрішніх справ України, Управління державної охорони України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань та інших осіб на період їхньої безпосередньої участі в здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації (Закон прийнятий ВРУ, законопроект 7432).

Уряд виділив із резервного фонду державного бюджету майже 243,5 млн грн на компенсацію комунальних витрат тим громадам, які прихистили переселенців у будівлях комунальної та державної форми власності.

Уточнено особливості виконання місцевих бюджетів в умовах воєнного стану, визначені постановою Кабінету Міністрів України від 11 березня 2022 р. № 252 (зокрема, приведено у відповідність до прийнятих Законів):

керівник місцевого фінансового органу може затверджувати розпорядження про виділення коштів загального фонду;

сільський, селищний, міський голова може прийняти рішення про передачу коштів з місцевого бюджету на потреби ЗСУ;

виконкоми, місцеві державні (військові) адміністрації здійснюють управління коштами місцевих бюджетів без оприлюднення відповідних нормативно-правових документів (постанова КМУ від 17 червня 2022 р. № 693).

Суб'єктам господарювання (юридичні особи та фізичні особи — підприємці), які здійснюють імпорт автомобілів легкових, кузовів до них, причепів та напівпричепів, мотоциклів, транспортних засобів, призначених для перевезення 10 осіб і більше, транспортних засобів для перевезення вантажів дозволено переходити на пільговий режим оподаткування на період воєнного стану (3 група Єдиного податку — 2 % від обороту).

Відновлено оподаткування податком на додану вартість операції з ввезення товарів на митну територію України у митному режимі імпорту суб'єктами господарювання, які зареєстровані платниками єдиного податку першої, другої та третьої групи, крім фізичних та юридичних осіб, які обрали ставку єдиного податку, визначену підпунктом 1 пункту 293.3 статті 293 Податкового Кодексу.

Відновлено оподаткування податком на додану вартість, акцизним податком операції з ввезення фізичними особами на митну територію України автомобілів легкових, кузовів до них, причепів та напівпричепів, мотоциклів, транспортних засобів, призначених для перевезення 10 осіб і більше, транспортних засобів для перевезення вантажів у митному режимі імпорту.

Відновлено стягнення ввізного мита з:

товарів, що ввозяться (пересилаються) на митну територію України підприємствами для вільного обігу;

автомобілів легкових, кузовів до них, причепів та напівпричепів, мотоциклів, транспортних засобів, призначених для перевезення 10 осіб і більше,

транспортних засобів для перевезення вантажів, які ввозяться громадянами на митну територію України для вільного обігу.

Скасовано сплату збір на обов'язкове державне пенсійне страхування для підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, фізичних осіб, які набувають право власності на автомобілі, оснащені виключно електричними двигунами (одним чи декількома) (Закон України прийнятий ВРУ, законопроект № 7418 від 30 травня 2022 р.).

Індустріальним паркам надано низку податкових пільг. Зокрема, зі сплати податку на прибуток (не сплачуватиметься протягом 10 років), ПДВ, ввізного мита тощо. Але сума вивільнених від оподаткування коштів повинна спрямовуватися на розвиток індустріального парку.

Крім того, сільським, селищним, міським радам надано право встановлювати пільги зі сплати місцевих податків та зборів без дотримання окремих вимог податкового Кодексу та регуляторного законодавства. Так, не поширюється на рішення ОМС вимоги щодо надання не пізніше 25 липня поточного року до контролюючого органу інформацію щодо ставок та податкових пільг зі сплати місцевих податків та/або зборів. Такі рішення можуть прийматися та набирати чинності не лише з початку бюджетного періоду. ОМС також можуть встановлювати ставки земельного податку та орендну плату в розмірі, меншому ніж розмір земельного податку, встановлений рішенням відповідного органу місцевого самоврядування для певної категорії земель, що сплачується на відповідній території або повністю звільняти від сплати земельного податку (Закон України прийнятий ВРУ, законопроект № 5688).

Уряд виділив з резервного фонду державного бюджету 243,5 млн грн для покриття видатків закладів, підприємств, установ та організацій державної і комунальної форми власності, у приміщеннях (будівлях) яких в умовах воєнного стану на безоплатній основі розміщувалися тимчасово переміщені особи (розпорядження КМУ від 17 червня 2022 р. № 491-р).

Дозволено здійснення позапланових заходів державного нагляду (контролю) в окремих сферах, зокрема щодо запобігання неконтрольованому зростанню цін на товари, які мають істотну соціальну значущість, виключно на підставі рішення центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у відповідній сфері (постанова КМУ від 17 червня 2022 р. № 697).

Затверджено Порядок надання допомоги по частковому безробіттю (постанова КМУ від 21 червня 2022 р. № 702).

Обсяг субвенції місцевим бюджетам на здійснення підтримки окремих закладів та заходів у системі охорони здоров'я збільшено на 762,6 млн грн (постанова КМУ від 24 червня 2022 р. № 709).

Схвалено реалізацію експериментального проєкту щодо моніторингу завданих пошкоджень та руйнувань за регіонами України внаслідок збройної агресії Російської Федерації на основі геоінформаційної системи (постанова КМУ від 24 червня 2022 р. № 726).

Начальникам Кременської та Рубіжанської військових адміністрацій надано повноваження відповідної міської ради, її виконавчого комітету, відпо-

Додатки

відного міського голови, а також затвердження тимчасової структури виконкому (постанова ВРУ № 7503).

Вторинну медичну допомогу визначено як «спеціалізована медична допомога», госпітальний округ поділятиметься на госпітальні кластери, в межах яких організовано комплексний доступ населення до стаціонарної медичної допомоги. Межі госпітальних округів та госпітальних кластерів, порядок їх визначення та функціонування, а також порядок визначення кластерних, надкластерних та інших видів закладів охорони здоров'я, що входять до спроможної мережі закладів охорони здоров'я госпітального округу, визначатимуться Кабінетом Міністрів України. Формуватимуть мережу закладів охорони здоров'я з урахуванням затвердженого порядку плану розвитку госпітального округу. Плата за послуги з медичного обслуговування, які не покриваються програмою медичних гарантій (платні послуги) встановлюватимуться закладами охорони здоров'я самостійно. Разом з цим, забороняється затвердження в рамках програми медичних гарантій пакетів, що не передбачають надання послуг в сфері охорони здоров'я. Накопичення, зберігання та обробка медичної інформації щодо громадян, які страждають на рідкісні (орфанні) захворювання, здійснюватиметься в електронній системі охорони здоров'я. На період встановлення карантину, запровадження медико-біологічної надзвичайної ситуації природного характеру, до надання медичної допомоги можуть залучатися фармацевтичні працівники, здобувачі вищої освіти 4—6 років навчання за спеціальностями галузі знань 22 «Охорона здоров'я», молодші спеціалісти з медичною освітою, лікарі-інтерни, а також лікарі-спеціалісти без вимог щодо атестації на присвоєння чи підтвердження кваліфікаційної категорії. Рада громадського контролю братиме участь у проведенні конкурсу на зайняття посад державної служби категорії «А» в Уповноваженому органі (НСЗУ), з правом дорадчого голосу (Закон прийнятий ВРУ, законопроект № 6306).

На час оголошення воєнного або надзвичайного стану роботодавці можуть здійснювати повідомлення та вести документи з питань трудових відносин в електронній формі. Роботодавцю дозволено звільняти працівника у разі його відсутності на роботі та інформації про причини такої відсутності понад чотири місяці поспіль. Скасовано право на працівника перевести грошову компенсацію за невикористані ним дні щорічної відпустки на інше підприємство, в установу, організацію при переведенні. За працівниками, призваними на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу, військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період або прийнятими на військову службу за контрактом, у тому числі шляхом укладення нового контракту на проходження військової служби, під час дії особливого періоду на строк до його закінчення або до дня фактичного звільнення не зберігатиметься середній заробіток, зберігатимуться лише місце роботи і посада (Закон прийнятий ВРУ, законопроект № 7251).

Індексація пенсій проводитиметься починаючи з 1 березня 2023 року (постанова КМУ від 24 червня 2022 р. № 727).

Укравтодору дозволено спрямувати залишок коштів спеціального фонду держбюджету, який утворився за рахунок надходжень у 2022 році за рахунок

доходів державного бюджету, визначених пунктами 1—3, 6, 62—65 частини третьої статті 29 Бюджетного кодексу України на розвиток мережі автомобільних доріг загального користування в сумі 2,5 млрд грн (постанова КМУ від 28 червня 2022 р. № 734).

Державному агентству автомобільних доріг додатково виділено з резервного фонду майже 6 млрд грн, зокрема, на утримання автомобільних доріг, у тому числі їх складових, загального користування місцевого значення, вулиць і доріг, у тому числі їх складових, комунальної власності в населених пунктах (розпорядження КМУ від 28 червня 2022 р. № 545-р).

З метою забезпечення відповідності обсягу сплачених коштів за надані медичні послуги, для окремих медичних послуг, з урахуванням технічної можливості, передбачено розрахунок фактичної вартості цих послуг у відповідності до кількості їх надання. Внесено зміни в частині переліку баз стажування лікарів-інтернів, порядку розрахунку запланованої та фактичної вартості зазначених медичних послуг (постанова КМУ від 1 липня 2022 р. № 741).

Залишки продовольчих товарів тривалого зберігання для забезпечення населення в умовах воєнного стану дозволено передавати між обласними військовими адміністраціями за умови погодження ними такого перерозподілу. Уточнено перелік осіб яким ОВА повинні забезпечити видачу продовольчих товарів. Унормовано питання забезпечення продовольчими товарами як населення в регіонах, де тривають активні бойові дії, так і населення з таких регіонів, яке було евакуйоване/переміщене в безпечні області України, окрім тих внутрішньо переміщених осіб, які мають право відповідно до законодавства на отримання грошової допомоги за рахунок коштів державного бюджету та/або у рамках допомоги від міжнародних організацій (постанова КМУ від 1 липня 2022 р. № 752).

Забезпечено видачу витягу з технічної документації про нормативну грошову оцінку земельної ділянки повністю в автоматичному режимі, в електронній формі з використанням QR-коду та без необхідності підпису особи, що його сформувала (постанова КМУ від 1 липня 2022 р. № 753).

Розширено перелік документів, які надаються заявником при зверненні до суб'єкта надання соціального захисту, у разі відсутності документу, що посвідчує особу та підтверджує громадянство України, довідкою, виданою підрозділами Державної міграційної служби України про подання документів для подальшого оформлення і отримання паспорта громадянина України, та електронними документами особи, сформованими у мобільному додатку Єдиного державного вебпорталу електронних послуг («Дія») (постанова КМУ від 1 липня 2022 р. № 755).

Плани використання бюджетних коштів, кошториси, плани асигнувань загального фонду бюджету, плани надання кредитів із загального фонду бюджету, плани спеціального фонду, плани використання бюджетних коштів, помісячні плани використання бюджетних коштів можуть погоджуватися із використанням системи електронної взаємодії органів виконавчої влади шляхом оформлення аркуша погодження із накладенням уповноваженою посадовою особою кваліфікованого електронного підпису. Унормовано процедуру внесення змін до планових документів у разі надходження субвенції з місцевого бюджету державному бюджету на фінансування діяльності військових

Додатки

адміністрацій із виконання повноважень органів місцевого самоврядування (постанова КМУ від 7 липня 2022 р. № 764).

Казначейству дозволено здійснювати платежі на оплату за фактично поставлені товари, виконані роботи та надані послуги шляхом спрямування бюджетних коштів постачальникам товарів, виконавцям робіт і надавачам послуг на окремі небюджетні рахунки в Казначействі з подальшим використанням зазначених коштів постачальниками товарів, виконавцями робіт і надавачами послуг виключно з таких рахунків на сплату податків та зборів до бюджетів усіх рівнів та єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (постанова КМУ від 7 липня 2022 р. № 765).

З резервного фонду виділено 36,6 млн грн для покриття витрат за травень поточного року за тимчасове розміщення внутрішньо переміщених осіб (розпорядження КМУ від 7 липня 2022 р. № 572-р).

Звільнено від сплати канального збору окремі види суден (розпорядження КМУ від 7 липня 2022 р. № 575-р).

Виробники електроенергії здійснюватимуть продаж електричної енергії за двосторонніми договорами виключно на електронних аукціонах, порядок проведення яких затверджується КМУ (Закон прийнятий ВРУ, законопроект № 7238 від 31 березня 2022 р.).

Прийнято зміни до ЗУ «Про Державний бюджет України на 2022 рік» (Закон прийнятий ВРУ, законопроект 7523):

Державні гарантії можуть надаватися для реалізації інвестиційних проєктів із забезпечення ефективного функціонування та розвитку залізничного транспорту.

Надходження державного бюджету збільшено на 80,977 млрд грн, зокрема, за рахунок:

збільшення доходів на 1,546 млрд грн (інша допомога, надана Європейським Союзом);

збільшення фінансування на 79,431 млрд грн (зовнішнє запозичення: 75,431 млрд грн., внутрішні запозичення: 4 млрд грн).

Зазначені доходи спрямовано за наступними напрямками:

виплата допомог, компенсацій, грошового забезпечення та оплата послуг окремим категоріям населення — 5,771 млрд грн;

виплата пільг і житлових субсидій — 3,330 млрд грн;

щомісячна адресна допомога ВПО — 32,364 млрд грн;

пенсійні виплати — 32,304 млрд грн;

фонду розвитку підприємництва — 4,0 млрд грн;

субвенція місцевим бюджетам на відновлення об'єктів критичної інфраструктури — 1,663 млрд грн.

Під час підготовки відповідних місцевих бюджетів обов'язково враховуються Плани заходів з реалізації регіональних стратегій розвитку, які затверджені відповідною місцевою радою (ч. 4. ст. 11 ЗУ «Про засади державної регіональної політики», зміни прийняті ВРУ, законопроект 5323 від 1 квітня 2021 р.).

Надано право передавати кошти із спеціального фонду місцевого бюджету до загального фонду місцевого бюджету. Дозволено здійснювати, видатки,

не віднесені до відповідних місцевих бюджетів і видатки на утримання бюджетних установ одночасно з різних бюджетів. Такі видатки здійснюються шляхом надання міжбюджетного трансферту з відповідного місцевого бюджету (пропозиція Комітету ВРУ з питань бюджету). Надано право здійснювати нові місцеві запозичення та надавати місцеві гарантії, навіть якщо у процесі здійснення платежів з погашення та обслуговування місцевого боргу порушено графік платежів, нараховано штрафні санкції, виникла прострочена заборгованість (Закон прийнятий ВРУ, законопроект № 7426 від 1 червня 2022 р.).

Зведений трирічний план закупівель товарів, робіт і послуг оборонного призначення за закритими закупівлями не скрадатиметься та не подаватиметься на затвердження Кабінетові Міністрів України (постанова КМУ від 7 липня 2022 р. № 777).

Розширено перелік видів господарської діяльності, які не можуть провадитися на підставі подання декларації про провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану, зокрема, виробництво, імпорт лікарських засобів, медична практика, діяльність у сфері електроенергетики, професійна діяльність на ринках капіталу та організованих товарних ринках (постанова КМУ від 7 липня 2022 р. № 778).

Затверджено Порядок фінансування соціальних послуг, що надаються особам із числа внутрішньо переміщених осіб під час дії воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях, яким визначено, що фінансування соціальних послуг, які надаються внутрішньо переміщеним особам, здійснюється шляхом компенсації закладам окремих витрат, що є складовими наданих соціальних послуг, а саме витрат на оплату комунальних послуг, оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб, облаштування місць для проживання, забезпечення продуктами харчування, одягом, взуттям, засобами гігієни, предметами першої необхідності; залучення коштів з інших джерел, не заборонених законодавством.

Внесено зміни до Порядку надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб (постанова КМУ від 7 липня 2022 р. № 784).

Скасовано повне відшкодування вартості (реімбурсація) препаратів інсуліну. Забезпечення пацієнтів препаратами інсуліну здійснюватиметься за рахунок коштів державного бюджету України в рамках програми державних гарантій медичного обслуговування населення, безоплатно або з частковою доплатою, відповідно до встановлених категорій пацієнтів, які потребують інсулінотерапії та яким відшкодовується вартість препаратів інсуліну певного типу та форми випуску шляхом реімбурсації (постанова КМУ від 12 липня 2022 р. № 780).

Утворено Державну службу захисту критичної інфраструктури та забезпечення національної системи стійкості України як центральний орган виконавчої влади із спеціальним статусом (постанова КМУ від 12 липня 2022 р. № 787).

Внесено зміни до схеми посадових окладів на посадах державної служби з урахуванням категорій, підкатегорій та рівнів державних органів у 2022 році. Встановлено мінімальний розмір посадового окладу в державних органах,

Додатки

юрисдикція яких поширюється на територію одного або кількох районів, районів у містах, міст обласного значення, у розмірі двох прожиткових мінімумів працездатних осіб, встановлених у 2022 році Державним бюджетом (постанова КМУ від 12 липня 2022 р. № 788).

З резервного фонду держбюджету виділено:

99 988,791 тис. грн для Чернігівської обласної військової адміністрації з метою відбудови зруйнованого єдиного майнового комплексу комунального енергогенеруючого підприємства «Чернігівська ТЕЦ» (розпорядження КМУ від 13 липня 2022 р. № 597-р).

86,506 млн грн для Сумської обласної військової адміністрації з метою будівництва водогрійної котельні зруйнованого підприємства «Охтирські теплові мережі» (Охтирська ТЕЦ) Сумської області (розпорядження КМУ від 13 липня 2022 р. № 599-р).

100 млн грн для Полтавської обласної військової адміністрації з метою відбудови зруйнованої системи централізованого тепlopостачання у місті Кременчуці (розпорядження КМУ від 13 липня 2022 р. № 600-р).

Міністерству розвитку громад та територій виділено 1,4 млрд грн для Українського державного науково-дослідного і проектно-вишукувального інституту «УкрНДІводоканалпроект» на придбання мобільних установок очищення води, автоцистерн для перевезення питної води, дизель-генераторів, газогенераторів, дренажно-фекальних насосів, пересувних котелень, пально-мастильних матеріалів з метою створення механізму для швидкого реагування на надзвичайні ситуації під час воєнного стану та безперебійного забезпечення населення України послугами з централізованого водopостачання, централізованого водовідведення та постачання теплової енергії, уникнення епідеміологічної та гуманітарної катастрофи, спричиненої відсутністю питної води, тепла (розпорядження КМУ від 13 липня 2022 р. № 602-р).

Уточнено Порядок та умови надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на реалізацію проектів у рамках Програми з відновлення України (постанова КМУ від 19 липня 2022 р. № 811):

субвенція надаватиметься і на відновлення житлової інфраструктури;
за рахунок субвенції допускатиметься виготовлення та коригування ПКД;
спрощено умови надання субвенції (без ПКД, без комплексного підходу, виключено мінімальну кошторисну вартість, виключено обмеження для Донецької і Луганської областей).

Внесено зміни до постанови КМУ від 9 червня 2021 р. № 590 «Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану»: до видатків другої черги по загальному та спеціальному фондах місцевих бюджетів додано видатки на підготовку об'єктів до опалювального сезону та заходи з енергозбереження, на облаштування споруд цивільного захисту (постанова КМУ від 22 липня 2022 р. № 831).

Затверджено Порядок проведення моніторингу рівня безпеки об'єктів критичної інфраструктури (постанова КМУ від 22 липня 2022 р. № 821).

Емпіричні дослідження проблем соціальної стабільності

Запровадження державної оцінки медичних технологій, які не є лікарськими засобами перенесено із 1 січня 2023 р. на 1 січня 2024 р.

Затверджено Порядок отримання гуманітарної допомоги для задоволення потреб енергетики (постанова КМУ від 22 липня 2022 р. № 824).

Відповідальним за визначення шкоди та збитків внаслідок збойної агресії РФ у сфері житлового фонду та об'єктів благоустрою замість ОДА (ОВА) визначено Мінрегіон.

З метою покриття витрат за квітень 2022 р. закладів, підприємств, установ та організацій державної і комунальної форми власності, закладів освіти приватної форми власності, з резервного фонду державного бюджету виділено 126,3 млн грн. (розпорядження КМУ від 26 липня 2022 р. № 654-р).

Місцевим бюджетам виділено 14 млрд грн на компенсацію різниці в тарифах на теплову енергію, послуги з постачання теплової енергії та постачання гарячої води (Закон прийнятий ВРУ, законопроект 7429 від 1 червня 2022 р.).

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	3
Р О З Д І Л 1	
ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ЖИТЛОВИХ ПИТАНЬ В УКРАЇНІ	5
Р О З Д І Л 2	
ФІНАНСУВАННЯ ЖИТЛОВИХ ТА ІПОТЕЧНИХ ПРОГРАМ В УКРАЇНІ	20
Р О З Д І Л 3	
ЕМПІРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУВАННЯ	45
ВИСНОВКИ	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	80
ДОДАТКИ	81

Наукове видання

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ДЕМОГРАФІЇ ТА СОЦІАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
імені М. В. ПТУХИ

НОВІКОВ Валерій Миколайович
ГВЕЛЕСІАНІ Анна Гелаївна
ЧЕРНІЧЕНКО Віктор Васильович

**ЕМПІРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ
ПРОБЛЕМ СОЦІАЛЬНОЇ
СТАБІЛЬНОСТІ
(на прикладі інститутів
місцевого фінансування
та житлових програм)**

Київ, Науково-виробниче підприємство
«Видавництво “Наукова думка” НАН України», 2024

Художнє оформлення *М.А. Панасюк*
Художній редактор *М.А. Панасюк*
Технічний редактор *Т. С. Березяк*
Коректор *В. М. Ткаченко*
Оператор *О. О. Пономаренко*
Комп'ютерна верстка *Т. О. Ценцеус*

Підп. до друку 23.10.2024. Формат 70×100/16.
Папір офс. № 1. Друк офс. Ум. друк. арк. 11.7.
Облік.-вид. арк. 12,0. Тираж 000 прим.
Зам. № 00-000

Оригінал-макет виготовлено
у НВП «Видавництво “Наукова думка” НАН України»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2440 від 15.03.2006 р.
01601 Київ 1, вул. Терещенківська, 3

